

Illustration: Fanny Felicia Svanberg

Biblioteksplan

för Luleå kommun 2021-2025

BIBLIOTEKEN
I NORRBOTTEN
LULEÅ

Inledning

Bibliotek är en plats för medier och möten, för lustläsning, kunskapssökande och lärande samt en viktig tillgång i ett demokratiskt samhälle. Utveckling är att ta nya steg, att komma närmare en vision och att utmana traditionen. Genom att blicka framåt och sätta upp långsiktiga mål blir biblioteksutvecklingen tydlig vilket är biblioteksplanens huvudsakliga syfte.

Biblioteksplanen är ett styrdokument som ska innehålla en långsiktig planering av verksamheten. Alla kommuner ska, enligt bibliotekslagen, upprätta en plan för den kommunala biblioteksverksamheten. Den föregående planen sträcker sig fram till 2020 och inför 2021 har planen därför reviderats, anpassats till aktuella lagar och övergripande kommunala planer för att peka ut en riktning för Luleå kommuns biblioteksverksamhet fram till år 2025.

Folkbiblioteken utgör den största andelen av de kommunala biblioteken i Luleå med sina åtta bibliotek, inklusive bokbussverksamheten. De övriga kommunala biblioteken är Luleås grundskolebibliotek, gymnasiebiblioteket och vuxenutbildningens bibliotek som är tillgängliga för elever och personal inom respektive förvaltning. Tyngdpunkten i denna plan ligger på folkbiblioteken även om mycket av det som händer i omvärlden påverkar biblioteken oavsett vilken målgrupp de riktar sig till.

Denna plan inleds med en beskrivning av hur den har tagits fram. Därefter är planen uppdelad i tre delar. Den första delen är en beskrivning av verksamheten på de kommunala biblioteken, den andra delen är en omvärldsanalys där trender och utmaningar framträder och den tredje delen är en handlingsplan som berättar vad biblioteken ska göra under de kommande fem åren och hur det ska göras.

Innehåll

Arbetet med biblioteksplan 2021-2025	4	Biblioteket som mötesplats	32
Vad är en biblioteksplan?	4	- Levande mötesplats för olika typer av aktiviteter	32
Uppföljning av biblioteksplan 2016-2020	4	- Uppsökande verksamhet	33
Biblioteksplanens viktigaste rådgivande och styrande dokument	4	- Tillgängliga mötesplatser	33
- Bibliotekens internationella manifest	5	Samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet	35
- FN:s barnkonvention om barnets rättigheter	5	Trender och utmaningar för övriga kommunala bibliotek	36
- Bibliotekslagen	5	- Gymnasiebiblioteket	36
- Demokratins skattkammare	5	- Vuxenutbildningens bibliotek	38
- Vision 2050	5	- Grundskolan i Luleå	43
- Region Norrbottens planer	6		
- Ytterligare styrande dokument för grundskolan och Luleå gymnasiebibliotek	6	Del 3: Handlingsplan	
- Ytterligare styrande dokument för Lärcentrums/ Vuxenutbildningens bibliotek	6	Fokusområde samhälle och demokrati	
- Hur togs biblioteksplanen fram?	7	- Folkbiblioteken	46
		- Gymnasiebiblioteket	46
		- Vuxenutbildningens bibliotek	47
		- Grundskolan	47
Del 1: De kommunala biblioteken i Luleå		Fokusområde läslust, litteratur och medie-försörjning	
Folkbibliotekets historik	10	- Folkbiblioteken	48
Folkbiblioteksavdelningen	11	- Gymnasiebiblioteket	49
Biblioteksavdelningens vision	12	- Vuxenutbildningens bibliotek	50
Övergripande framtidsbilder	12	- Grundskolan i Luleå	50
Organisation	13	Fokusområde folkbildning, lärande och digital delaktighet	
Biblioteksenheterna - nulägesbeskrivning	14	- Folkbiblioteken	51
Tvärfunktionella team inom organisationen	16	- Gymnasiebiblioteket	52
Övriga kommunala bibliotek	17	- Vuxenutbildningens bibliotek	53
- Luleå gymnasiebibliotek	17	- Grundskolan i Luleå	54
- Vuxenutbildningens bibliotek	17	Fokusområde barn och unga	
- Tillgång till skolbibliotek i grundskolan	18	- Folkbiblioteken	55
		- Övriga kommunala bibliotek	55
Del 2: Trender och utmaningar		Fokusområde biblioteket som mötesplats	
Samhälle och demokrati	22	- Folkbiblioteken	56
- Åsiktsfrihet, lärande och MIK	22	- Gymnasiebiblioteket	57
- Inkludering och fokus på mänskliga rättigheter	22	- Vuxenutbildningens bibliotek	57
Läslust, litteratur och medieförsörjning	23	- Grundskolan i Luleå	57
- Läslust och läsfrämjande	24	Fokusområde samverkan	
- Litteratur och medieförsörjning	25	- De kommunala biblioteken i Luleå	58
Folkbildning, lärande och digital delaktighet	27	Källförteckning	60
- Digital delaktighet	27	Bilaga 1 - Tyck till om biblioteket!	62
- Kunskapslyft för bibliotekspersonal	28		
- Folkbildning och lärande	28		
Barn och unga	29		
- De yngsta barnen	29		
- De äldre barnen och ungdomarna	30		
- Barn och ungdomar med särskilda behov	31		
- Barn och ungdomar med flera språk eller som tillhör nationella minoriteter	31		
- Barn och ungdomars delaktighet i bibliotekets verksamhet	31		
- Önskemål från medborgare och politiker	31		

Arbetet med Biblioteksplan 2021-2025

Vad är en biblioteksplan?

Den 1 januari 2005 kompletterades bibliotekslagen med att bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet ska samverka samt att kommuner och regioner ska anta biblioteksplaner. En biblioteksplan definierar bibliotekets roll inom olika politiska områden i förhållande till de övergripande målen för kommunen/regionen. Den anger konkreta målsättningar för biblioteksverksamheten och lägger fast en strategi för utveckling. Biblioteksplanen är såväl en politisk riktning, en handlingsplan för tjänstepersoner som en inblick i verksamheten för medborgaren med möjlighet att påverka innehåll och utveckling.

Biblioteksplanen är ett levande dokument som utvärderas löpande.

Luleå kommuns biblioteksplan omfattar endast de offentligt finansierade biblioteken inom kultur- och fritidsförvaltningen, arbetsmarknadsförvaltningen samt barn- och utbildningsförvaltningen. Övriga bibliotek i kommunen är Luleå tekniska universitetsbibliotek, Norrbottens museums arkiv och bibliotek tillsammans med Norrbottens Föreningsarkiv samt Regionbiblioteket i Norrbotten. Regionbiblioteket är en sammanhållande aktör i ett regionalt nätverk med en stödjande och rådgivande funktion till regionens bibliotek och bibliotekspersonal. Regionbiblioteket är också samordnare av arbetsmöten och fortbildningar.

Uppföljning av biblioteksplan 2016-2020

Kommunens första biblioteksplan upprättades för åren 2010–2015 och omfattade endast folkbiblioteken i Luleå kommun. Biblioteksplanen för 2016–2020 utökades till att omfatta även Luleås skolbibliotek, gymnasiebiblioteket och vuxenutbildningens bibliotek. Biblioteksplanen i Luleå kommun har och har haft en grundläggande betydelse för folkbibliotekets utveckling. I samband med årlig verksamhetsplanering och uppföljning har biblioteksplanen varit ledningens styrdokument. Vid en genomgång av mål och aktiviteter i planen inför verksamhetsplanering 2020 kan biblioteket vara nöjd med det som uppnåtts. Målen är långsiktiga och hållbara även inför kommande femårsperiod, alla är inte helt uppfyllda men många är på god väg. Här är ett axplock av några viktiga exempel på verksamhetsutveckling inom folkbiblioteken i Luleå.

Läsfrämjande, digital delaktighet och tillgänglighet är de tre stora områdena som har varit under stark utveckling under den senaste femårsperioden. Externfinansierade projekt har bidragit till att bygga upp DigidelCenter och Skaparytan på stadsbiblioteket. Nya verktyg, arbetssätt och metoder samt digitala resurser har introducerats för både

personal och besökare i syfte att främja läsandet och öka den digitala delaktigheten hos medborgarna.

Läsfrämjandeplaner för barn och ungdomar respektive unga vuxna och vuxna är framtagna och nyttjas i planering och genomförande av aktiviteter. Folkbiblioteken i Luleå har också arbetat med en medieplan. Bok & bild och Bokfest är två kända och viktiga arrangemang.

Under åren har flera undersökningar genomförts, bland bibliotekens besökare, som bidragit till att utveckla biblioteket som fysiskt rum och mötesplats samt utbudet av olika medier och medieformer.

Folkbiblioteken har utökat aktiviteterna gentemot bibliotekslagens prioriterade målgrupper. Ett sådant exempel är språk- och talbokscaféer, digitala workshops och digital handledning. I samverkan mellan bibliotek och konsthall har Skaparytan utvecklats med aktiviteter fokuserade på barn och unga. I samband med coronapandemin har biblioteket utvecklat kanaler för att fortsatt kunna främja digital delaktighet och läslust genom till exempel en bokpod och distanshandledning. Boken Kommer-läntagarna har blivit fler.

Folkbiblioteken i Luleå har ett pågående arbete med representanter från kultur- och fritidsförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen med målet att utforma ett samverkansavtal gällande skolbibliotek i Luleå.

Biblioteket har blivit en del av den nationella bibliotekskatalogen Libris och medierna har övergått från SAB:s klassifikationssystem till Dewey decimalklassifikation (DDK). Tillgängligheten till och i biblioteken är viktig. I undersökningar har det framkommit att Luleås kommunmedborgare önskar mer tillgång till biblioteket vilket inneburit att folkbiblioteken i Luleå infört öppet med självservice på stadsbiblioteket under förmiddagar och meröppet på tre bibliotek. Luleås folkbibliotek fortsätter arbetet med att överlåta två bibliotek som skolbibliotek till barn- och utbildningsförvaltningen och arbetar även med att utveckla barnbiblioteket på Porsön till ett folkbibliotek för alla. Biblioteket i Luleå arbetar ständigt med att tillhandahålla ett brett utbud av medier i olika format samt erbjuda teknik och information anpassat efter behov.

Biblioteksplanens viktigaste rådgivande och styrande dokument

Det finns ett antal övergripande dokument som starkt påverkar utformningen av biblioteksverksamheten. Det är både internationella, nationella och kommunala styrdokument. Utöver dessa antar kultur- och fritidsnämnden varje år så kallade styrkort som förvaltningens avdelningar har som utgångspunkt när de sätter sina respektive verksamhetsmål. Förutom nedan nämnda styrande dokument hänvisas även till diskrimineringslagen (SFS 2008:567), lagen om bristande tillgänglighet (SFS: 2014:958).

Bibliotekens internationella manifest

Unesco:s internationella folkbiblioteksmanifest kan betraktas som en förlängning av FN:s mänskliga rättigheter. Med erfarenheter från Andra världskrigets övergrepp kom de mänskliga rättigheterna år 1948 där det slås fast att det är en mänsklig rättighet att fritt söka information. Året efter kom det första internationella folkbiblioteksmanifestet. I manifestet fastläggs att "Medborgarnas egna deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar, kultur och information."

Folkbiblioteket är en absolut grundförutsättning för att medborgare fritt och obehindrat ska få tillgång till allsidig litteratur och information för att självständigt kunna göra ett ställningstagande och få fullgoda möjligheter till ett livslångt lärande och kulturell utveckling. På detta sätt är folkbiblioteket en viktig demokratisk drivkraft mot övergrepp och för fred.

Det svenska biblioteksväsendet idag är tyvärr ingen självklarhet och manifestet spelar fortfarande en stor roll för att försvara våra fri- och rättigheter genom bibliotekets viktigaste uppgifter: läskunnighet, information, utbildning och kultur. (Svensk biblioteks förening och Svenska Unescorådet, 2014)

FN:s barnkonvention om barnets rättigheter

FN:s konvention* om barnets rättigheter eller Barnkonventionen som den också kallas, är grunden för det viktiga arbetet att låta barn vara barn utifrån sina egna förutsättningar. Barnkonventionen blev lag i Sverige den 1 januari 2020 och syftar till att ge barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och få komma till tals.

Konventionen föreskriver att alla barn har lika värde och ska ha rätt till information och kunskap som ska ge förståelse och respekt för de mänskliga rättigheterna. I det ingår att alla barn som tillhör en minoritet har rätt till sitt språk och sin kultur. Alla barn ska kunna delta oavsett eventuella funktionsnedsättning. Alla barn har rätt till yttrandefrihet, tankefrihet och religionsfrihet. De ska även ha tillgång till information som påverkar dem själva och deras familjer. Alla barn har likaså rätt att veta vad som sker på den plats de bor på och vad som händer i världen. Alla barn har rätt till kultur och aktiviteter på fritiden.

Genom folkbiblioteket ska varje barn ges möjlighet att ta tillvara sin rätt och att utveckla sina fulla möjligheter. Övriga konventioner som biblioteksverksamheten utgår ifrån är Kvinnokonventionen (CEDAW) samt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Bibliotekslagen

Bibliotekslagen (SFS 2013:801) säger att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna** och personer med annat modersmål än svenska. Vidare ska folkbiblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning.

Bibliotekslagen gäller för all offentligt finansierad biblioteksverksamhet vilket innebär allt från skolbibliotek via folkbibliotek till högskolebibliotek. I lagen finns det paragrafer som riktar sig till alla olika bibliotekstyper och paragrafer som är specifika för en viss bibliotekstyp. Folkbiblioteken har flest riktade paragrafer och verksamheten är därför relativt hårt styrd av lagen.

Bibliotekslagen säger också att alla kommuner ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet.

Språklagen (2009:600) säger att det offentliga ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken, och att den som tillhör en nationell minoritet ska få möjlighet att lära sig, utveckla och använda sitt nationella minoritetsspråk. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetsspråklagen) (SFS 2009:724) beskriver vilka rättigheter som judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar har i hela landet och inom de speciella förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Lagen säger att de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur ska främjas. Barns utveckling av en flerkulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska särskilt prioriteras. Revitalisering av språken och den kulturella identiteten är centrala i arbetet.

Demokratis skattkammare

Mars 2019 presenterade Kungliga biblioteket ett förslag till nationell biblioteksstrategi. Utgångspunkten för arbetet har varit bibliotekslagens portalparagraf "Bibliotek för alla" som också är strategins vision. Målet är demokrati – alla ska kunna ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att verka i samhället på egna villkor. Strategin definierar sex arbetsområden eller medel för att nå målet. Biblioteken som samhällets öppna rum samt deras betydelse för läsning, lärande och forskning. Nya digitala bibliotekstjänster föreslås, liksom en stärkt gemensam infrastruktur.

Vision Luleå 2050

Luleå kommun antog i maj 2013 Vision Luleå 2050 (Luleå Kommun, 2013) som utgör kommunens översiktsplan. Visionen ska implementeras i alla kommunala planer så att hela kommunen arbetar mot samma mål och gör rätt sak i rätt tid.

* FN:s konvention om barnets rättigheter. Tillgänglig: <https://unicef.se/barnkonventionen>. Hämtad 2020-11-16. **Judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer.

Visionen innehåller ett antal övergripande riktningar för kommunens arbete:

- Stå för öppenhet och mångfald
- Lyft identiteten som kuststad året runt
- Bygg för framtiden
- Ta sats för en ledande nordlig region

Dessa riktningar genomsyrar i nästa steg de sex program som visar vad Luleå kommun ska uppnå fram till år 2050:

- Alla jämlika
- Rum för möten
- Kuststaden Luleå
- Plats för mer
- Ledande nordlig region
- Resor och transporter

Programmen innehåller i sin tur ett flertal konkreta arbetspunkter och flera av dem berör biblioteksverksamheten

Region Norrbottens planer

Inom Region Norrbotten finns några styrande dokument som berör biblioteksverksamheten.

- Kulturplan för Norrbotten 2018-2021
utgångspunkt för den kulturpolitik och det kulturarbete, inklusive biblioteksverksamheten, som bedrivs i regionen.
- Regional biblioteksplan 2018-2021
tydliggör inriktningen för arbetet med att utveckla de biblioteksverksamheter som regionen ansvarar för.
- Regional läsfrämjandeplan 2019-2022
beskriver inriktningen för kommunbibliotekens och regionbibliotekets arbete med läsning, litteratur och skrivande.

Ytterligare styrande dokument för grundskolan och Luleå gymnasiebibliotek

UNESCO:s skolbiblioteksmanifest

I Skolbiblioteksmanifestet uttrycks att skolbiblioteket är en viktig del i en långsiktig utbildningsstrategi, för läskunnighet liksom för ekonomisk, social och kulturell utveckling. Skolbiblioteket ska ha tillräckliga och varaktiga anslag för utbildad personal, material, teknik och annan utrustning. Skolbibliotekets tjänster ska vara avgiftsfria. (Svensk biblioteksforening och Svenska Unescorådet, 2014)

Skollagen

I Skollagen SFS 2010:800 regleras skolans ansvar för att upprätta skolbibliotek. Där står att alla elever i grundskola och gymnasieskola ska ha tillgång till skolbibliotek. Skolbibliotekens pedagogiska funktion finns inte inskriven i skollagen idag. Därför föreslår Skolverket att regeringen utreder om skollagen kan förtydliga skolbibliotekens roll i skolan. Skolbiblioteken ska vara en integrerad del i undervisningen och skolbibliotekariernas kompetens behöver tas tillvara.

Läroplanen

I gymnasieskolans läroplan nämns biblioteket under avsnittet kunskaper där det slås fast att det är skolans mål att alla elever ”kan använda bibliotek och deras resurser”. Vidare beskrivs skolbibliotek under avsnittet rektors ansvar

som ett ”lärverktyg för en tidsenlig utbildning”, och rektor ska se till att alla elever har tillgång till bibliotek. (Skolverket, läroplan för gymnasieskolan, 2011, s. 5, 11).

I läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet framgår att rektor ansvarar för att ”skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges aktivt lärarstöd och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg” (Skolverket, rev. 2019)

Verksamhetsplan Bibliotek och IT-centrum

Bibliotek och IT-centrum prioriterar utvecklingsinsatser utifrån de behov som finns i den egna verksamheten och skolan vart tredje år. Grundidén är att personalen utifrån sina professioner och resurser bidrar till gymnasieskolans vision ”Kunskap och framtidstro i centrum” och elevernas måluppfyllelse. Målsättningarna för detta arbete formuleras i en lokal verksamhetsplan, där den senaste gäller för 2019-2022. Planen harmoniserar med kommunala biblioteksplanen bland annat vad gäller rubriksättning och områden.

Centrala områden för Bibliotek och IT-centrum är att verka för läslust, lärande och medieförsörjning, genom såväl traditionella som digitala resurser, samt för att vara en mötesplats för elevernas och personalens kulturella skolaktiviteter och lärande. Vidare ska verksamheten aktivt påverka och stimulera eleverna att omfatta samhällets grundläggande värderingar.

Viktiga uppgifter för Bibliotek och IT-centrum är:

- att med god kompetens utbilda eller handleda lärare och elever i informationssökning
- att stimulera elever och personal att använda olika medier och digitala verktyg i lärandet
- att stimulera till läsning och samtal om böcker
- att förmedla lån av böcker samt viss IT- och mediautrustning
- att ge eller förmedla service av IT-utrustning

Ytterligare styrande dokument för Lärcentrums/vuxenutbildningens bibliotek

Key competences for lifelong learning, 2019 (f n ej tillgängliga på svenska)

EU antog 2006 en europeisk referensram för nyckelkompetenser för livslångt lärande. Den anger vad medborgarna behöver för att kunna uppfylla sin personliga potential, integreras i samhället och på arbetsmarknaden, ta aktiv del i samhällslivet och lyckas på arbetsmarknaden. Dessa nyckelkompetenser uppdaterades 2019.

Läroplan för vuxenutbildningen 2012 (rev. 2017)

Läroplanen har reviderats för att förtydliga vuxenutbildningens uppdrag att stärka elevernas digitala kompetens. Biblioteket kan bidra till att uppfylla flera av de övergripande mål och riktlinjer som anges, till exempel att elever kan ”använda sina kunskaper som redskap för att kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden”, ”använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapsökande, informationsbearbetning, problemlös-

ning, skapande, kommunikation och lärande”, ”använda bibliotek och deras resurser” och ”söka sig till saklitteratur, skönlitteratur och övrigt kulturutbud som en källa till kunskap, självinsikt och glädje”. Eleverna ska också efter genomgången utbildning ha ”förmåga att kritiskt granska och bedöma det han eller hon ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livs- och värderingsfrågor”.

Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet

”Syftet med den nationella digitaliseringsstrategin är att Sverige fortsatt ska vara ledande när det gäller digitalisering och vara digitalt kompetent. För detta spelar skolväsendet en central roll”

Luleå kommun, Kommunfullmäktige. Strategisk plan och budget

KF beslutar om vilka utvecklingsområden som kommunen särskilt behöver arbeta med. För perioden 2019-2022 är dessa ökad jämlikhet, mer jämställd fördelning av makt och resurser, minskad klimatpåverkan och starkare ekonomi för tillväxt.

Vision 2050

I Vision 2050 lägger arbetsmarknadsförvaltningen/vuxenutbildningen fokus på strategiområde Alla ungas väg till arbete inom program A, Alla jämlika, samt strategiområde Internationalisering inom program E, Ledande nordlig region

Arbetsmarknadsförvaltningen (AMF)

Arbetsmarknadsförvaltningens uppdrag: arbetsmarknadsförvaltningen kombinerar individens kompetensutveckling med arbetsmarknadens behov av kompetensförsörjning. Det görs genom professionellt mottagande av nyanlända, behovsanpassade utbildningar, vägledning och matchning till arbetslivet. I arbetsmarknadsförvaltningens så kallade effektiviseringsresa finns tre fokusområden, varav digitalisering är ett.

Hur togs biblioteksplanen fram?

Arbetet med att revidera biblioteksplan för Luleå kommun 2021–2025 påbörjades hösten 2019.

Utredningsgruppen har bestått av folkbibliotekets chefer, en utvidgad utvecklingsgrupp med utvecklingsledare och bibliotekarier från för- och grundskola, gymnasiebiblioteket och vuxenutbildningens bibliotek.

Bibliotekslagen, Vision Luleå 2050 med program, bibliotekens internationella manifest, FN:s konvention om barns rättigheter, regionens biblioteksplan samt förslag till nationell biblioteksstrategi är de dokument som styr planeringsarbetet. Fokusområdena i biblioteksplanen 2016–2020 som hade sitt ursprung i Vision 2050 utvärderades och minskades ner från åtta

till sex fokusområden.

För att få in synpunkter på hur personal, politiker och medborgare ser på bibliotekets verksamhet fram till 2025 genomfördes enkäter, workshops och dialoger. Enkäten var riktad till vuxna och medborgarna hade tillgång till enkäten på alla enhetsbibliotek och i elektronisk form på bibliotekets hemsida under januari 2020 (se Bilaga 1). Enkätfrågorna utgick från fokusområdena och bestod av både slutna frågor, med svarsalternativ, och öppna frågor där respondenten kunde svara fritt. För målgruppen barn och deras vuxna har en enkät kring biblioteket som mötesplats genomförts. Den har funnits tillgänglig på biblioteken. En skapande workshop för målgruppen barn har genomförts med uppmaningen att berätta om sitt drömbibliotek. Workshops har även genomförts med politikerna i kultur- och fritidsnämnden och med bibliotekspersonalen på respektive biblioteksenhet.

Utifrån resultatet av enkätundersökning, workshop och dialoger har underlag införskaffats för att skriva handlingsplanen. Fokusområdena är:

- Samhälle och demokrati
- Läslust, litteratur och medieförsörjning
- Folkbildning, lärande och digital delaktighet
- Barn och unga
- Biblioteket som mötesplats
- Samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet

Tillsammans med den omvärldsanalys som genomförts utgör enkäternas svar, workshops och dialogernas resultat en utgångspunkt för folkbiblioteksverksamheten fram till 2025.

Utredningsgruppen kontaktade de övriga kommunala biblioteken för att initiera arbetet med revideringen samt arbeta med fokusområdet Samverkan. Personal från Luleå gymnasiebibliotek, vuxenutbildningens bibliotek, samt representant för för- och grundskolan fick själva beskriva sin verksamhet och sina mål för tidsperioden.

Del 1

De kommunala biblioteken i Luleå

Folkbibliotekets historik

1896 beslutade Godtemplarorden i Luleå att börja låna ut av sin boksamling till allmänheten. En timme varje söndag förmiddag höll Godtemplarbiblioteket öppet för lån. 1901 bildades en folkbibliotekskommitté som skulle verka för att Luleå skulle få ett folkbibliotek.

För att finansiera bokinköp och personal anordnades bland annat lotterier och slutligen kunde folkbiblioteket invigas 15 april 1903. Selma Johansson anställdes som bibliotekarie 5 timmar/dag. 1931 övertog staden driften av biblioteket.

Några nedslag genom åren: Under 1950-talet fanns bibliotek i kommunhusets källare i Råneå, öppet några kvällstimmar varje vecka. Utlåningen sköttes av fru Anna Bladfors. 1954 fanns filialbibliotek i Svartöstan (i Folkets hus sedan 1942) och på Örnäset (Norra Örnässkolan sedan 1947). Dessa filialer hade öppet 6 timmar i veckan (kvällstid). På Örnässets bibliotek kunde man förutom böcker även låna grammfonplattor. Stadsbiblioteket var beläget på Köpmangatan 17 och hade öppet 45 timmar i veckan.

Efter kommunsammanslagningen 1969/70 fanns totalt åtta filialbibliotek: Svartöstan, Örnäset, Bergviken, Mjölkkudden, Bergnäset, Gammelstad, Sunderbyn och Råneå. Flera av dessa bibliotek var förlagda till högstadieskolor. Stadsbiblioteket huserade sedan 1964 i lokaler på Kyrkogatan 15.

I samband med planeringen av Stålverk 80 började nya bostadsområden planläggas. Hertsön, Porsön och Björkskatan växte upp i början av 70-talet och fick även de filialbibliotek, nu belägna i centrumanläggningar.

Bokbussverksamheten startades i kommunen i mitten av 1970-talet. Under denna period byggdes också arbetsplatsutlåningen upp med hjälp av lokala bokombud.

1976 beslutade dåvarande kulturnämnden att halva medieanslaget skulle gå till barn- och ungdomslitteratur. Idag går mer än halva medieanslaget till barn- och ungdomslitteratur.

1984 datoriserades biblioteken då BUMS-systemet infördes. I stället för kortkataloger återfanns katalogen på mikrofilm och lånen registrerades med streckkodsetiketter.

1988 stängdes filialerna på Bergviken, Mjölkkudden och Svartöstan för vuxna låntagare och bokbusssturer sattes in som ersättning. Svartöstans bibliotek drevs vidare av Svartöstans intresseförening under en period men biblioteket är nedlagt sedan 1996.

1990 profilerades Björkskatans bibliotek och bytte namn till Kvinnobiblioteket. Profileringen innebar en satsning på litteratur av, om och för kvinnor. Efter ett politiskt beslut 1997 startade biblioteket och medborgarkontoret i Råneå upp en samverkande verksamhet i Medborgarhuset.

Behovet av nya lokaler för stadsbiblioteket blev mer och mer akut under 90-talet och efter flera utredningar och förslag klubbades beslutet om att bygga Kulturens hus hösten 2003. Huset invigdes 13 januari 2007 och inrymmer förutom bibliotek även konsthall, konsert- och konferenslokaler, turistbyrå, restaurang, café, kontorslokaler och ett underjordiskt garage.

2009 stängdes filialerna på Örnäset och Bergviken och 2010 stängdes Sunderbyns bibliotek.

2012 utökades biblioteket med en bokbuss med inriktning barn- och ungdomar. Denna bokbuss fick Svensk biblioteksförnings pris som Årets Bokbuss 2013.

2011–2012 inrättades två helt nya tjänster på biblioteksavdelningen. Först en IT-samordnare och därefter en IKT-pedagog*.

2013 påbörjades sjösättningen av biblioteksavdelningens nya organisation. Parallellt med detta arbete startade det länsövergripande bibliotekssamarbetet ”Biblioteken i Norrbotten”. Syftet var att öka tillgänglighet, utbud och servicegrad till låntagarna. Detta har inneburit ett nytt gemensamt bibliotekssystem, en gemensam katalog och ett gemensamt bibliotekskort samt transporter av medier.

2014 startade den länsgemensamma läsluststrategin med läsfrämjandeplan (just nu gäller 2020–2022) och kommunikationsaktiviteter som genomförs lokalt och regionalt. En ny gemensam webbportal för Bibblo.se togs i bruk 2015. Biblioteken i Norrbotten-konceptet innehåller också mediasamarbete och gemensam marknadsföring.

2015 påbörjades planering och genomförande av att biblioteken i Norrbotten ska ingå i den gemensamma nationella biblioteks katalogen Libris, samt ändra klassifikationssystem från SAB till Dewey decimalklassifikation (DDK)**. Det övergripande samarbetet styrs av länsbiblioteket och bibliotekscheferna i Norrbotten genom chefsmöten och en chefsledd styrgrupp. Utvecklingsarbetet skedde i arbetsgrupper där representanter från den regionala biblioteksverksamheten medverkade.

Sjösättning av biblioteksavdelningens nya organisation.
Illustration: Lise-Lotte Tjernström

10 * Informations- och kommunikationsteknik. ** SAB-systemet är det klassifikationssystem som skapats för och används av många svenska bibliotek. SAB står för Sveriges Allmänna Biblioteksförning. Klassifikationssystemet bestämmer hur böckerna ska sorteras ämnesmässigt. Dewey decimalklassifikation, DDK är ett numerärt system som används mycket internationellt.

2016 påbörjades arbetet med övergång till Libris och Dewey.

2017 fortsatte arbetet med övergång till Dewey. Biblioteken började arbeta med lättlästa caféer vid flera bibliotek och startade upp en intern arbetsgrupp med fokus på kvalitet genom undersökningar och utvärderingar. ”Bokfesten”, ett nytt koncept sjuöppnades och det satsades på fler självbetjäningsstationer och ny teknik för att kunna genomföra nya arbets sätt i det läsfrämjande arbetet.

2018 blev läsfrämjandeplanen för barn och unga blev klar. Under våren öppnades Porsöns bibliotek som varit stängt sedan hösten 2017 på grund av rökskador efter en brand. Björkskatans bibliotek stängdes under våren på grund av brand. Stor satsning gjordes på kompetensutveckling för personalen i digital kompetens för att kunna möta behovet av det stöd medborgare behöver för att kunna vara digitalt aktiva.

2019 skapades den nya sammanslagna kultur- och fritidsförvaltningen och därmed inkluderades även konsthallen i avdelningen. Under året invigdes Digidel-Center och Skaparytan på stadsbiblioteket. Björkskatans bibliotek öppnades under våren efter omfattande renoveringar. Läsfrämjandeplanen för vuxna blev klar och arbetet med att ta fram en medieplan startade. Frågan om Mer- öppna bibliotek utreddes och förberedelser för start på Hertsöns och Björkskatans bibliotek startade. Utredning och dialog med barn- och utbildningsförvaltningen startade angående överlåtelse av drift av Mjöl-kuddens bibliotek som ett skolbibliotek.

I likhet med många andra kommuner och regioner i Sverige måste Luleå kommuns verksamheter effektivisera. Det påverkar biblioteksverksamheten bland annat i form av minskade personalresurser. De bemannade öppettiderna är prioriterade för att kommuninvånarna ska kunna få service av kunnig personal men för att hantera resursminskningen har de bemannade öppettiderna minskats och i gengäld har möjligheten att använda sig av meröppna bibliotek tillkommit.

Folkbiblioteks-avdelningen

Kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för folkbiblioteksavdelningen som består av stadsbibliotek, sex ytterligare bibliotek, samt två bokbussar. Alla bibliotek är inrymda i byggnader som också används i annan kommunal verksamhet såsom skolor, konsthall och medborgarkontor. Två av dessa sex bibliotek har sedan några år tillbaka service endast under skolterminerna. Den allmänna bokbussen har regelbundna turer till byarna i kommunen och även till vissa stadsdelar i Luleå. Barn- och ungdomsbokbussen besöker för- och grundskolor i hela kommunen.

Den nya organisationen för biblioteken i Luleå har sedan 2013 redan reviderats vid ett par tillfällen (se s 13).

Den bygger på sex biblioteksenheter som leds av två enhetschefer samt tre team och två arbetsgrupper som leds av teamsamordnare.

Avdelningen består sedan 1 september 2020 av Bibliotek, Evenemang och konsthall samt Ung i Luleå. Avdelningen leds av en avdelningschef, samt fyra enhetschefer varav två ansvarar för biblioteken. I avdelningen finns även en IT-samordnare, en IKT-pedagog, en kommunikator samt en projektledare. Organisationen bygger på en gemensam värdegrund, med nytänkande och kontinuerlig utveckling i fokus. Genom exempelvis arbete i teamen stärks samarbete, samordning, erfarenhetsutbyte och vi-känslan. Alla medarbetare ingår i ett läslustteam.

Verksamheten för barn och unga är omfattande.

Barnens första språk är ett samarbete mellan bibliotek och barnhälsovården i Region Norrbotten där de allra yngsta får möta litteraturen samtidigt som de vuxna får kunskap kring språkutveckling. Andra möten mellan små barn, deras vuxna och litteratur sker genom biblioteken i Luleås aktiviteter såsom sagostunder, rim-, rams- och sångstunder samt tillfällen för berättande och kreativt skapande med eller utan tekniska verktyg. Skolorna besöker i hög grad biblioteken för att eleverna ska få biblioteksvana och kunna låna böcker för lästräning och lustläsning. Bokklubbar, film- och bokcirkel, skrivande och skapande är andra aktiviteter för äldre barn och ungdomar.

För den äldre målgruppen erbjuds föreläsningar, bokcaféer, bokcirkel. Luleå bibliotek har en egen pod, Bokspanarna, där bibliotekspersonal ger sina bästa boktips.

Inom organisationen för folkbiblioteken i Luleå finns en tjänst som socialbibliotekarie. Socialbibliotekarien har huvudansvaret för läsfrämjande arbete för personer med funktionsnedsättning, men också verka för att göra bibliotekets fysiska och digitala mötesplatser tillgängliga för alla.

Bibliotekarien samverkar med olika lokala föreningar. Bibliotekarien samverkar med olika lokala föreningar och organisationer inom området, bland annat Funktionsrätt Luleå. Den sociala biblioteksverksamheten omfattar även Boken kommer-verksamhet för dem som inte kan komma till det fysiska biblioteket.

På biblioteken finns möjlighet att ta del av litteratur oavsett funktionsnedsättning via t ex storstils-böcker, lättlästa böcker, bok & cd och talböcker på Daisy-skiva. E-tjänsterna Legimus och Talboken kommer som MTM (Myndigheten för tillgängliga medier) tillhandhåller via biblioteken ger tillgång till digitala medier.

Luleå kommun är förvaltningsområde för de nationella minoritetsspråken meänkieli, samiska och finska vilket innebär att en person med ett ärende till kommunen har rätt att använda sitt språk i den kontakten och få beslut översatta. Alla de nationella minoritetsspråken, finska, jiddish, meänkieli, romani chib, samiska och det svenska teckenspråket, ska skyddas och främjas och de som talar något av språken har rätt att behålla och utveckla sin kultur.

På biblioteken har guidade visningar av större utställningar, sagostunder och andra programpunkter för barn erbjudits på några av de nationella minoritetsspråken. Samarbete sker med lokala finska föreningar samt med kommunens samordnare för förvaltningsområden för finska, meänkieli och de samiska språken.

De största språkgrupperna i kommunen vid sidan av svenska är arabiska, persiska, kurdiska, norska och tigrinja (Luleå kommuns befolkningsstatistik för 2018). Biblioteket erbjuder regelbundna språkträffar för personer som har svenska som andraspråk för att de ska ha möjlighet att öva sin svenska tillsammans med andra. Sagostunder på andra språk har också erbjudits.

Det digitala biblioteket är en integrerad del av folkbiblioteket. Teknikutvecklingen fortsätter att gå mycket snabbt och allt mer information är digital. Enligt bibliotekslagen ska biblioteken också främja kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Biblioteken i Luleå erbjuder medborgarna handledning i digitala verktyg för att öka den digitala kompetensen och delaktigheten bland medborgarna. Detta sker samlat under DigidelCenter.

Folkbiblioteken i Norrbotten samarbetar för att ge regioninvånarna en god tillgänglighet till medier av olika slag. Samarbetet ”Biblioteken i Norrbotten” omfattar ett gemensamt biblioteksdatasystem, katalog, webbplats och transporter mellan kommunerna. Genom samarbetet har biblioteken i Norrbotten ett gemensamt bestånd av fysiska och digitala medier. Besökare kan på så vis låna i en kommun och återlämna i en annan, vilket är mycket uppskattat. Bibliotekspersonal i kommunerna deltar i arbetsgrupper för att utveckla samarbetet. Samarbetet innefattar även ett gemensamt arbete med kompetensutveckling samt regionalt stöd i utvecklingsfrågor.

På Biblioteken i Norrbottens hemsida Bibblo.se kan man söka, låna om, reservera, beställa fjärrlån, göra inköpsförslag, se vad man har för böcker hemma, om man har skulder etc. Utöver detta har medborgarna även tillgång till andra e-tjänster såsom möjligheten att låna e-böcker, släkttforska, läsa tidskrifter digitalt eller använda olika databaser för informationssökning.

För barn och unga är Polarbibblo.se en betydande resurs inom det digitala biblioteket. Det är en plats där barnen kan göra sin röst hörd och utveckla sitt skrivande, ritande och berättande.

Biblioteksavdelningens vision

Medborgarna väljer biblioteket för att det är kommunens mest inspirerande plats för kreativa möten, lustfyllt lärande och berikande pauser.

Övergripande framtidsbilder

Luleå kommun har en biblioteksverksamhet som är väl rustad, såväl fysiskt som digitalt och där personalen besitter en bred kompetens. En sådan verksamhet är en av kommunens viktigaste tillväxtfaktorer genom att den tillgodoser medborgarnas behov av kunskap och kultur. Biblioteket är en upplevelse att besöka, och är fullt tillgängligt, såväl fysiskt som digitalt för medborgare i alla åldrar.

Tack vare strategiska investeringar och löpande omvärldsanalys är biblioteket centrum för nytänkande och kreativitet. Med sinne för nyfikenhet och öppenhet möter biblioteket alla invånares behov av läslust, vägledning, information och kulturupplevelser.

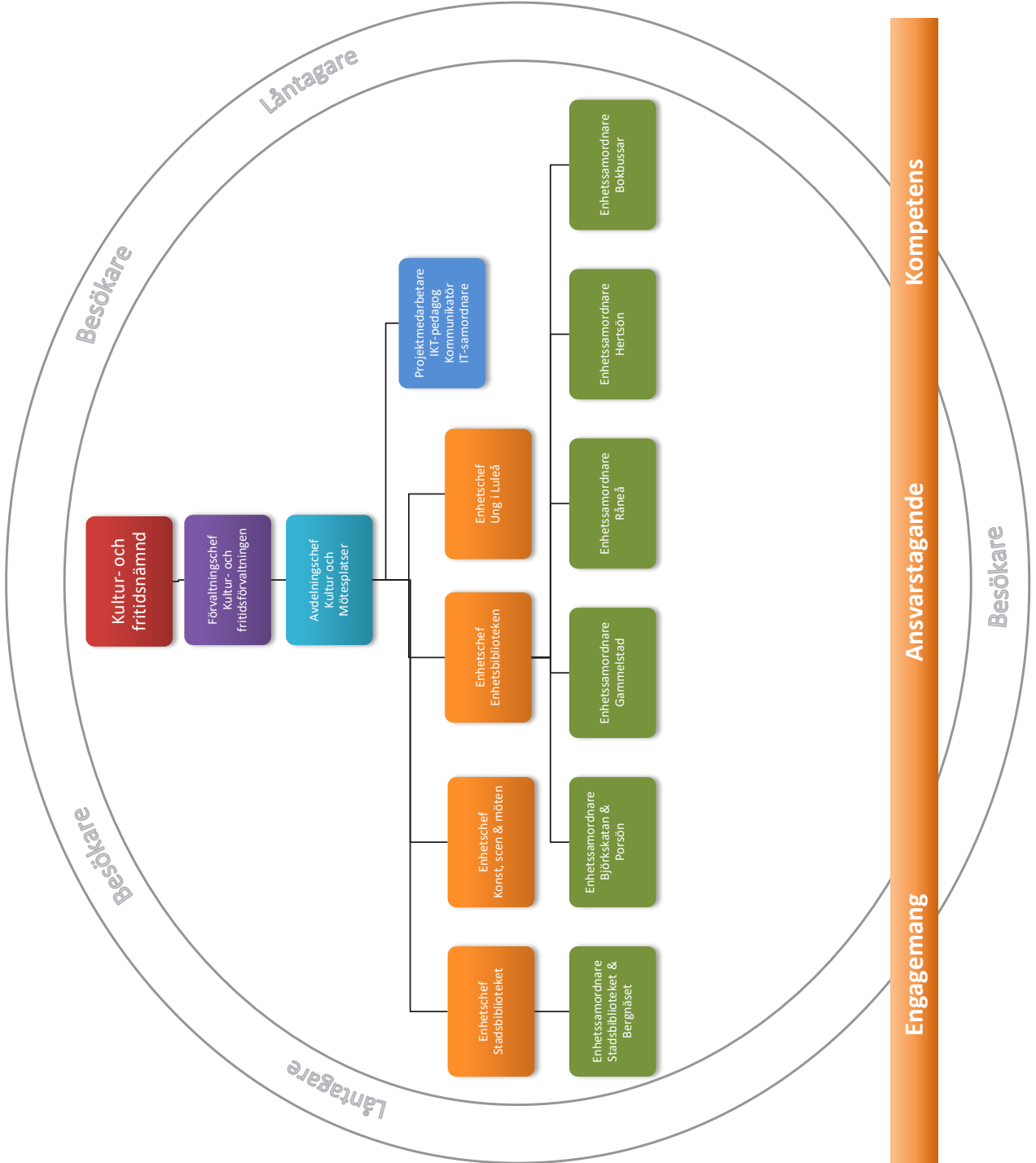
Biblioteket är en inspirerande plats för kreativa möten och berikande pauser, vardagsrummet i samhällsdebatten, en möjlighet till gemenskap och en fristad för mångfald. Biblioteket är en plats där många som inte har en plats i andra miljöer kan vara. Alla är välkomna utan att det kostar något och utan att krav ställs på att prestera något eller köpa något.

I enlighet med program till Vision Luleå 2050 tillhandahåller biblioteket återvunnen kunskap och upplevelser i medier som kan användas gång på gång och av fler än en. Folkbibliotekets verksamhet strävar efter social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet och är därigenom en av de bredaste kommunala verksamheterna.

Luleå kommuns kultur- och fritidsförvaltning bedriver en långsiktig biblioteksverksamhet baserad på samverkan mellan förvaltningar och näringsliv för ett effektivt nyttjande av resurser. Kultur- och fritidsnämnden driver aktivt biblioteksfrågor lokalt och regionalt i kommunpolitiken samt verkar för att hållbara utvecklingsinitiativ från bibliotekspersonal och allmänhet möjliggörs.

Hur Luleå kommuns ekonomiska ramar påverkas av det nya skatteutjämningsystemet för Sveriges kommuner är ännu ovisst. Med minskade resurser men ökade uppdrag och verksamhetsområden samt ökat behov av digitala medieresurser så behöver biblioteken i Luleå en tydlig strategi där bemannade öppettider, mediearbete och medieförsörjning, arbete med digitalisering och digital delaktighet, samverkan med andra, programverksamhet för läsfrämjande och för samhällsdebatt tas i beaktande.

- SAMVERKAN (urval)
- LTU, Luleå Tekn. Univ.
- Luleå Makerspace
- Områdesgrupper
- RF-SISU
- Norrbottnens museum
- Föreningen Norden
- Folkets bio
- Råneå kulturförening
- Råneå folkets husförening
- MBK, Råneå
- Rädda barnen
- Regionbiblioteket
- Funktionsrätt
- Flerspråkscentrum
- Svenska kyrkan
- Finska föreningen
- Bokförlag
- Andra förvaltningar
- Pensionsorganisationer
- Riksförbund
- KB, Kungliga biblioteket
- MTM
- Invandrarrådet
- Biblioteken i Norrbotten
- BHV, Barnhälsovården
- Lokala föreningar
- Ung i Luleå
- Media
- Studieförbund
- SFI, Sv. För invandrare

Biblioteksenheterna - nulägesbeskrivning

Stadsbiblioteket

Stadsbiblioteket ligger i centrala Luleå i Kulturens hus, som också inrymmer konsthall samt konsert- och konferensanläggning. Biblioteket vänder sig till besökare i alla åldrar. Utöver den dagliga verksamheten erbjuder biblioteket bland annat babysång, filmklubb för ungdomar och bokcaféer.

Biblioteket strävar efter att arbeta inkluderade i ett brett samarbete med aktörer i närsamhället. Plats för utställningar finns i lokalen. Öppettiderna har utökats med en timme (9-10) under vardagar med öppet med självservice. På stadsbiblioteket finns kommunens Digidel-Center vars syfte är att vara ett center för digital samhällsservice samt bidra till digital delaktighet och användande av ny teknik. Skaparytan på stadsbiblioteket har samma syfte men med inriktning på kreativ verksamhet. På Skaparytan kan man exempelvis använda 3D-skrivare, trycka sin egen t-shirt, skapa film och använda VR-glasögon

Gammelstads bibliotek

Biblioteket ligger i Stadsö centrum i närheten av Luleås världsarv, Gammelstads kyrkstad och Hägnan. Biblioteket välkomnar besökare i alla åldrar. Utöver den dagliga verksamheten erbjuds bland annat babyverksamhet, bokklubb för mellanåldern, bokcaféer för vuxna samt andra trevliga aktiviteter med boken som grund. Hos oss kan man också läsa dagstidningar och läsa/låna tidskrifter. Biblioteket arbetar även för att utveckla bostadsområdet genom att erbjuda samarbete med lokala föreningar och organisationer samt barnhälsovården, förskolor och skolor. Biblioteket är meröppet med självservice året om.

Hertsöns bibliotek

Hertsöns bibliotek ligger i Hertsöns centrum. Biblioteket vänder sig till besökare i alla åldrar. Utöver den dagliga verksamheten erbjuder biblioteket bland annat babyverksamhet, bokcaféer, föreläsningar och filmkvällar. Biblioteket arbetar även för att utveckla bostadsområdet genom att söka samarbete med lokala föreningar och organisationer samt barnhälsovården, förskolor och skolor. Plats för utställningar finns i lokalen. Hertsöns bibliotek är meröppet med självservice året om.

Kvinnobiblioteket Björkskatan

Biblioteket ligger i Björkskatan centrum. Biblioteket vänder sig till besökare i alla åldrar. Utöver den dagliga verksamheten erbjuder biblioteket bland annat baby- och barnaktiviteter samt bok- och handarbetscaféer. Biblioteket är profilerat som kvinnobibliotek. Här kan kvinnliga konstnärer, såväl nybörjare som etablerade, ställa ut sin bild- och formkonst. Bland medierna finns en Kvinnohistorisk samling. Biblioteket söker även samarbete med lokala föreningar och organisationer samt barnhälsovården, förskolor och skolor. Plats för utställningar finns i lokalen. Biblioteket är meröppet med självservice året om.

Råneå bibliotek

Råneå bibliotek ligger i Medborgarhuset i Råneå centrum, och är samlokaliserat med medborgarkontoret. Verksamheten erbjuder biblioteksservice till besökare i alla åldrar. Här finns wifi och via medborgarkontoret är det möjligt att låna dator och studierum. Utöver den dagliga verksamheten erbjuder biblioteket olika typer av programverksamhet för barn, ungdomar och vuxna. Biblioteket samarbetar gärna med andra aktörer, ofta lokalt förankrade verksamheter och föreningar. Plats för utställningar finns i en av Medborgarhusets lokaler.

Bergnäsets bibliotek

Bergnäsets bibliotek ligger i Bergsskolan i stadsdelen Bergnäset. Biblioteket är öppet för allmänheten under skolans terminer och fokus ligger på barn- och ungdomslitteratur. Huvudinriktningen är barns och ungdomars läsning av skönlitteratur. Bokprat erbjuds till utvalda klasser.

Barnbiblioteket Porsön

Porsöns barnbibliotek ligger i Porsöskolan i stadsdelen Porsön. Biblioteket är öppet under skolans terminer och fokus ligger på litteratur för barn och unga. Biblioteket jobbar mycket med mångspråk och bokprat erbjuds till utvalda klasser och grupper.

Bokbussen allmänheten och Barn- och ungdomsbokbussen

Det finns två bokbussar i Luleå kommun. Bokbussen allmänheten besöker regelbundet ca 100 hållplatser på landsbygden och i tätorten. Barn- och ungdomsbokbussen besöker skolor och förskolor som har ett längre avstånd till närmaste bibliotek. Bussen besöker 13 grundskolor (F-klass till år 6) och 34 förskolor 6 gånger per år. Förutom lån av medier erbjuder bokbussen boklek för 6-åringar och bokprat till år 3 och 5. I bokbussarnas utbud finns förutom böcker även ljudböcker, tidskrifter och filmer. Bokbussarna används regelbundet vid Luleå bibliotekens gemensamma externa programverksamhet som till exempel Pridefestivalen och finns även med på vissa byadagar i kommunen då det erbjuds bland annat sagostunder och tävlingar. Luleås bokbussar spelar en viktig roll för landsbygden genom att erbjuda bibliotekstjänster och bedriva läsfrämjande aktiviteter till medborgare som har ett långt avstånd till närmaste bibliotek.

Det digitala biblioteket

Luleås digitala bibliotek hittas via webbplatserna Bibblo.se och Polarbibblo.se.

Bibblo.se är en gemensam webbportal för biblioteken i Norrbotten och sköts av lokalredaktörer i de olika kommunerna. Webbplatsen är tillgänglig på engelska, finska, meänkieli och de samiska språken. På Bibblo.se kan besökaren söka böcker, hantera sina lån och reservationer, hitta kontaktuppgifter till biblioteken, se bibliotekens aktiviteter och evenemang samt få information om bibliotekets tjänster och få boktips. Den digitala tjänsten Norrbottensförfattare som innehåller författarporträtt finns också där. E-böcker lånas (laddas ner eller strömmas) via bibblo.se eller appen Bibblo.

Det regionala projektet ”Nya bibliotekssystem 2022” pågår och målet är att införa ett nytt biblioteksdatasystem för Biblioteken i Norrbotten samt en ny webbplats för Bibblo.se. Projektet innebär även en utveckling av det litteratur- och mediasamarbete som finns mellan kommunerna i regionen.

Polarbibblo är en betydande resurs för barn och unga inom det digitala biblioteket. Regionbiblioteket är dess huvudman och bibliotekspersonalen i kommunerna är redaktörer. Det är en plats där barnen kan göra sin röst hörd och utveckla sitt skrivande, ritande och berättande. Polarbibblo som har ett pågående utvecklingsprojekt ”Polarbibblo, centrum för barns berättelser och skapande på meänkieli, samiska språk och svenska 2019-2021”. Målet är att Norrbottens webbplats för barn ska bli en digital bibliotekstjänst för hela landet där barn kan göra sin röst hörd med berättelser, läs- och skrivfrämjande aktiviteter och skapande på flera språk. Projektet stöds av Statens kulturråd.

Tvärfunktionella team inom organisationen

Team Läslust vuxna

Team Läslust vuxna är ett enhetsövergripande team. Teamet bevakar och initierar utveckling kopplat till området läslust och läsfrämjande för vuxna. Omvärldsbevakningen och erfarenhetsutbytet som sker inom teamet ska bidra till att utveckla och förbättra läslustarbetet för vuxna besökare på biblioteken. Inom teamet finns två utpekade ansvarsområden; social biblioteksverksamhet och språk.

Teamet jobbar med att utveckla aktiviteter som skapar läslust för vuxna. De jobbar också med att internt sprida läsinspiration i personalgruppen. Tillsammans sköter de omvärldsbevakning och informationsspridning inom området med goda exempel på läsfrämjande arbete. Teamet fokuserar också på kompetensutveckling inom varierande områden samt jobbar med medieplanering. Allt arbete inom teamet sammanfattas och utvärderas löpande.

Team Läslust barn och ungdom

Team Läslust barn och ungdom är ett enhetsövergripande team. Teamet bevakar och initierar utveckling kopplat till området läslust och läsfrämjande för barn & ungdomar. Omvärldsbevakningen och erfarenhetsutbytet som sker inom teamet ska bidra till att utveckla och förbättra läslustarbetet för barn och ungdomar på biblioteken. Inom teamet finns två utpekade ansvarsområden; social biblioteksverksamhet och språk.

Teamet jobbar med att utveckla aktiviteter som skapar läslust för barn och ungdomar. De jobbar också med att internt sprida läsinspiration i personalgruppen. Tillsammans sköter de omvärldsbevakning och informationsspridning inom området med goda exempel på läsfrämjande arbete. Teamet fokuserar också på kompetensutveckling inom varierande områden samt jobbar med medieplanering. Allt arbete inom teamet sammanfattas och utvärderas löpande.

Team DigidelCenter

Teamets fokus är att stödja och utveckla medborgarnas digitala kunskaper och digitala delaktighet. Omvärldsbevakningen och erfarenhetsutbytet som sker inom teamet ska bidra till att utveckla och förbättra de digitala kunskaperna och aktiviteterna på biblioteken.

Teamet jobbar med att planera och genomföra besöksaktiviteter i syfte att utbilda, handleda och stödja besökarna i användandet av digitala verktyg och ny teknik. Teamet omvärldsbevakar området och samverkar med olika nationella kampanjer för digital delaktighet samt

har ett nära samarbete med Luleå MakerSpace.

Viktig för teamet är också att inspirera bibliotekets medarbetare till att inkludera digitala verktyg och digitala möjligheter i biblioteksverksamheten. De jobbar också kontinuerligt med fortbildning för att öka sin egen kunskaper inom området. Allt arbete inom teamet sammanfattas och utvärderas löpande.

Arbetsgruppen Kvalitetsanalys

Arbetsgruppens uppdrag är att förbättra och kvalitets-säkra verksamheten med hjälp av ta fram och genomföra olika kvalitativa och kvantitativa metoder och mätningar såsom enkäter och observationer. Medlemmarna i gruppen analyserar och diskuterar insamlat material i nära dialog med ledningen som rapporterar vidare till kultur- och fritidsnämnd eller föreslår olika insatser och åtgärder.

Biblioteksverksamheten arbetar med olika nyckeltal såsom antal läsfrämjande aktiviteter och antal deltagare vid digitala handledningar, och den statistiken använder arbetsgruppen som underlag vid utveckling av verksamheten. Statistiken samlas in könsuppdelad för att stödja jämlikhetsmålet i Luleå kommun.

Arbetsgruppen Katalog och Användarservice

Arbetsgruppen bevakar och initierar utveckling kopplat till området användarservice. Omvärldsbevakningen och erfarenhetsutbytet som sker inom gruppen ska bidra till att utveckla kunskapen och stödja arbetet både på hela avdelningen samt på de olika biblioteken.

Arbetsgruppen jobbar med policyfrågor kring lån och låneregler samt rutiner kring ekonomi, inköp och kataloghantering. Arbetsgruppen ansvarar också för att upprätta och revidera rutiner kring all mediehantering. Gruppens arbete kopplas till länsarbetet i Norrbotten då de gemensamma lånereglerna kräver beslut på länsnivå. Allt arbete inom teamet sammanfattas och utvärderas löpande.

Övriga kommunala bibliotek

Inom Luleå kommun finns det ytterligare två bibliotek; gymnasiebiblioteket och vuxenutbildningens bibliotek. Gymnasiebiblioteket tillhör barn- och utbildningsförvaltningen och vuxenutbildningens bibliotek ingår i arbetsmarknadsförvaltningen. De ingår således i en annan organisation än folkbiblioteken men biblioteksplanerna ska omfatta alla bibliotek som finns inom kommunen.

Luleå gymnasiebibliotek

Historik

Luleå gymnasiebibliotek startade sin verksamhet i nya lokaler i gymnasiebyn 2004. Innan fanns gymnasiebiblioteken placerade på tre gymnasieskolor, Bergnässkolan, Hermelinsskolan och kvarteret Örnen samt Midskogsskolan. Inflyttningen till det nya gymnasiebiblioteket skedde etappvis och gymnasiebiblioteket invigdes 2006 då hela gymnasiebyn var färdigbyggd.

Nulägesbeskrivning

Biblioteket ligger centralt placerat i gymnasiebyn i en egen byggnad i kvarteret Staren. Bibliotekslokalen är rymlig och har två våningsplan med facklitteratur på nedre plan och skönlitteratur på övre plan. Det finns även ett magasin i källaren för äldre litteratur där även svenska klassuppsättningar är placerade. I bibliotekslokalen finns två grupprum och ett klassrum med plats för 35

elever. Biblioteket är utrustat med skrivare/ kopianer, två smartboards samt en flyttbar TouchScreen som används vid möten, undervisning och för att informera om olika aktiviteter. Gymnasiebiblioteket är öppet skoltid under terminerna och är tillgängligt för gymnasiebyns elever och dess personal.

Gymnasiebiblioteket använder Teams för spridning av information till elever och lärare. Där finns olika former av ämneslänkar, länkar till digitala lärresurser, databaser samt litteraturlistor som efterfrågas av lärare.

Gymnasiebiblioteket samarbetar med andra bibliotek inom länet genom det gemensamma biblioteksdatasystemet Mikromarc. Personalen deltar i viss gemensam utbildning med övriga bibliotek i länet om det är möjligt. Samarbete sker med vuxenutbildningens bibliotek i form av gemensamma inköpsmöten och informationsutbyten.

Luleå gymnasiebibliotek tillhör barn- och utbildningsförvaltningen (BUF) och det politiska organet är barn- och utbildningsnämnden (BUN). Gymnasiebiblioteket organiseras vidare under Luleå gymnasieskola. Skolan är en av Sveriges största gymnasieskolor med drygt 2500 elever på ett samlat campus, kallat Luleå gymnasieby. I gymnasiebyn finns sex högskoleförberedande utbildningar och tio yrkesprogram. För elever som inte nått gymnasiebehörighet erbjuds Introduktionsprogram. Dessutom finns spetsutbildning inom matematik samt nationella idrottsutbildningar i basket, fotboll, innebandy, ishockey, kanot och konståkning. I basket finns också en rikskryterande elitutbildning.

Gymnasiebibliotekets personal består av tre bibliotekarer på heltid och en biblioteksassistent på 37,5 procent. I bibliotekets lokaler finns också skolans IT-team för pedagogisk och teknisk IT-support. Biblioteket och IT-verksamheten bildar gemensamt Luleå gymnasieskolas Bibliotek- och IT-centrum med gemensamma verksamhetsmål och gemensamt kvalitetsarbete. Ansvarig chef för verksamheten är skolans utvecklingsledare.

Vuxenutbildningens bibliotek

Historik

Vuxenutbildningen har haft ett bibliotek i det så kallade Seminariet sedan första hälften av 1990-talet. Före det fanns service till vuxenstuderande genom att ett av gymnasiebiblioteken hade ansvar för att köpa in viss litteratur till dem. Sedan 1997 har det funnits bibliotekarie på heltid. Det har också periodvis funnits assistenter på deltid. I september 2014 bestämdes att vuxenutbildningen skulle flytta från Seminariet på grund av byggnadsrelaterad ohälsa. Efter att under ca fyra år ha varit lokaliserade på flera olika ställen, och haft två bibliotek, kunde vuxenutbildningen i maj 2019 samla merparten av verksamheten på en och samma plats.

Då fördes också de två biblioteken samman till ett, i ändamålsenliga lokaler.

Nulägesbeskrivning

Lärcentrum/vuxenutbildningen tillhör Arbetsmarknadsförvaltningen (AMF). Den primära målgruppen för biblioteket vid Lärcentrum/vuxenutbildningen är dess elever och personal samt övriga inom Arbetsmarknadsförvaltningen. Vid Lärcentrum/vuxenutbildningen finns grundläggande och gymnasial vuxenutbildning, utbildning i svenska för invandrare (SFI), särskild utbildning för vuxna, Vård- och omsorgsutbildning, lärlingsutbildningar, uppdragsutbildningar och Yrkeshögskola. Antalet elever uppgick 2019 till 2603.

På biblioteket finns 1,0 bibliotekarietjänst. Biblioteket är oftast öppet ca 23 timmar/vecka, varav ca 19 timmar med personal. I biblioteket finns fyra datorer för användarna. Datorerna är anslutna till Internet och skrivare/scanner/kopiator. Det finns ytterligare 11 sitt-/arbetsplatser. Det finns också en Smartboard som används vid biblioteksintroduktioner och enskild handledning.

För de kurser som ges reguljärt med vuxenutbildningens egna lärare finns kurslitteratur till utlån. Gymnasiebiblioteket ombesörjer utlån av kurslitteratur till de av vuxenutbildningens vårdstuderande som finns i Luleå gymnasieby.

Våren 2020 planerades en elevenkät som riktade sig till alla elever på vuxenutbildningen. I den fanns frågor om biblioteket, till exempel om hur biblioteket används och om hur eleverna önskade sig att biblioteket skulle kunna användas. Enkäten innehöll både fasta och öppna svarsalternativ. Eftersom andra frågor i enkäten gällde bland annat lokalerna beslöts dock att enkäten inte skulle genomföras eftersom undervisningen sedan mars 2020 p g a coronaviruset genomförs som distans- eller fjärrundervisning. Enkäten avses att genomföras när vuxenutbildningen åter bedriver reguljär utbildning på plats i lokalerna. Det finns alltså ingen aktuell kundundersökning/kundutvärdering av vuxenutbildningens bibliotek.

Tillgång till skolbibliotek i grundskolan

Skollagen samt grundskolans läroplan anger att eleverna i grundskolan ska ha tillgång till skolbibliotek (SFS 2010:800, 2 kap, 36 §. Lgr11 SKOLFS 2010:37).

Det innebär att skolhuvudmän och specifikt rektor har i uppgift att se till att organisera för ett skolbibliotek till form och funktion. Enligt Skolverkets riktlinjer behöver ett skolbibliotek inte vara bemannat med utbildade bibliotekarier. I grundskolan är det vanligt att en eller flera lärare ansvarar för skolans bibliotek. Skolbibliotek ska stödja undervisningen och främja alla elevers behov av språk- och kunskapsutveckling. Hur detta anordnas kan variera mellan skolenheterna. I Luleå kommuns skolor har varje skolenhet ansvar för att anordna tillgång till litteratur och annan media för att stödja undervisningen och stimulera elevers läs- och språkutveckling och därigenom bidra till att öka elevernas intresse för läsning. I de stadsdelar där det finns folkbibliotek i skolornas närhet nyttjas dessa som en resurs i arbetet. Folkbibliotekets bokbuss besöks frekvent av förskolor och grundskolor när den besöker Luleås olika stadsdelar, stadsnära byar och samlande byar.

En avgörande faktor i arbetet med att stimulera skolelevens intresse för läsning och litteratur är pedagogernas kompetens och tillgång till litteratur. Inom grundskolorna finns i varierande grad tillgång till fysisk litteratur och andra medier. Därutöver har samtliga elever och pedagoger tillgång till digitala biblioteksresurser, vilket bidrar till likvärdig tillgång till litteratur. Därutöver finns tillgängliga pedagogiska applikationer som stöd för språk- och läsinlärning. Inom grundskolan har det under de senaste åren gjorts satsningar för att öka tillgången till digitala verktyg. Skolor med nära tillgång till folkbibliotek nyttjar och samverkar i olika grad med folkbiblioteket genom att nyttja deras resurser både när det gäller tillgången till litteratur och bibliotekariernas kompetens.

Vidare inväntas regeringens utredningsuppdrag Stärkta skolbibliotek och läromedel (Dir. 2019:91) vilket bland annat omfattar kartläggning och förslag för "samverkan mellan skolbibliotek, folkbibliotek och den regionala biblioteksverksamheten". Utredningen beräknas att presenteras i januari 2021.

Del 2

Trender och utmaningar

Trender och utmaningar

Denna plan sträcker sig fram till 2025, det vill säga en bit in i framtiden. Det här kapitlet behandlar omvärldsbevakning, framtidsstudier, planer och skrifter som knyter an till biblioteksverksamhet för att definiera de kommande årens utmaningar.

En källa som används i det här kapitlet är Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi som är resultatet av en av regeringen tillsatt utredning kring biblioteksväsendet i Sverige. Det är ett strategiförslag som syftar till att stärka och utveckla hela det svenska biblioteksväsendet.

En annan källa som används genomgående är en serie artiklar, skrivna av Karin Persson m fl, i branschtidskriften Biblioteksbladet 02/2020 som utges av Svensk Biblioteksförning. Temat på artiklarna har fokus på vilken betydelse biblioteken kommer att ha om ett decennium, när 2030-talet inleds. I de aktuella artiklarna har experter intervjuats för att förutsäga sin syn på framtiden och politiker har ombetts beskriva hur de vill att biblioteken ska fungera då.

Ytterligare återkommande källor i kapitlet är utsagor som framkommit i dialog som hållits med kultur- och fritidsnämndens politiker på det lokala planet samt från de enkätsvar som allmänheten lämnat.

Kapitlet är uppdelat i sex fokusområden och de olika biblioteksformerna i Luleå har formulerat sin verksamhets trender och utmaningar.

Samhälle och demokrati

Det här området handlar om folkbiblioteken som ett verktyg i ett demokratiskt samhälle, en plats där medborgare får tillgång till information ur olika perspektiv samt kan ta del av och diskutera frågor om t.ex. mångfald, jämlikhet, icke-diskriminering och åsiktsfrihet.

Uppdraget som bibliotekslagen (SFS 2013:801) ger alla allmänna bibliotek i Sverige är:

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Biblioteken är samhällets oberoende kunskapsbank, en verksamhet och arena där tillit och demokratiska förhållningssätt utvecklas med samtal och kommunikation som grund. Att biblioteken särskilt kan bidra till att uppfylla Agenda 2030-målen om minskad ojämlikhet, fredliga och inkluderande samhällen, hållbara städer och samhällen samt minskad produktion och konsumtion tas upp i förslaget till en nationell biblioteksstrategi.

Framtidsvisionen som den internationella biblioteksorganisationen IFLA satt upp för biblioteksväsendet understryker vikten av att biblioteken finns i god omfattning, erbjuder verksamhet utanför rummet genom digitalisering och samverkan, ger fri möjlighet till bland annat lärande och läsning, är öppna mot omvärlden, gör användaren delaktig och är en mötesplats för att dela upplevelser och tankar. (Fichtelius m.fl., 2019, s.5)

Åsiktsfrihet, lärande och MIK

Folkbildningsverksamhet utvecklar invånarnas möjligheter till livslångt lärande och fri åsiktsbildning. Det läsfrämjande arbetet som är grundläggande för folkbiblioteken är en stor del i folkbildningen. Läsning och läsförmåga har stor betydelse för det demokratiska deltagandet och för varje människas möjligheter i utbildning och i arbetsliv.

Folkbiblioteken stödjer aktivt utvecklingen av människors medie- och informationskunnighet (MIK) som är helt avgörande för förmågan att kritiskt söka, granska och värdera information, texter och andra medier. Folkbiblioteken i Luleå har ett stort uppdrag att stödja den digitala delaktigheten och ge kunskap om källkritik så att medborgarna kan värdera vilken information som är sann.

Carl Heath, som är regeringens särskilda utredare för att värna det demokratiska samtalet och utbildningsdi-

rektör i forskningsinstitutet RISE, menar att behovet att förstå hur digital infrastruktur påverkar det offentliga samtalet har ökat i takt med att det offentliga rummet flyttat in i digitala arenor som till stor del ägs av utländska privata aktörer. Biblioteket som offentlig plats kommer att ha en betydelsefull roll som brygga mellan det fysiska och det digitala framöver.

Carl Heath menar att ny teknologi kommer att ge nya möjligheter framöver gällande digitala arenor. De investeringar som görs för att allt mer kunna använda en virtuell verklighet i den fysiska världen, i och med utbyggnaden av 5G- infrastrukturen, kommer innebära en utveckling av hur medborgare tar del av information. Information kommer bli allt mer tillgänglig i vårt fysiska rum. Denna utveckling kan exempelvis vara i form av en virtuell guide som följer med på en stadsvandring. (Persson m fl, 2020, s. 27)

Inkludering och fokus på mänskliga rättigheter

I den Regionala biblioteksplanen 2018–2021 ligger fokus på det digitala biblioteket och digital delaktighet, mångfald i biblioteksverksamheten, det läs- och litteraturfrämjande arbetet samt på samverkan och kvalitetsarbete. De prioriterade grupperna i bibliotekslagen skall särskilt beaktas och arbete för att lyfta och stärka samiska, finska och meänkieli liksom andra språk ska prioriteras.

Bibliotekens resurser ska vara tillgängliga för alla enligt lag och individens rättigheter ska genomsyra utformningen av bibliotekets service och verksamhet. Därför är det viktigt att anti-diskrimineringsfrågor är ständigt levande i utformningen av bibliotekets verksamhet.

Personer med fysisk eller kognitiv funktionsnedsättning, personer med annan språkbakgrund än det svenska språket, personer som tillhör någon av de nationella minoriteterna samt hela målgruppen barn och ungdomar är särskilt prioriterade inom folkbiblioteksväsendet. Det innebär att biblioteken behöver avsätta resurser för att vara en tillgänglig plats, för att nå ut till dessa grupper samt arbeta aktivt med bemötande och med tillgängliggörande av medier på olika språk och för olika sätt att läsa.

Följande är hämtat ur Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi (Fichtelius m fl, 2019, s. 6-9) och beskriver väldigt tydligt bibliotekens del i samhällsuppdraget för att inkludera utsatta grupper.

- Personer med funktionsnedsättning:

Biblioteken ska möjliggöra för den som har en funktionsnedsättning att kunna använda bibliotekens resurser på samma villkor som andra.

- Personer med annat modersmål än svenska:

Biblioteken ska stödja integration genom att tillhandahålla litteratur och andra medier på olika språk, tillhandahålla material på lättläst svenska, ge tillgång till informations- och kommunikationsteknik för att nyanlända ska ha möjlighet att kommunicera med och vara delaktiga i samhället, erbjuda anpassad verksamhet för att underlätta att delta i samhället.

- Personer som tillhör någon nationell minoritet:

Det som är viktigast är att arbeta med revitalisering av språket och den kulturella identiteten. En strukturerad dialog, i syfte att utforma angelägen verksamhet, ska genomföras enligt lag. Biblioteken ska arbeta tillsammans med de nationella minoritetsgrupperna utifrån två utgångspunkter, dels kring medier på minoritetsspråken och dels om majoritetens kunskap om minoriteterna. Allmänheten ska få ökad kunskap och förståelse genom arrangemang och andra aktiviteter.

- Barn och ungdomar:

FN:s konvention om barns rättigheter utgör från 1 januari 2020 svensk lag vilket tillsammans med bibliotekslagens styrning att ge barn och ungdomar särskild uppmärksamhet innebär ett starkt lagstöd för barns rättigheter och barns rätt att ta plats i biblioteket.

Barnen ska inkluderas i utformningen av biblioteksverksamheten. Inkludering är inte ett område som är särskilt utpekat av medborgarna mer än att några önskar utökat utbud av möjligheter att träna svenska. Någon vill också se att biblioteket är en plats för kommuninvånare att möta sakkunniga kring medborgarförslag som lämnas till kommunen för att diskutera och utvärdera dem.

Det finns olika sätt att arbeta inkluderande. En viktig del är att aktivt samverka med organisationer och föreningar liksom med grupper av användare, på så sätt kan förbättringsåtgärder och nya sätt att nå målgrupperna tas fram. Att hbtqi*-certifiera verksamheten genom utbildning av chefer och medarbetare ger verktyg för att arbeta systematiskt med arbetsmiljö och bemötande ur ett hbtqi-perspektiv (RFSL, 2020). Det här behöver prioriteras tydligare med en steg för steg strategi inom biblioteken i Luleå.

Kultur- och fritidsnämndens politiker vill se biblioteket som en arena för föreläsningar och debatt kring sam-

hällsfrågor, både mindre frågor med lokal anknytning och frågor med större nationellt eller internationellt perspektiv. Politikerna vill också att biblioteket arbetar vidare med meröppet, digital delaktighet, jämlikhetsperspektiv och nationella minoritetsgrupper.

Läslust, litteratur och medieförsörjning

Det här fokusområdet handlar om bibliotekens läsförmedlande arbete, om bibliotekens urval av fysiska och digitala medier samt om tillgänglighet till läsning.

Läsningens betydelse uttrycks väl i förslaget till nationell biblioteksstrategi:

Att alla medborgare kan läsa och förstå det de läser är en demokratifråga. Oavsett om läsningen sker via ögon, öron eller fingrar är läskunnighet och läsförståelse nödvändigt för att förstå och hantera omvärlden. Läsning och de språkfärdigheter och insikter som följer av läsningen skapar förutsättningar för ett aktivt deltagande i det demokratiska samhället. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 13)

Elisa Tattersall Wallin, doktorand vid Högskolan i Borås konstaterar att unga män i åldern 18–20 år tar del av böcker i första hand i form av ljudböcker medan unga kvinnor i samma ålder framför allt läser fysiska böcker. Det är viktigt att lyfta fram att all läsning är legitim oavsett om den sker med ögon, öron eller fingrar och att biblioteken har en fortsatt roll i framtiden i att sätta ut delvis rådande statuskillnader mellan litteratur som upplevs via hörseln eller synen, att fokus ligger på att skapa mening av en text. (Persson m.fl., 2020, s. 39)

Biblioteket behövs som ett lokalt rum för läsning, både fysiskt och digitalt, där berättelser läses och berättas. Klyftorna mellan de som läser och inte läser ökar i samhället och att fler människor kan inspireras till läsning genom biblioteken är centralt i förslaget till en nationell biblioteksstrategi. Biblioteken bör uppmuntras att vidareutveckla samverkan med andra professioner gällande läsning och läslust. Samverkan kan ske inom skola och utbildning men även inom hälsovård eller den sociala sektorn. Bibliotekens förutsättningar att arbeta läsförmedlande bör stärkas, det finns ett stort behov att arbeta läsförmedlande mot vuxna så att de stärks som läsande förebilder för barn.

*Ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter och intersexpersoner.

Det finns också ett ökat behov av kontinuerlig kompetensutvecklingen kring barns och ungas läsning och läsfrämjande. Folkbiblioteken måste ständigt arbeta med att utveckla metoder för att främja läsning, särskilt gällande människors fria läsning, då de särskilt ska uppfylla detta mål samt målet att främja tillgång till litteratur. (Fichtelius m fl, 2019, s.13-15)

Läslust och läsfrämjande

Flera olika satsningar för att främja läsning har gjorts de senaste åren. Kulturrådet ger bidrag till läsfrämjande verksamhet riktad specifikt till nyblivna föräldrar samt till inköpsstöd för barn- och ungdomsböcker. 2018–2020 finns också bidraget Stärkta bibliotek som syftar till att förstärka hela folkbiblioteks verksamheten i Sveriges kommuner och kan bli ett möjligt tillskott och en viktig resurs för Luleås biblioteksutveckling. Kulturrådet utser varje år en nationell läsambassadör vars uppdrag är att sprida läslust och arbeta för att så många som möjligt ska hitta till litteraturen.

Statens kulturråd har identifierat ett antal områden där staten ska bidra till att stärka läsfrämjande arbete. Dessa områden är; stärka språkutveckling på flera språk, göra läsning tillgänglig samt ge tillgång till litteratur av hög kvalitet. (Handlingsprogram för läsfrämjande, 2019)

På folkbiblioteken används olika metoder för läsfrämjande samtidigt som nya metoder testas och utvecklas kontinuerligt. Samtal kring böcker sker via utprovade metoder som bokcirkel och boktips träffar men också via nya vägar som Biblioterapi och Shared Reading (Läsa tillsammans). Båda dessa relativt nya metoder handlar om att man i grupp diskuterar texter ur ett personligt perspektiv där tankar och känslor kring texten är mycket centralt. Uppsökande verksamhet till olika målgrupper är viktig i det läsfrämjande arbetet för att kunna nå personer som inte kommer till det fysiska biblioteket.

Aktiviteter där personer med olika modersmål möts kring det svenska språket är sedan många år vanligt förekommande på biblioteken. Det sker också berättarstunder, sagostunder och andra aktiviteter på olika språk.

Den Regionala läsfrämjandeplanen 2020–2022 består av dessa fokusområden:

- Stärka små barns språkutveckling och läsglädje.
- Vara en aktör för att stärka medborgarnas digitala delaktighet samt arbeta med att utveckla digitala läsfrämjandemetoder.
- Stärka de nationella minoritetsspråken: finska, meänkieli och samiska och synliggöra litteraturen och kulturen.
- Uppmärksamma och lyfta fram författare som kommer från eller verkar i Norrbotten.
- Stärka barn och ungas rättigheter i samhället.
- Möjliggöra god tillgång till medier på många olika språk.
- Arbeta vidare med och lyfta läsfrämjande i de digitala kanalerna: Bibblo.se, Polarbibblo.se och Goodreads.se.

Utifrån detta erbjuds kompetensutveckling och stödmaterial för personalen på kommunbiblioteken för att stärka kunskapen inom de olika områdena. Det planeras även olika regionala kampanjer för att synliggöra bibliotekets tjänster till norrbottningarna.

Biblioteken i Luleå har utgått från den regionala läsfrämjandeplanen för att formulera en lokal läsfrämjandeplan för åren 2019–2022. Läsfrämjandeplanen tillsammans med den årliga verksamhetsplanen ska ses som ett komplement till biblioteksplanen och utgöra en konkretisering av handlingsplanen i biblioteksplanen. I läsfrämjandeplanen beskrivs hur biblioteket ska arbeta läsfrämjande mot olika målgrupper. Planen beskriver vad biblioteken i Luleå ska erbjuda som grundutbud för att inspirera människor att läsa och arbeta kreativt kring berättelser i olika former. Där definieras också möjliga utvecklingssteg om resurser finns. Planens fokus ligger på de yngsta barnen och vuxna i deras närhet men också på att synliggöra kommunens förvaltningspråk samt nationella minoritetsspråk. Den framhåller även vikten av verksamhet och medier för personer med annat modersmål än svenska och för personer med funktionsnedsättning. Digitala läsfrämjandemetoder finns med som ett genomgripande utvecklingsområde i planen.

Att förändra arbetssätt och utöka bibliotekets digitala läsfrämjande verksamhet för besökaren är ett utvecklingsområde som Luleå bibliotek har börjat arbeta med som kommer att behöva en stor arbetsinsats. Den digitala transformationen som pågår påverkar i hög grad bibliotekets verksamhet och bibliotekens interna arbete. Internt och i samverkan med andra behöver Luleå bibliotek fastställa hur biblioteksverksamheten ska se ut och vilka behoven av förändring är för att fortsätta vara en relevant verksamhet för medborgarna.

Personer med funktionsnedsättning är en av de målgrupper som biblioteken enligt lag (SFS 2013:801) ska ägna särskild uppmärksamhet. Det är av stor vikt att biblioteken i Luleå arbetar aktivt med att förmedla anpassad litteratur och olika hjälpmedel för läsning till de grupper som har behov av det.

De nationella minoriteterna och personer med annat språk än svenska är också prioriterade målgrupper enligt bibliotekslagen.

Nationella minoriteter och de nationella minoritetsspråken har en särställning i Sverige. Bibliotekslagen tillsammans med språklagen (2009:600) och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) säger att samhället ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken, möjliggöra för språkbärande att använda sitt språk och behålla sin kultur, motverka diskriminering samt öka delaktigheten. Detta kan sammanfattas med att flera olika delar av samhället, där biblioteken är en viktig part, ska arbeta med revitalisering av språken och den kulturella identiteten.

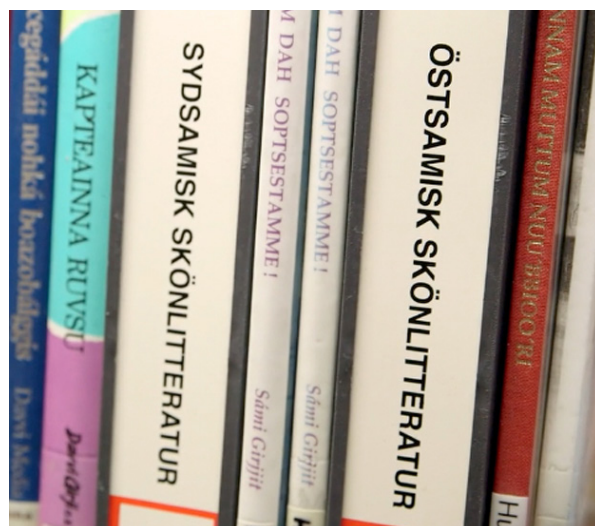
Revitalisering innebär att åtgärder vidtas så att ett hotat språk kan börja återta mark och att språket används mer i samhället. Det handlar om att utveckla verktyg och metoder för att öka antalet talare av språket och bidra till ökad läs- och skrivkunnsighet i språket. I arbetet ingår också att arbeta med attitydförändring för att höja statusen på språket, att utöka språkdomäner där språket kan användas och rådgivning till föräldrar inom minoriteten för att de ska våga och kunna stödja sina barns inlärning av språket. (De nationella minoriteterna och biblioteken, 2020)

Biblioteken i Luleå arbetar strukturerat för att tillhandahålla medier på minoritetsspråken men behöver utveckla arbetet med program och verksamhet till bärarna av de nationella minoritetsspråken i syfte att revitalisera språken. En utökad samverkan och samråd med representanter för språkgrupperna behöver också komma till stånd.

Politikerna i kultur- och fritidsnämnden betonar vikten av att biblioteken är en given aktör i revitaliseringen av de nationella minoritetsspråken. Även besökarna tycker att det är viktigt att biblioteken tillgängliggör litteratur på många olika språk.

Politikerna tycker att användningen av digitala verktyg i skapandet av berättelser och digitala kanaler ska utökas på biblioteken. Även det fysiska mötet kring litteraturen anses viktig, exempelvis bokcirkel och författarsamtal.

Besökarna önskar fler aktiva möten med litteraturen

t ex genom att delta i diskussioner i olika former av bokcirkel eller ta del av läsinspiration via bokcaféer, högläsning, diktläsning och författarträffar. Det finns också synpunkter på att exponera den nyutkomna litteraturen på ett bättre sätt liksom att göra det så enkelt som möjligt att hitta bland hyllorna.

Litteratur och medieförsörjning

Det vidgade textbegreppet är naturligt i bibliotekens verksamhet. Det är mediernas innehåll, inte formaten, som är centralt. Bibliotekens utbud bör finnas i olika format och uppvisa variationer. Det är värdefullt att biblioteken förmedlar andra konst- och kulturuttryck än de som finns i tryckt text. Till exempel bör det vara självklart att tillgängliggöra musik, film och datorspel. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 13)

Medier är basen för biblioteket om det så är en tryckt bok, en film, en ljudbok, en talbok, en tidskrift eller en e-bok. Det krävs en medveten strategi för att se till att rätt medier finns tillgängliga på biblioteket, både det som besökarna efterfrågar och det som de inte visste att de ville ha.

Att göra urvalet för medieinköp grundat på kvalitet. Att göra urvalet för medieinköp grundat på kvalitetskriterier har traditionellt varit bibliotekariens uppgift. Det är ett tidskrävande urval som över tid har fått allt mindre utrymme till förmån för att skapa arrangemang för besökare och annan publik verksamhet. Kvalitetskriterierna bör vara under ständig översyn och uppdateras löpande för att följa den demokratiska utvecklingen i samhället.

Biblioteken i Luleå har arbetat fram en medieplan, ett internt dokument med syfte att stödja bibliotekspersonalen i urvalsprocessen.

Biblioteken i Norrbotten har en gemensam rutin gällande böcker på andra språk än svenska. Regionbibliotek Norrbotten finansierar ett inköpsstöd till folkbiblioteken för inköp av litteratur på andra språk än svenska, skolspråken omfattas inte. Folkbiblioteket i Luleå har uppdraget att göra inköpen utifrån behov i regionens kommuner så att regionens folkbibliotek kan låna in till sin kommun.

Nationellt sett så erbjuder folkbiblioteken ett stort antal digitala tjänster för att få tillgång till information. Folkbiblioteken kan erbjuda kommuninvånarna tillgång till information som annars är låst bakom betalväggar via olika databaser till exempel tillgång till artiklar i fulltext från dagstidningar och tidskrifter. Digitala medier i form av litteratur, film och musik finns tillgängligt för folkbiblioteken via olika e-tjänster men det är upp till varje kommun eller regionala samarbete att ta ställning till hur de ekonomiska medlen ska fördelas och användas. Därför ser utbudet väldigt olika ut över Sverige. Sverige ligger också efter andra europeiska länder i digitalisering av böcker och tidningar.

I förslaget till Nationell biblioteksstrategi föreslås en kraftfull satsning på gemensamma nationella digitala bibliotekstjänster som är anpassade för olika målgrupper. (Fichtelius mfl, 2019, s. 21)

Folkbiblioteken i Luleå vill i samarbetet inom Biblioteken i Norrbotten verka för en god tillgång till e-medier eftersom det möjliggör för fler invånare att ta del av litteratur, läsning och andra digitala tjänster, oberoende av närheten till ett fysiskt bibliotek eller bokbuss. Därför är det oerhört viktigt att nationell digital infrastruktur för e-bokslån kommer till stånd. Likaså behöver samtal föras inom Biblioteken i Norrbotten om omprioriteringar i mediasamarbetet till förmån för fler eller utökade e-medietjänster.

Några nationella digitala bibliotekstjänster som finns redan idag är:
Biblio som är en app som de flesta bibliotek i Sverige är anslutna till för att kunna låna ut e-böcker och e-ljudböcker. Företaget Axiell står bakom den och bibliotek kan ansluta sig mot en kostnad.

Biblix är en biblioteksapp som innehåller e-böcker för barn. Den är utvecklad av Stockholm och Malmö stadsbibliotek och avtal sluts via föreningen Sambruk.

Cineasterna respektive Viddla är två tjänster som erbjuder strömmad film digitalt via biblioteken.

PressReader och Readly tillhandahåller tidningar och tidskrifter digitalt.

Läsning av e-böcker och e-ljudböcker har dubblats sedan 2012 och ökar fortfarande med några procent-

enheter varje år enligt en undersökning som gjordes 2018 av SOM-institutet vid Göteborgs universitet (Wallin, 2019, s. 291). Bibliotekens utbud av e-böcker och e-ljudböcker är avgiftsfritt till skillnad från de kommersiella alternativen via webbokhandlar eller prenumerationstjänster.

Bibliotekens e-tjänster för bokläsning styrs idag av två enskilda leverantörer och av förlagens prissättning på enskilda boktitlar. Det är svårt för biblioteken att beräkna kostnader för e-böcker i förväg eftersom det beror på hur många lån som görs samt vilka boktitlar som lånas. I framtiden behöver Sveriges olika bibliotekstyper överbygga dagens skillnader gällande förutsättningar av tillgängliga digitala medier. Folkbibliotekens uppgift i detta är att komma ikapp högskolebiblioteken, kunna beräkna kostnaderna för sin e-bokutlåning samt bryta beroendet av en enda leverantör. För folkbiblioteken och även skolbiblioteken behövs därför en nationell samordning och finansiering. (Fichtelius mfl, 2019, s.23)

För digitala medier på de stora migrantspråken finns redan idag en nationell bibliotekstjänst som är fritt tillgänglig på webben; Världens bibliotek. Den ger fri tillgång till en mängd digitala böcker och ljudböcker på många olika språk. Biblioteken i Malmö står bakom.

En läsapp för digitala böcker på de nationella minoritetsspråken är under utveckling av Kungliga biblioteket i samråd med företrädare för språkgrupperna. I första steget är det e-böcker på de samiska språken och romani chib som kommer att erbjudas. Planerad lansering är våren 2021.

Enligt Nationell biblioteksstrategi är ambitionen att all utgivning på minoritetsspråken ska finnas tillgänglig som e-böcker eller print-on-demand genom digitalisering på alla bibliotek i Norrbotten. Kunskapen om de nationella minoriteterna kan ökas genom olika aktiviteter och arrangemang, men biblioteken behöver stöd från centrala instanser. Att flera av de nationella minoriteternas bibliotek kan ges ett ansvar som statligt finansierade resursbibliotek och ge övriga bibliotek stöd och erbjudanden i form av dessa tjänster är även något som tas upp i förslaget till nationell biblioteksstrategi. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 6, 8).

Besökarnas önskemål är att nyutkomna böcker köps in snabbare och i fler exemplar så att väntetiden förkortas. Mediasamarbetet inom Norrbottens folkbibliotek uppskattas mycket då det ger ett ökat utbud som är lättillgängligt. När det gäller e-böcker* vill användarna ha ett större utbud samt kunna få tillgång till fler böcker per månad.

Folkbildning, lärande och digital delaktighet

Biblioteket är en öppen plats dit vem som helst ska kunna vända sig för att inhämta information och utveckla kunskap men också för att samtala och diskutera med andra. Folkbiblioteket har en viktig uppgift som möjliggörare för digital delaktighet, livslångt lärande och kunskapsinhämtning inom vitt skilda områden, vilket styrks i bibliotekslagen §7.

Digital delaktighet

Internet ger oss nästintill obegränsad tillgång till information och möjlighet att själva dela kunskaper med omvärlden. Ett demokratiskt samhälle bygger på att tillgången till information är fri för alla medborgare. Biblioteket är en viktig aktör i samhället för att erbjuda fri tillgång till digital information samt kunskaper i hur digitala resurser kan användas och tolkas (Svensk biblioteksforening och Svenska Unescorådet, 2014, s 37-40). Att göra det digitala biblioteket i form av e-böcker och databaser tillgängligt för fler är en annan viktig del i arbetet med att överbygga den digitala klyftan och stärka medborgarnas digitala delaktighet.

Digital kompetens innebär att alla ska vara förtrodda med och delta i den digitala utvecklingen utifrån sina egna förutsättningar [...] Den tekniska utvecklingen går fort, samtidigt är det många människor som står utanför eller hamnar i ett utanförskap. Sverige har inte råd att förbise grupper som inte hänger med. Behovet att värna och främja utvecklingen av den digitala kompetensen blir allt större.

(Digitaliseringsrådet, 2018, s. 6)

Ett övergripande mål inom svensk digitaliseringspolitik är att Sverige ska bli bäst i världen på digitaliseringens möjligheter och det är idag självklart att svenska bibliotek på olika sätt ska arbeta för att främja medborgarnas digitala delaktighet. Regeringens kompetenslyft för bibliotekspersonal "Digitalt först med användaren i fokus" (initierat utifrån *Demokratins Skattkammare - Förslag*

till en nationell biblioteksstrategi, Fichtelius m.fl 2019) har både stärkt och tydliggjort detta arbete

Det folkbildande uppdraget är en kärna hos folkbiblioteken. I detta ingår att arbeta med digital delaktighet där de källkritiska verktygen blir allt mer viktiga. Att förstå mediernas roll i samhället, att förstå att både fakta och fiktion förmedlar en världsbild, att ha tillgång till digitala enheter av bra kvalitet och att kunna välja rätt teknik för rätt ändamål. Att ha förmågan att hitta information, att kunna använda till exempel e-tjänster som erbjuds av region, stat och kommun eller att själv kunna delta i digitala samtal. Detta är några av delarna i den av Unesco så kallade MIK-ekologin (medie- och informationskunnighet). Områden vilka handlar om att arbeta för att upprätthålla och utveckla det demokratiska samhället.

Luleås kultur- och fritidsnämnds politiker betonar vikten av att biblioteken skall stödja medborgarna i källkritik och kunna kvalitetssäkra information.

Regeringen framhåller vikten av medborgarnas förmåga att både inhämta och bedöma information.

[...] källkritik och tillgång till en mångfald av oberoende medier och nyhetsförmedling stärker medvetenheten och motverkar effekterna av desinformation och påverkanskampanjer. (Nationell strategi för samhällets informations- och cybersäkerhet, 2017, s. 6)

Likaså betonar Unesco att detta är ett globalt behov.

People across the world are witnessing a dramatic increase in access to information and communication. While some people are starved for information, others are flooded with print, broadcast and digital content. Media and Information Literacy (MIL) provides answers to the questions that we all ask ourselves at some point. How can we access, search, critically assess, use and contribute content wisely, both online and offline? What are our rights online and offline? What are the ethical issues surrounding the access and use of information? How can we engage with media and ICTs to promote equality, intercultural and interreligious dialogue, peace, freedom of expression and access to information?

(Unesco 2017, 2018)

Biblioteksarbete inom digital delaktighet handlar om att stödja demokratin och arbeta för att minska polariseringen i samhället. Arbetet sker inkluderande, åldersövergripande och har ett fokus på tillgänglighet. Samhället är i ständig förändring. Men olika demokratiska delar som att tänka, tala, läsa, lyssna och uttrycka sig samt att ha möjlighet att kommunicera med andra finns med som artikel 19 i FN:s deklaration universella mänskliga rättigheter. Bibliotekets arbete kräver, om biblioteket ska ligga i framkant i utvecklingen av stöd till digital delaktighet, både ökad kunskapsinhämtning och ekonomiska resurser.

Folkbiblioteken stödjer aktivt utveckling av människors medie- och informationskunnighet (MIK) som är helt avgörande för förmågan att kritiskt söka, granska och värdera information, texter och andra medier. Folkbiblioteken i Luleå har ett stort uppdrag i att stödja den digitala delaktigheten och har i flera år arbetat med olika former av aktiviteter gentemot medborgarna för att stödja medborgarnas digitala delaktighet. Idag har DigidelCenter en stor betydelse för det här arbetet.

Kunskapslyft för bibliotekspersonal

Enligt förslaget till en nationell biblioteksstrategi måste kompetensutveckling och metodutveckling genomföras, så att bibliotekets personal kan följa den digitala utvecklingen och kunna inspirera människor till digital användning. Biblioteken spelar en central roll i regeringens it-politiska mål kring användandet av digitaliseringens möjligheter. Folkbiblioteken ska arbeta för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning och innovation. (Fichtelius mfl, 2019, s. 12).

I en av utvecklingsinsatserna i kulturplan Norrbotten 2018-2021 kring kunskapslyft för bibliotekspersonal ryms det nationella projektet "Digitalt först med användare i fokus 2018-2020". Projektet har som mål att öka den digitala kompetensen hos bibliotekspersonalen i syfte att stödja invånarnas digitala kompetens. Projektet som delvis samordnas av Regionbiblioteket har stor betydelse för utveckling av biblioteken i Norrbotten

Inom projektet Digitalt finns också utvecklingen av den nationella lärplattformen Digiteket som riktar sig både till bibliotekspersonal och allmänhet. Digiteket innehåller en mängd kurser och artiklar om digital kompetensutveckling och digital transformation och kan utgöra en viktig resurs för Luleås fortsatta arbete. Kungliga biblioteket har äskat medel för Digitekets fortsättning efter projekttidens slut 2020.

Luleå folkbibliotek har utöver de nationella initiativen en lång tid arbetat med att höja den digitala kunskapen hos personalen och det finns en önskan om fortsatt kunskapsutveckling där också pedagogik ingår.

Förslag till nationell biblioteksstrategi lyfter fram att biblioteket har en roll som garant för trovärdig information och kunskap, särskilt om vi hamnar i en säkerhetsmässigt oroande situation. (Fichtelius m.fl., 2019, s.7). Carl Heath, forskare särskilt utvald av Regeringen i den nationella satsningen inom Medie- och informationskunnighet, menar att bibliotekets roll i förhållande till lokalsamhället behöver vara stöttande gällande att tolka och förstå information och att biblioteken behöver fundera på hur de kan göra detta på bästa sätt. Han menar att det är avgörande huruvida bibliotek och bibliotekarierna själva äger sin kunskaps- och utvecklingsprocess genom att tydligt organisera sig för att i det dagliga

kunna ta in ny kunskap. Carl Heath poängterar även vikten av att biblioteket och bibliotekarierna följer med i samhällsutvecklingen. (Persson m fl, 2020, s. 28)

Sökandet av information kommer att förändras i takt med att vi ger sökmotorer och kommersiella företag allt större del av vår personliga data, menar Jutta Haider, professor vid sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap vid högskolan i Borås. Sökandet kommer bli än mer dolt när det byggs in i prylar och praktiker. På så vis kommer värderingar och tolkningar bakom sökresultat att vara betydligt svårare att förstå.

Bibliotekariers förmåga att kritiskt värdera information kommer vara essentiell. (Persson m fl, 2020, s. 12–13)

Folkbildning och lärande

I förslaget till en nationell biblioteksstrategi markeras att biblioteken framöver ska fortsätta att i samverkan med folkbildningen spela en väsentlig roll när det gäller att överbrygga de digitala klyftor som finns i samhället. (Fichtelius m fl, 2019, s. 12) Biblioteken kan bidra till att motverka digitalt utanförskap i framtiden. Förslaget till en nationell biblioteksstrategi betonar att biblioteken ska medverka som en av de främsta instanserna för att digitalisera, tillgängliggöra och bevara mänskighetens samlade kunskaps- och kulturarv. (Fichtelius m fl, 2019, s. 23)

Biblioteksutveckling framöver måste alltså innebära en ökad tillgång av digitala resurser i form av information och litteratur. För att möjliggöra detta behöver biblioteken utgå från det som redan finns och utifrån användarnas sätt att söka kunskap idag samt en tydlig nationell plan för genomförandet. (Fichtelius m fl, 2019, s. 21)

Folkbildningsrådet är en ideell förening som får myndighetsuppdrag av riksdag och Regering. Rådet fördelar statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor eftersom det är där den samhällsstödda folkbildningen sker. Biblioteken i Luleå måste fortsätta utveckla folkbildningsverksamheten och fortsätta utveckla DigidelCenter som ett i kommunen viktigt nav för att stärka den digitala kompetensen något som lyfts fram av kultur- och fritidsnämndens politiker, bibliotekets besökare och personal.

Folkbildningsverksamhet genom mer föreläsningar och workshops i folkbildande ämnen, populärvetenskap, teknik, forskning, politik, samhällsdebatter är också något som lyfts fram hos medborgare, politiker och personal. Detta kan med fördel ske i samarbete med andra aktörer som till exempel studieförbund för att få ett bredare utbud av arrangemang och på flera olika språk.

Barn och unga

Detta avsnitt handlar om verksamhet för barn och unga i åldern 0–18 år samt deras vuxna. Det innefattar folkbibliotekens arbete med att bidra till läslust och möjliggöra för egen kreativitet och egna uttryck utifrån de ungas egna önskemål.

Barn och ungdomar är en prioriterad målgrupp både i Luleå kommun och enligt bibliotekslagen.

Biblioteken har en stor betydelse för barns möjligheter att utvecklas i sin läsförmåga och uppmuntras till läslust. Gällande exempelvis barn med språkliga svårigheter, funktionsnedsättning, läsnedsättningar, barn inom de nationella minoritetsspråken och med annan språklig grund än svenska finns det mer att göra gällande olika insatser såsom exempelvis medieförsörjning. (Fichtelius m fl, 2019, s.15)

Enligt den senaste PISA-undersökningen* från 2018 har läsförmågan och läsförståelsen hos 15-åringar förbättrats markant sedan den omtalade nedgången 2012.

Enligt Statens medieråds senaste undersökning av medievanor bland barn och unga (Ungar och medier, 2019, s. 7) har det dagliga läsandet av böcker och/eller tidningar på fritiden dessvärre minskat i åldersgruppen 9–18 år. Mätningen som gjorts vartannat år sedan 2012 visar att läsandet minskat vid varje mättillfälle. Läsandet minskar också ju äldre barnen blir.

De yngsta barnen

Det är betydelsefullt för små barns språk- och läsutveckling att de tidigt kommer i kontakt med högläsning, illustrerade eller bildstödda berättelser och sagor, språk-lekar och ordramsor. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 16)

Enligt studien Småungar och medier (2019) är den dagliga läsningen som störst när barnen är 2-4 år för att sedan avta med stigande ålder. Sedan mätningen star-

tade 2012 så har läsningen för de allra yngsta (0-1 år) minskat kraftigt medan läsningen hos 2-5 åringar ligger på en relativt jämn nivå (högläsning och egen läsning). (s. 9)

Att möta föräldrar och inspirera dem att stödja och stimulera sina barns läsning är ett grundläggande arbete för biblioteken. För många barn och unga är inte läsning och litteratur en naturlig del av vardagen och det finns många andra sysselsättningar som konkurrerar om uppmärksamheten hos både barn och föräldrar.

Bibliotekens uppgift är att förmedla lustfyllda metoder för att ta del av berättelser samt att göra litteraturen lättillgänglig för föräldrar och barn.

Biblioteken i Luleå möter nyblivna föräldrar genom samarbete med barnhälsovården (BHV). Det finns en strategi för utvecklad samverkan mellan folkbiblioteken och barnhälsovården som är formulerad i en taxonomi** där olika nivåer av samarbete specificeras. Målsättningen är att inom planperioden för läsfrämjandeplanen 2019–2022 ha ett samarbete med barnhälsovården där bibliotekspersonal bjuds in till föräldraträffar för att prata kring läsning och språkutveckling.

Samarbete mellan Luleås förskolor och bibliotek sker genom att förskolegrupper besöker biblioteket och erbjuds sagostunder. Under 2019–2021 pågår ett läsfrämjande-projekt i Luleå kommun med medel från Kulturrådet, riktat till barn i förskolan. Projektet innefattar högläsning, skapande verksamhet för barnen och inspiration till vuxna både i förskola och i hemmet om läsning. Det finns ett utvecklingsbehov i att kunna erbjuda sagostunder på flera språk särskilt minoritetsspråken.

Bokstart är en nationell satsning på små barns språk- och läsutveckling. Syftet är att stärka föräldrar i att stimulera språket hos sina barn. Hembesök hos nyblivna föräldrar är en del i metoden och samverkan mellan bibliotek, barnhälsovården och förskola är en annan. Statens kulturråd har uppdraget att ekonomiskt stimulera fler regioner att arbeta med detta. Biblioteken i Luleå har ännu inte startat upp arbetet med Bokstart men planerar för att göra så på sikt.

* Pisa (Programme for International Student Assessment) är en kunskapsutvärdering, som går ut på att utvärdera hur femtonåriga elever i olika länder är rustade inför framtiden när de ska gå ut skolan. PISA-undersökningen mäter bland annat läsförståelse hos 15-åringar i alla OECD-länder och jämför resultaten. Mätningen görs vart tredje år.

** Ordet betyder klassificering, i det här fallet en klassificering av olika nivåer av samarbete.

De äldre barnen och ungdomarna

Det dagliga läsandet av böcker och tidningar hos barn som är mellan 6 och 8 år ligger på en oförändrad nivå sedan mätningen Småungar och medier startade 2012.

För barn i åldern 9–12 år har den dagliga läsningen minskat när man jämför siffror från 2012 med 2018 i studien Ungar och medier (2019, s. 7). Målgruppen tar del av berättelser och upplevelser på sin fritid främst via spel (konsol, dator eller surfplatta), film & tv, musik, sociala medier och böcker & tidningar (2019, s. 26).

Den åldersgruppen har traditionellt kallats slukaråldern gällande läsning. Då räknar man med att den egna läsförmågan kommit igång och att läsintresset väckts. Att läsningen minskar i gruppen 9–12 år är en antydning om att mer insatser behövs när barnen är yngre för att väcka läsglädjen.

Studien Barn berättar undersöker hur 10-åringar i olika delar av Sverige (bla Luleå) ser på läsning och bibliotek. Läsningen ses som något nyttigt och att man lär sig saker men också som en avkoppling och något roligt då man kan tas med till andra världar och sammanhang (Hedemark, 2011 20f).

Biblioteket är en främst en plats för läsning och tystnad, säger barnen, men de uppger också att de använder datorspel och umgås på biblioteket. 10-åringarna i studien uppskattar att få boktips från bibliotekspersonalen i form av bokprat eller dramatiserade bokprat och de vill gärna vara delaktiga i bokinköpen. Mysiga läsplatser, personal som man kan fråga och möjlighet att pyssla är viktiga saker för att locka fler till biblioteket tror barnen. (Hedemark, 2011 s. 40f)

Studiens analys har fokus på barn som inte har någon nära relation till böcker och behöver stimuleras utifrån sin textvärld. Genom att arbeta med den form av berättande som barnen själva tar del av via olika populärkulturella uttrycksformer såsom tex. teater, spel och lätttexter så kan man arbeta läsfrämjande och lustfyllt och nå bredare med att skapa läslust. (Hedemark, 2011 48f)

I studien Unga berättar (Svensk biblioteks förening, 2018) har ungdomar mellan 15–18 år fått ge sin bild av läsning och bibliotek. Unga ser biblioteken som en plats för böcker och många känner inte till att det också erbjuds många olika typer av aktiviteter som man kan delta i. Biblioteket används av unga som en plats att träffa andra på och hänga.

Många i studien påtalar vikten av att biblioteken erbjuder bra sittplatser, önskemålen är sköna möbler och mysig känsla. Det skulle göra biblioteket mer inbjudande att besöka. Relationen till och bemötande från bibliotekspersonalen är en viktig del i hur de unga upplever biblioteket och verksamheten där. Personal som är äkta i sitt intresse och i sin profession skapar tillit och trovärdighet för de unga. (Hedemark, 2018 s. 53f)

Samma studie visar generellt att fritidsläsning är något roligt medan läsningen i skolan anses som påtvingad och kravfylld och därför mindre rolig. Det visar i sin tur att folkbiblioteken spelar en annan roll för unga än vad skolbiblioteken gör. Samtidigt har majoriteten av de unga i studien en traditionell bild av vad ett bibliotek är och vad som kan förväntas hända på ett bibliotek. Det är ett lugnt ställe där man kan läsa eller få tag i böcker och göra aktiviteter som inte stör övriga besökare. (Hedemark, 2018 s. 53)

Med de snäva begränsningarna kan man förstå att det finns en hel del förutfattade meningar om bibliotek bland målgruppen.

Barn och unga tar del av berättelser på många olika sätt utöver böcker, tex via poddar, film, tv-serier & dokumentärer, musik, spel, tidningar och debatter. Om biblioteken vill att synen på vad ett bibliotek är ska förändras bland unga så behöver biblioteken utvecklas enligt målgruppens behov och låta deras olika sätt att ta del av texter och historier (läspraktiker) undersökas och analyseras. Med utgångspunkt i dessa läspraktiker kan nya arbetssätt kring läsning och berättande formas som utgår från och får betydelse för användaren. (Hedemark, 2018 s. 66ff)

Det är viktigt att möta barns medievardag och erbjuda verksamhet som möter barnens behov av digitala former för läsfrämjande.

Biblioteksappen Bibblix innehåller noga utvalda e-böcker för barn i olika åldrar som presenteras på ett för målgruppen användarvänligt sätt skulle kunna vara användbar i det läsfrämjande arbetet för barn och unga även i Luleå.

En digital resurs för arbetet med läs-, litteratur- och skrivfrämjande för barn och unga är Polarbibblo.se. Den används idag av biblioteken i Norrbotten.

Även stadsbibliotekets Skaparyta är en viktig funktion där det läsfrämjande arbetet kan utvecklas med hjälp av digitala verktyg.

Luleås folkbibliotek ser en utmaning i att utveckla biblioteksverksamheten mot målgruppen äldre barn och ungdomar. Samverkan sker redan i dag med Ung i Luleå och fritidsgårdarna men samarbetet kan utvecklas speciellt gällande ungas inflytande och delaktighet i biblioteksverksamheten.

Barn och ungdomar med särskilda behov

Arbete med att möta och arbeta läsfrämjande mot barn och ungdomar med funktionsnedsättning är prioriterat. För de yngre barnen ligger utmaningen i att nå de vuxna kring barnet med information och insatser. För de äldre barnen och ungdomarna ska medier och aktiviteter vara tillgängliga och inkluderande för alla. Det här är ett arbete som biblioteken i Luleå måste arbeta vidare med.

Barn och ungdomar med flera språk eller som tillhör nationella minoriteter

Läsfrämjande arbete för barn och ungdomar som har flera språk i sin hemmiljö eller tillhör de nationella minoriteterna är prioriterat. Flerspråkigheten är en kulturell rikedom och rättighet som biblioteket ska främja. Det är viktigt att barn och unga ges möjlighet att växa upp med en kulturell identitet där språket är en viktig del.

Biblioteken ska prioritera barns användning av minoritetsspråk och utveckling av en flerkulturell identitet. Alla som tillhör någon av de nationella minoritetsgrupperna har rätt till en likvärdig biblioteksverksamhet oavsett var de bor i Sverige, det slås fast i förslaget till en nationell biblioteksstrategi. (Fichtelius m fl, 2019, s. 8)

För de nationella minoritetsspråken gäller att samhället ska arbeta med revitalisering, dvs att främja och stödja de språken och språkbärarna. I arbetet med revitalisering av språken för målgruppen barn och ungdomar ska biblioteken på olika sätt synliggöra språken och litteraturen genom rumslig gestaltning och skyltning men även genom aktiviteter med språk som grund t ex skivarverkstäder och högläsning. Det behövs kunskaper och kompetens om hur språken överförs från en generation till en annan och biblioteken bör kunna ge kompletterande stöd till t ex en förälder som inte själv talar språket men önskar att barnen lär sig det. Föräldrar behöver också få information och kunskap om flerspråkighet och dess fördelar.

Barn och ungdomars delaktighet i bibliotekets verksamhet

Barnbiblioteksutveckling bör utgå från både barnperspektivet och barns perspektiv vid fördelning av resurser, vid lokalutformning, vid fördelning av mediekostnader, samt vid urval och inköp av medier och bemanning. (Fichtelius m fl, 2019, s. 9)

Luleå folkbibliotek har behov av att arbeta mer med barn och ungdomars delaktighet oavsett funktionsnedsättning och vilket/vilka språk man använder. Barn och unga har rätt till inflytande och samråd och biblioteket behöver skapa arenor där barn och unga kan vara med och påverka bibliotekets verksamhet, medieinköp mm.

Begreppet barnperspektiv står för vuxenvärldens föreställning av vad som är bra för barn, att alltid se till barnens bästa. Barns perspektiv är att ta del av hur barnen ser på verksamheten, att ta del av deras önskningsar och behov. Att barn ges möjlighet att vara delaktiga i planering av programaktiviteter är något helt annat än att de kan delta på en aktivitet.

Barnbibliotekets verksamhet och utveckling bör alltså utifrån barnkonventionen formas tillsammans med och av barn.

I förslaget till Nationell biblioteksstrategi framhäver man vikten av att i de kommunala och regionala biblioteksplanerna ge ett stort utrymme för biblioteksverksamhet som bedrivs för, av och med barn. För att kunna följa upp genomförandet och effekter av de prioriteringar som finns i planerna, poängteras behovet av att biblioteket utvecklar och använder uppföljningsmetoder. Huvudmännen ska kunna säkerställa att målen för barn och unga i biblioteksplanerna följs samt att bibliotekens avsatta resurser till barnverksamhet i högre grad motsvarar barnens användning av biblioteket. (Fichtelius m fl, 2019, s. 9)

Biblioteken har sen länge förhållit sig till FN:s konventionen om barnets rättigheter men i och med att konventionen är lag ska Luleå kommun och biblioteken i Luleå tillsammans hitta strukturer för arbetet kring barns rättigheter. Beslut ska grunda sig på en barnkonsekvensanalys och barns och ungas delaktighet ska öka när det kommer till utformning av aktiviteter, utveckling av det fysiska rummet och medieurval.

Önskemål från medborgare och politiker

Medborgarna i Luleå kommun önskar en mångfald av aktiviteter som handlar om böcker och berättelser för barn och ungdomar. Det är viktigt att det också erbjuds aktiviteter på mångspråk och nationella minoritetsspråk. Aktiviteter som efterfrågas är till exempel temadagar kring välkända figurer, högläsning, iscensättning av böcker, skapande verksamhet tillgänglig alla dagar året runt. Besökarna ser gärna att fler aktiviteter sker på helger och lov.

Biblioteket som mötesplats

Det här området handlar om folkbiblioteken som en öppen och trygg plats, tillgänglig för alla. En plats för att mötas, lära och uppleva.

Biblioteket är en betydelsefull mötesplats i samhället där ingenting kostar och där det inte finns några prestationskrav. Mötesplatsen är inte bara allmänhetens vardagsrum utan också ett kreativt rum där nya idéer och tankar kan slå rot, där skapande av egna uttryck får utrymme och där upplevelser är centrala.

Möten sker inte enbart människor emellan, utan ett möte för en människa kan även vara med en text i en bok, ett författarbesök eller en berättelse i en föreläsning. I biblioteksrummet ska man kunna vara bland andra även om man är ensam, biblioteksrummet ska vara ett fritt och oberoende rum för möten.

I förslaget till nationell biblioteksstrategi lyfts den globala visionen från IFLA*. I visionen är biblioteken i framtiden angelägna mötesplatser dit människor söker sig för att dela upplevelser, tankar och kreativa uttryck. Biblioteken ses som samhällets öppna rum och användarnas lust att utforska, lära och utvecklas utmanas, överraskas och uppmuntras. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 5)

I Biblioteksbladet nr 2 2020 har politiker och forskare tittat in i framtiden och uttalar sig om hur de tror att biblioteksverksamheten ser ut år 2030.

Anna Sibinska, Miljöpartiet, talar om en ytterligare förstärkning av biblioteket som inkluderande mötesplats.

Roland Utbuldt, Kristdemokraterna, menar att bibliotekens roll som kulturförmedlare inte nog kan betonas och att många bibliotek om tio år har utvecklats till välbesökta mediecenter där man tar del av olika kulturarrangemang. (Persson m.fl., 2020, s. 30–32)

Vasiliki Tsouplaki, Vänsterpartiet, tror att nya typer av utlåningsverksamheter kan växa fram på biblioteken i syfte att nå Agenda 2030-målen om en cirkulär ekonomi där lånar saker av varandra, delar på resurserna och konsumerar mindre. Tsouplaki föreställer sig även öppna verkstäder och ateljéer som samlokaliseras. (s.31)

Katarina Michnik, universitetslektor och forskare vid Högskolan Borås, tror inte att folkbibliotekens framtid bara är digital utan att dess fysiska plats kommer spela en avgörande roll som en oas i en digital värld. Michnik tror att folkbiblioteken kommer försöka fylla det tomrum som uppstår när fler och fler samhällsaktörer tar bort möjligheten till fysiska besök.

Både Socialdemokraterna och Vänsterpartiet vill se fler medborgarkontor på biblioteken för att avlasta bibliotekarierna. Många bibliotekarier idag vittnar om hur antalet besökare med ärenden till biblioteket som rör textarbetsförmedling, försäkringskassa eller migration ökar. (Persson m.fl., 2020, s. 28–31)

I samklang med ambitionen om att Luleå ska växa med fler invånare och nya bostadsområden bör även bibliotekstillgången i Luleås bostadsområden kartläggas och analyseras. Det är viktigt att alla medborgare får en likvärdig biblioteksservice oavsett var i kommunen de bor.

Vid inrättandet av nya bibliotek bör de i större utsträckning än idag vara allaktivitetshus som inrymmer den service som behövs i ett område. Det finns många bibliotek i Sverige som har anammat den tanken och inrymmer medborgarkontor, fritidsgård, seniorservice mm, i samma byggnad som biblioteket.

Kultur- och fritidsnämndens politiker vill att ett ev. nytt folkbibliotek i kommunen ska utformas som en mötesplats där digital teknik är lättillgänglig och implementerad. Politikerna vill se att biblioteken i Luleå utgör levande mötesplatser med olika typer av aktiviteter såsom debatter, föreläsningar, eget skapande och digitala forum.

Levande mötesplats för olika typer av aktiviteter

Det är en utmaning att på bästa sätt rymma många olika aktiviteter och möta olika behov inom bibliotekens verksamhetsområde.

Det är viktigt att marknadsföra biblioteket som mötesplats och berätta om alla aktiviteter som erbjuds där. Den allmänna kunskapen om vad biblioteket verkligen kan göra och erbjuda är liten. Det är många som fortfarande bara ser det traditionella biblioteket som en tyst plats där man lånar och lämnar tillbaka böcker. I enkätsvaren bland Luleå kommuns biblioteksbesökare uttrycker majoriteten av de som svarat en traditionell bild av biblioteken. En plats för lugn och ro, med trevlig miljö, sköna sittplatser och mycket aktiviteter både i form av eget skapande och deltagande i föreläsningar.

Biblioteken anordnar aktiviteter genom olika samarbeten med andra som ger människor möjligheter att skapa och arbeta med olika kreativa uttryck. Det gemensamma skapandet människor emellan väcker nyfikenhet på andra och olika uttryck, fenomen och företeelser i omvärlden. (Fichtelius mfl, 2019, s. 12)

Trenden kring att aktivt medverka i skapande aktiviteter är stark. Besökare vill skapa själva istället för att bara tillgodogöra sig tillgängligt material. Medskapandet är en viktig del i den verksamhet på stadsbibliotekets Skaparyta och i de aktiviteter som erbjuds på de övriga biblioteken. Det finns dock en stor utvecklingspotential gällande biblioteket som mötesplats i lärande genom deltagande och interaktion med andra.

Uppsökande verksamhet

Biblioteksverksamheten finns även utanför det fysiska biblioteksrummet, då den är uppsökande utanför den egna lokalen. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 11–12)

Biblioteket som mötesplats innefattar alltså inte enbart den fasta biblioteksbyggnaden utan också den mobila biblioteksverksamheten och bibliotekets uppsökande verksamhet. Luleås två bokbussar är en viktig resurs för landsbygd och glesbygd och erbjuder en högt uppskattad service. I enkätsvaren lyfts frågan om en högre turtaethet och turer även under sommarperioden. Politiken betonar också bokbussarnas betydelse för landsbygden och ser utvecklingsmöjligheter för ett läsfrämjande arbete i Luleå skärgård i samverkan med t ex skärgårds- trafiken.

Luleås bokbussar bör också ha möjlighet att verka för digital delaktighet och förmedla kunskap kring digitala samhällstjänster. Att möjliggöra fler digitala möten mellan stad och landsbygd och arbeta med det digitala ut- anförskapet på landsbygden är ett prioriterat område av politikerna i kultur- och fritidsnämnden. Det pågående projektet DigiBy* har som mål att undersöka hur man kan skapa förutsättningar för digitala servicepunkter.

Den mobila biblioteksverksamheten i Sverige inne- fattar idag inte bara bussar utan bokopeder, cyklar, elcyk- lar, båtar mm. Många bibliotek testat egna kreativa idéer för att komma utanför biblioteksbyggnaden och nå fler.

Tillgängliga mötesplatser

I bibliotekslagens (SFS 2013:801) ändamålsbeskrivning fastslås:

Biblioteket ska vara tillgängligt för alla.

Demokratifrågan, att alla människor har rätt till bibliotekens resurser på lika villkor, gäller alla bibliotek. Människans rätt att fungera i olika situationer oavsett funktionsnedsättning och hinder i samhället benämns med begreppet funktionsrätt. Genom bemötande och tillgängliggörande när det gäller lokaler, medier och andra resurser ska biblioteket verka för detta. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 8).

Biblioteken i Luleå behöver hitta ett strategiskt arbetssätt för att arbeta med förbättringar i det fysiska och digitala biblioteksrummet. Målet bör vara att skapa tillgänglighet för personer med fysisk funktionsnedsättning såsom syn-, hörsel-, rörelse- eller läsnedsättning, men också för personer med kognitiv funktionsnedsättning såsom ASD (autism och asperger) och ADHD/ADD.

I utformningen av biblioteksmiljön finns tydliga nationella riktlinjer från Boverket för hur miljön ska vara fysiskt tillgänglig och framkomlig men något liknande finns inte för kognitiv tillgänglighet vilket gör att varje kommuns biblioteksverksamhet måste arbeta med sina egna lösningar.

Föreningen Begripsam har på uppdrag av Kulturrådet tagit fram en kunskapsöversikt. I den framkommer det var behoven av åtgärder är störst när det kommer till hinder i biblioteket. Det gäller ljudintryck, ljusmiljöer, informationsmängd och visuella intryck. Biblioteken bör vidare samverka med funktionsrättsrörelsen för att börja arbeta med de enkelt avhjälpta hindren genom att testa, lära sig och försöka igen. (Johansson & Larsdotter, 2019, s. 10–11)

Tillgänglighet handlar också om möjlighet att besöka det fysiska biblioteket. Önskemål från besökarna kring bättre och utökade öppettider, inte minst på kvällar och helger går att utläsa tydligt i enkätsvaren.

Nya lösningar behöver prövas för att både kunna erbjuda en variation av aktiviteter på olika platser och vid olika tillfällen och samtidigt hålla biblioteken öppna. Stadsbiblioteket har sedan 2018 utökat öppettiden på förmiddagar med en obemannad timme, vilket har uppskattats av tidiga besökare. Den obemannade timmen har frigjort utrymme för att arbeta specifikt med grupper och de uppdrag som biblioteket har. Meröppna bibliotek är ett annat sätt att öka tillgängligheten till det fysiska biblioteket och kunna använda det som mötesplats utöver bemannade öppettider.

Kultur- och fritidsnämnden beslutade i november 2019 att alla mellanstora enhetsbibliotek i Luleå inom en snar framtid ska vara meröppna, men trots meröppet är de bemannade öppettiderna, då besökare kan få hjälp av kompetent och engagerad personal, fortsatt mycket viktiga och behöver anpassas på bästa sätt.

På frågan hur biblioteket ska bli tillgängligt för fler så svarar respondenterna i enkäten att det måste bli enklare att hitta i biblioteket med hjälp av karta eller skyltar. (Klartext, färgkoder, genreindelning). När meröppna bibliotek utökas i Luleå kan ny teknik och skyltning bli aktuell.

I dag är utlånings- och återlämningshanteringen av medier automatiserat liksom bokning av publika datorer och hantering av besökarnas utskrifter. När självservice på biblioteken blir mer utbrett kan också robotar komma att användas i form av så kallade chatbots som hjälper och vägleder i biblioteket. Syftet med att använda chatbots i biblioteket är att besökare på webbplatsen eller i det fysiska rummet ska kunna få service och avlasta

personalen från de enklare frågorna. Personalen kan då istället ägna tid åt mer krävande frågor och uppgifter.

Funktionen chatbot för biblioteksverksamhet, liknande Apples Siri och Googles Assistant är under utveckling både nationellt och internationellt. En chatbot kan svara på enklare frågor om exempelvis litteratur, lånekort och pin-kod och ge hänvisningar i biblioteket. (Lindström mfl, 2020).

Många synpunkter i enkäten tar upp önskemål om biblioteksrummets utformning där det både bör finnas plats för mer högljudda aktiviteter men också tysta läs- och studieplatser och bokningsbara grupprum.

Stadsbiblioteket i Luleå har en planlösning där ljud färdas mellan väningsplanen och det finns ett fåtal platser där det är en tystare miljö. Tysta zoner för studier och läsning har märkts upp och det finns ett grupprum som är bokningsbart. På enhetsbiblioteken finns på några ställen utrymmen där man kan samla grupper för exempelvis sagostund eller digital handledning. För att kunna skapa fler tysta platser behöver det göras en översyn och en prioritering av de olika behoven som besökare har.

Det finns olika metoder för att arbeta nära sina användare och utveckla sin service utifrån deras behov. UX (User Experience) är en metod som utgår från hur användare nyttjar ett system eller en verksamhet och gör förbättringar utifrån de behoven. Inom den svenska biblioteksvärlden har framförallt universitetsbibliotek anammat UX.

Anneli Furblad på Linköpings UB förklarar att UX handlar om att ta reda på användarens upplevelse av bibliotekets fysiska och digitala miljö.

Man kan genom UX ta reda på hur det första intrycket av biblioteksrummet, dvs bibliotekets entré, upplevs eller hur det är att använda hemsidans funktioner, exempelvis kolla öppettider och reservera en bok. Det är ett sätt att lära känna sina användare och vilka beteenden och förväntningar de har. (Biblioteksbladet, 180416 Hon skuggar publiken)

En mängd olika metoder kan användas inom UX för att få reda på vad besökarna använder biblioteket till, vad de saknar, vad de har behov av. På så sätt kan beslut grundas på fakta och inte på vad personalen tror att besökarna vill ha. Några är traditionella såsom observationer och användarintervjuer medan andra är nytänkande såsom att skugga en användare eller att användare får skriva kärleks- resp göra-slut-brev till biblioteket. (Biblioteksbladet, 190919, Fem råd från experten).

Samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet

Biblioteken är centrala i vår demokrati. Det allmänna biblioteksväsendet i Sverige består av många olika bibliotekstyper, som ständigt samverkar med varandra. KB:s uppdrag är att främja denna samverkan. I bibliotekslagen §14 står

I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

Ett exempel på samverkan är den nationella bibliotekskatalogen Libris som funnits i över 40 år och som Luleås bibliotek är en del av.

I förslaget till nationell biblioteksstrategi talar man om en sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek ska utveckla det livslånga lärandet och den fria åsiktsbildningen. Förslaget till en nationell biblioteksstrategi markerar tydligt att skolan behöver en utbyggd, med pedagogiken integrerad, välfinansierad skolbiblioteksverksamhet. (Fichtelius mfl, 2019, s. 16f)

I strategin önskar man även stärka de nationella digitala bibliotekstjänsterna, genom att ta fram en ny biblioteksplattform för olika målgrupper. KB bör få ett tydligare uppdrag att stötta hela biblioteksväsendet med infrastruktur, juridik, metadata, kompetens, och utveckling. En stärkt nationell struktur för kompetensutveckling inom biblioteksväsendet är också något som lyfts fram i förslaget till en nationell biblioteksstrategi. Projektet Digitalt först med användaren i fokus är ett exempel på detta. (Fichtelius m.fl., 2019, s. 26)

Luleå kommun befinner sig i en nationell och regional biblioteksinfrastruktur. Luleå folkbibliotek ingår i Biblioteken i Norrbotten tillsammans med övriga folkbibliotek i regionen där även Regionbiblioteket ingår.

Samverkan inom regionen är välutvecklad och innefattar fler olika områden som t ex medier, bibliotekssystem, katalog, webbplats och transportavtal mellan kommunerna. I det projekt som påbörjats kring byte av bibliotekssystem 2022 har Regionbiblioteket en viktig funktion som den samordnande rollen mellan kommunerna i Norrbotten.

Digitaliseringen och den digitala transformationen har en direkt påverkan på biblioteksområdet. Med minskade resurser och ökade eller förändrade behov hos medborgarna kommer gemensamma beslut att behöva fattas av kommunerna om avgörande prioriteringar och satsningar. Satsningar som ger mest mervärde för norrbottningarna och som motsvarar invånarnas behov och efterfrågan av bibliotekstjänster. Det samarbete och den samverkan mellan kommunerna i Norrbotten som finns idag är en förutsättning för att kunna genomföra bibliotekets uppdrag även i framtiden.

Inom kommunen finns flera olika biblioteksformer. Förutom folkbiblioteken finns idag gymnasieskolans bibliotek och vuxenutbildningens bibliotek. Skolbiblioteken i Luleå kommun är under uppbyggnad. En samverkan mellan biblioteksformerna i Luleå gynnar både verksamheterna och medborgarna. Biblioteken i Luleå behöver arbeta fram tydliga samverkansområden och olika forum för erfarenhetsutbyten, strategiska diskussioner och beslut.

Både kultur- och fritidspolitiker, personal vid folkbiblioteket och medborgarna lyfter fram att kommunen bör utveckla skolbiblioteksformen i Luleå, gärna i samverkan med folkbiblioteken. En önskan finns också att biblioteksformerna i högre grad samverkar för läslust i alla åldrar, gärna genom gemensamma projekt.

Trender och utmaningar för övriga kommunala bibliotek

Gymnasiebiblioteket

Skolbiblioteken har en viktig roll för elevers lärande. I förarbetena till skollagen anges att skolbiblioteket ingår i den pedagogiska verksamheten (Regeringens prop. 2009/10:165 s. 284).

I rapporten Skolbibliotekets roll för elevers lärande – En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010–2015 (Gården 2017) konstateras att skolbibliotek har betydelse för elevernas lärande vad gäller läsförmåga, språkutveckling och informationskunnighet. Tillgång till skolbibliotekarier och samverkan mellan dessa och lärarna är viktigt för detta. Även Skolinspektionens granskning av källkritiskt förhållningssätt visar att samverkan mellan ämneslärare och skolbibliotek resulterar i undervisning av god kvalitet inom detta område (Skolinspektionen 2018 a).

Enligt den nuvarande läroplanen LGY11 (2.6 rektors ansvar) är skolbiblioteket en viktig resurs för skolan. Rektor har också ett särskilt ansvar för att "skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens". I en tid då elever möter propaganda och "fake news" i sociala medier är skolbibliotekariernas kunskap om källkritik och medier viktigare än någonsin. Skolbiblioteken kan också bidra till att öka elevernas läslust men potentialen utnyttjas inte fullt ut idag, säger Anette Holmqvist, tidigare undervisningsråd (Skolverket, 2018).

Uppföljningar av bland annat Skolinspektionen visar vidare att användningen av skolbibliotek varierar i Sveriges skolor (Skolinspektionen 2018 b). Regeringen har mot bakgrund av den bristande likvärdigheten tillsatt en särskild utredare av skolbibliotekets roll för en statlig offentlig utredning, SOU.

Utredningen ska "(...) föreslå åtgärder för att stärka skolbiblioteken i syfte att ge alla elever i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan likvärdig tillgång till skolbibliotek. I detta ingår även att utreda och föreslå åtgärder för att öka tillgången till skolbibliotek med utbildade bibliotekarier."

Utredaren ska bl.a.

- föreslå hur det kan tydliggöras i skollagen (2010:800) vad en ändamålsenlig skolbiblioteksverksamhet ska omfatta.
- kartlägga hur samverkan mellan skolbibliotek, folkbibliotek och den regionala biblioteksverksamheten ser ut och vid behov lämna förslag på hur denna samverkan kan utvecklas och stärkas, i syfte att bidra till högre kvalitet och kostnadseffektivitet.
- analysera om och i så fall hur digitala resurser kan skapa fungerande lösningar i form av exempelvis skolbibliotekariestöd på distans. (Regeringen 2019).

Det är troligt att utredningen och dess eventuella efterföljande lagförslag kommer att påverka gymnasiebibliotekets verksamhet. Förhoppningen är ett stärkt skolbibliotek med ökad samverkan mellan olika bibliotek. Luleå kommun ligger i och med denna biblioteksplan, där samverkan betonas, i linje med utredningens direktiv. Vad det gäller det stärkta skolbiblioteket kommer utredningen förhoppningsvis även att precisera hur samverkan mellan bibliotek och lärare ska se ut.

Samverkan mellan bibliotekarier och lärare är en nyckelfaktor för de bibliotek som inom forskning på området betecknas som framgångsrika. Det som visat sig påverka elevers lärande mest är en modell där lärare och skolbibliotekarier samverkar genom att planera, genomföra och utvärdera undervisningen gemensamt (Montiel-Overall 2005, refererad i Andersson 2019). Fördjupad samverkan med skolans lärare är därför en självklar prioritering för Luleås gymnasiebibliotek.

Samhälle och demokrati

"Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (SFS 2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att alla elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära" (Skolverket, 2011, avsnittet skolans värdegrund).

Gymnasiebiblioteket ska arbeta för den demokratiska samhällsutvecklingen och medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar

för människor också utanför den närmaste gruppen.

Gymnasiebiblioteket ska aktivt arbeta med att främja inkludering och likabehandling av individer och grupper. Detta görs genom:

- samarbete med lärare och elever för att öka deras inflytande över gymnasiebibliotekets verksamhet.
- medieinköp som främjar och belyser ett demokratiskt samhälle.
- tillgång till medier på olika språk och format samt i olika svårighetsgrad.

Läslust, litteratur och medieförsörjning

Ett av gymnasiebibliotekets verksamhetsmål är att ”stimulera till läsning av skönlitteratur för elevernas ökade läsförståelse och personliga utveckling”. Ett sätt att arbeta mot detta mål är samarbete med lärare, där gymnasiebibliotekets mål är minst ett sådant samverkansprojekt per läsår. Bibliotekspersonalen ska då medverka i planering, utförande och uppföljning av undervisning. En väg till sådana samverkansprojekt är det nätverkande som genomförs i de ämneslagsträffar som bibliotekspersonalen medverkar i. I ämneslagen möts lärare inom ett visst ämne under ledning av skolans förstelärare.

Gymnasiebibliotekets mediebestånd ska spegla det som läntagarna (eleverna) intresserar sig för. En trend vad gäller utlåning är fler lån av klassuppsättningar och lättlästa böcker. Trolig orsak är bibliotekets lyhördhet för vad lärare efterfrågar. Gymnasiebibliotekets mål är att samtliga av skolans skönlitterära klassuppsättningar ska vara placerade på biblioteket. På så sätt kan alla i gymnasiebyn söka, reservera och låna dessa. Detta är även en tillgänglighets- och ekonomisk fråga. En större satsning på lättläst litteratur gjordes i samband med det stora antal ensamkommande flyktingar som Luleå kommun tog emot 2015 och framåt. Inköpen av lättlästa böcker kan behöva justeras framöver i takt med att elever i denna målgrupp blir mer läsvana.

Gymnasiebiblioteket erbjuder bokpresentationer för elever. Denna aktivitet bör utvecklas än mer och bokpresentationer ska erbjudas för elever i både svensk och engelsk skönlitteratur. Presentationerna kan även gälla facklitteratur inom de ämnen som eleverna vill fördjupa sig inom, exempelvis inför teamarbete.

En ambition är att utveckla bokcirkel för både elever och lärare. Möjligen kan nya kommunikationsvägar, ex. skolans lärplattform Teams och funktionen videochatt användas.

Gymnasiebibliotekets personal möter varje dag både elever som är drivna läsare och elever som är läsovana. Utmaningen ligger i att möta eleverna där de befinner sig i sin läsutveckling, det vill säga erbjuda rätt bok till varje elev.

Användningen av ljudböcker ökar generellt i Sverige och världen. Forskning vid Borås Högskola visar också att

unga män 18-20 år är de som använder ljudbokstjänster i störst utsträckning. (Tattersall Wallin och Nolin 2019). Pojkar har tidigare varit svåra att locka till läsning. Det vore intressant att undersöka om gymnasiebibliotek kan nå fler läsare bland pojkar via ljudboken.

Gymnasiebiblioteket önskar ett större samarbete med lärare kring arrangemang med litteraturen i centrum, till exempel författarbesök och efterföljande workshopar. Arrangemangen ska riktas mot både elever och lärare och syftet ska vara att öka läslusten genom att elever möter andra förebilder än sina lärare. Arrangemangen kan också innebära fortbildning för lärarna. Samordning med andra bibliotek i kommunen är önskvärt. Det ger dels möjligheter vad gäller resurser, dels chans att ta del av varandras erfarenheter.

Gymnasiebiblioteket ska sträva efter att vara välutrustat i fråga om medier i olika former. I takt med att skolans undervisning blivit alltmer digitaliserad ska gymnasiebiblioteket exempelvis satsa mer på digitala källor och material.

Den facklitteratur gymnasiebiblioteket köper in ska vara ett komplement till läromedel. Gymnasiebiblioteket köper in facklitteratur med tanke på de program som finns i Luleå gymnasieby. Inköpen bör i större grad göras i samarbete med ämnesansvariga lärare för en mer relevant samling.

Sverige är ett interkulturellt samhälle där alla ska ha rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Det är del av det demokratiska uppdraget och därför finns ett stort behov av medier på andra språk än svenska. Gymnasiebiblioteket gör inköp av böcker på mångspråk, minoritetsspråk och böcker på lättläst svenska baserat på en bedömning av vad eleverna behöver, samt deras och lärares önskemål.

Inköp av böcker på annat språk än svenska kräver kännedom om denna litteratur. Dessutom finns litteraturen sällan tillgänglig i de inköpskanaler där avtal finns. Därför bör gymnasiebiblioteket i samverkan med folkbiblioteket samt vuxenutbildningens bibliotek undersöka hur behoven av litteratur på övriga språk kan tillgodoses.

Lärande och digital delaktighet

Skollagen (SFS 2010:800) och läroplanen Lgy 11 har förändrat kraven och förutsättningarna för lagstiftarens synsätt på skolbiblioteket. Biblioteket ska även fortsättningsvis ge elever och lärare hjälp med litteraturfrågorna men dessutom vara ett stöd i informationssökningsfrågor, det vill säga det som gymnasiebibliotekets personal har specialkompetens på. Stödet kan ges både i det fysiska biblioteksrummet och via digitala kanaler. Bibliotekspersonalens kompetens inom digital kommunikation utmanades och fördjupades under coronapandemin 2020 och nya vägar att nå elever och lärare provades.

Utbildning i informationssökning för både lärare och elever är något som gymnasiebiblioteket vill utveckla och satsa på framöver. Den digitala kompetensen hos personal och lärare kan utvecklas genom utbildning i bibliotekets regi. Genom att använda digitala hjälpmedel kan elever och hela klasser undervisas i biblioteksmiljön.

Utifrån ambitionen att lättare kunna nå lärare har gymnasiebiblioteket paketerat informationssökningspass som lärare kan boka in sin klass på.

Förhoppningen är att denna paketering kan utvecklas och revideras i takt med att samverkan fördjupas. Det finns fog för sådana här marknadsföringsinsatser. Enligt Centerwall 2019 (refererad i Andersson 2019) är det centralt även för skolbibliotek som fått utmärkelsen "skolbibliotek i världsklass" att arbeta aktivt för att förbli synliga och påminna verksamheten om sin kompetens.

Gymnasiebiblioteket har sedan 2007 talbokstillstånd från Justitiedepartementet. Den digitala utvecklingen har gått snabbt; från manuell hantering av CD-ROM till att elever nu själv hanterar lån via en app och ett särskilt konto hos MTM, Myndigheten för tillgängliga medier. MTM:s uppdrag är att se till att personer med läsnedsättning får tillgång till litteratur och dagstidningar på de medier som passar dem, vilket torde vara en grundförutsättning för lärande (men även läslust). Samverkan med MTM är därför en viktig del av verksamheten.

Gymnasiebiblioteket kan se en stor ökning av antalet elever som har fått tillgång till MTM:s bibliotek Legimus. Gymnasiebiblioteket hade 56 registrerade talbokslåntagare år 2015. 2019 har antalet låntagare ökat till 160.

"MTM:s bedömning är att det inte finns någon entydig förklaring till tillväxten av lån utöver ett ändrat användarbeteende. Sannolikt beror den på en ökad acceptans bland användare att använda talböcker som en följd av utvecklingen av ljudboksmarknaden." (Myndigheten för tillgängliga medier, 2019)

Gymnasiebiblioteket ska samarbeta med specialpedagoger för att uppmuntra elever med behov av talböcker att använda sig av Legimus. Bibliotekspersonalen ska hantera det dagliga arbetet med talböcker såsom Introduktion till Legimus, hantering av lånekonton och tekniskt stöd. Biblioteket har också ansvar för biblioteksstatistik och redovisning av exemplarframställning.

Att kunna erbjuda Legimus till de elever som behöver det är en förmån och rättighet som gymnasiebiblioteket är stolta över, men det ställer också krav på verksamheten – se nedan:

- All personal på biblioteket har kunskap om vad talböcker är och vem som får låna dem.
- Kontot gäller biblioteket, inte skolan/arbetsplatsen i sig eller enskilda lärare/medarbetare.
- Det finns en fungerande låneverksamhet på biblioteket (Myndigheten för tillgängliga medier, 2018).

Biblioteket som mötesplats

Gymnasiebiblioteket är en av få ytor på campusområdet Luleå gymnasieby där elever från skolans samtliga utbildningsprogram kan mötas. Oavsett vilket kvarter som eleverna har som sin hemvist kan de komma till biblioteket – centralt placerad i gymnasiebyn – för att ta en kaffe, titta på utställningar och delta i aktiviteter.

Biblioteket är alltså en mötesplats öppen för olika kulturer, livsåskådningar och åsikter. Därför ska bibliotekets lokalen vara utformad på ett sådant sätt att den är tillgänglig för alla oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning eller funktionsvariation. Ett exempel på tillgänglighetsfokus är utställningar där val av titlar görs för att spegla samhällets mångfald. Lokalerna är också möblerade med tanke på både elevers behov av att sitta för sig själv och umgås med vänner eller utföra grupparbeten.

Gymnasiebiblioteket ska dessutom vara ett centrum och kreativ mötesplats för kulturella aktiviteter med koppling till litteratur. Redan nämnda fokus på författarbesök i samarbete med skolans lärare är ett ytterligare exempel på biblioteket som mötesplats.

Gymnasiebiblioteket ska aktivt skapa utrymme för skolans elever att uttrycka sig på. Biblioteket bör även uppmuntra delaktighet och ta vara på ungdomars idéer och synpunkter i verksamheten. Former för detta måste utarbetas framöver. Möjligen kan nya digitala kommunikationskanaler nyttjas.

Samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet

Samtliga biblioteksverksamheter i kommunen är överens om att samverkan gagnar både verksamheterna och medborgarna. En förutsättning för att samverkan ska fungera är en organisation för det. Forum för strategiska beslut på chefsnivå och planering och erfarenhetsutbyten för medarbetare är lika viktiga delar. Samverkan kräver såväl fysiska möten som en plattform för kommunikation.

Ett ökat samarbete mellan kommunens bibliotek kommer att stärka verksamheten och komma låntagarna till del.

Vuxenutbildningens bibliotek

Samhälle och demokrati

Det demokratiska uppdraget som alla offentligt finansierade bibliotek har uttrycks i bibliotekslagen. Demokrati bygger på delaktighet på jämlika villkor. Alla ska kunna vara delaktiga i samhällslivet. Det förutsätter tillgänglighet. Tillgänglighet kan inbegripa många olika aspekter, t ex fysisk, språklig, kognitiv och ekonomisk.

Som en följd av detta behöver biblioteket ha ett brett utbud av medier i olika format, på olika språk och i olika svårighetsgrader.

Biblioteket ska vara tillgängligt för alla. Även om 93% har dator i hushållet 1) finns det fortfarande många som inte har det. Där fungerar offentligt tillgängliga nätverk/datorer/skrivare/kopiatorer/scanners som viktiga utjämningsfaktorer. Vuxenutbildningens bibliotek har fyra datorer med internetuppkoppling, anslutna till skrivare/scanner/kopiator. Två av datorarbetsplatserna är höj- och sänkbara.

Digitaliseringen både utökar och begränsar vilka som har tillgång till information. Digitalisering och demokrati handlar inte bara om att ha tillgång till teknisk utrustning. Även den digitala kompetensen är en demokratifråga. Digitaliseringen har tagit extra fart i samband med coronapandemin. Det ställer ”högre krav på befolkningen att följa med i digitaliseringen av viktiga samhällstjänster. Det ökar också risken för de som inte använder internet, eller bara gör det sällan, att hamna utanför och inte kunna ta del av utbud och service. Coronapandemin har tydligt visat både vilken hjälp digitala tjänster kan vara men också hur de som av olika skäl står utanför digitaliseringen drabbas” 2).

Vuxenutbildningens bibliotek ska även av dessa skäl bidra till att utveckla elevernas medie- och informationskunnighet. Det kan ske i lektionsliknande sammanhang i samarbete med lärare men också genom enskild eller gruppvis handledning (”Boka handledning”). Denna handledning kan ske på plats eller online. Biblioteket ska också bjuda in till öppna lärtillfällen. Dessa lärtillfällen kan ha ett speciellt tema, t ex Lär dig använda Inläsningstjänst.

Läslust, litteratur och medieförsörjning

Bibliotekslagen anger att alla offentligt finansierade bibliotek ska ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplys-

ning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finns tillgänglig för alla” 3).

I bibliotekslagen anges även att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt ”personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information” liksom ”de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska” 4).

I förarbetena till bibliotekslagen, refererade i För det demokratiska samhällets utveckling, anges att regeringen velat ”lyfta fram litteraturens ställning, eftersom det skrivna ordet, oavsett i vilket tekniskt format den förmedlas, har en grundläggande betydelse för det demokratiska samtalet, för utbildning och forskning och för kulturell verksamhet. Litteratur ska här, liksom genomgående i bibliotekslagen förstås i vid bemärkelse. Det innefattar alla genrer och alla tekniska format, både skön- och facklitterära böcker i fysiskt och digitalt format samt andra former i vilka det skriva ordet förmedlas, till exempel tidningar och tidskrifter” 5). Det anges också att ”uppdraget är bredare än att stödja mer instrumentellt inriktad utbildningsverksamhet. Individens strävan efter fördjupning och personlig utveckling bör också vara centralt i bibliotekens arbete” 6).

Allt ovan nämnt innebär att biblioteket ska erbjuda ett brett utbud av media och information i olika former, i olika svårighetsgrader och på olika språk. Utbudet av media ska vidare präglas av allsidighet, kvalitet och spegla mångfalden i samhället. För att nå dit används en medieförsörjningsplan och rutininköp. Vuxenutbildningens bibliotek har vidare ett användarperspektiv och är välvilligt inställt till inköpsförslag från dess primära målgrupper. Vid behov fjärlånar vuxenutbildningens bibliotek medier inom ramen för regional och nationell samverkan.

Kommunens inköpsavdelning gör upphandlingar och tecknar avtal med leverantörer. Medier vid vuxenutbildningens bibliotek finns sökbara i en separat webbkatalog. Det finns ett mindre bestånd av mångspråklitteratur i tryckt format. Ambitionen är att det ska växa. Besökare informeras om Världens bibliotek 7), en digital tjänst för e-böcker och ljudböcker på 12 språk. Världens bibliotek är kostnadsfri och tillgänglig för alla som befinner sig i Sverige. En komplikation när det gäller den tryckta litteraturen på migrantspråk är att den sällan finns hos de leverantörer biblioteken har avtal med. Inköp hos andra leverantörer medför ofta högre pris och tillkommande fraktkostnader.

Det finns en förhoppning att utökad samverkan med övriga kommunala bibliotek kan förbättra tillgängligheten och villkoren.

1) Svenskarna och internet 2019, sammanfattning, s 7.

2) Svenskarna och internet. Digitalt utanförskap, sammanfattning, s.3.

3) Bibliotekslag, 2§ (2013:801) 4) Bibliotekslag 4-5§ 5) För det demokratiska samhällets utveckling, s 10.

6) Ibid, s. 11. 7) världensbibliotek.se

Det finns ett stort fysiskt bestånd av lättläst skönlitteratur och facklitteratur på olika nivåer.

Vuxenutbildningens bibliotek har talbokstillstånd och registrerar elever för sk Egen nedladdning i Legimus. Legimus är en tjänst som tillhandahålls av MTM, Myndigheten för tillgängliga medier, och innehåller över 100 000 talböcker för personer med läsnedsättning.

Åldersgruppen 16-29 år är enligt den senaste SOM-undersökningen 8) de som läser flest digitala böcker. Eftersom åldersgruppen 20-29 år är den enskilt största inom vuxenutbildningen bör den digitalt tillgängliga andelen av bibliotekets totala utbud öka, för att biblioteket ska behålla och öka sin relevans hos användarna. Därför välkomnas Nationella biblioteksstrategins förslag om att bygga nationella digitala bibliotekstjänster 9) och att digitalisera kultur- och kunskapsarvet. Ett digitaliserat litterärt kultur- och kunskapsarv inkluderar bland annat ”böcker, tidningar och tidskrifter på de nationella minoritetsspråken, ett kraftigt breddat utbud av medier på de stora invandrar språken” 10). Det är viktiga insatser även vad gäller demokrati, tillgänglighet och likvärdighet oavsett var i landet en befinner sig.

Detta betyder dock inte att biblioteket ska upphöra att erbjuda tryckta medier. Även om konsumtionen av digitala böcker ökar stadigt behåller pappersboken sin starka ställning. Den läses fortfarande i mer än dubbelt så hög grad som de digitala versionerna, även bland internetanvändarna, enligt Internetsstiftelsens rapport 11).

Biblioteket ska möta användarna där de befinner sig i sin läsutveckling och/eller i sitt informationsbehov. Att s a s ”matcha” rätt media till varje enskild användare är en viktig del av det läsfrämjande arbetet som kräver personkännedom och stor litteraturkännedom. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som har svårt att nå målen för utbildningen. Biblioteket ska också samarbeta med övrig personal på vuxenutbildningen för att identifiera och hjälpa de elever som behöver stöd.

Vuxenutbildningens bibliotek vill främja litteraturens ställning även genom publika arrangemang som till exempel högläsning och författarbesök. För att dessutom arbeta språkstimulerande vill biblioteket erbjuda läsecirklar för elever, på frivillig basis eller som en del av undervisningen. Läsning har traditionellt betraktats som en enskild aktivitet men forskning refererar i Med läsning som mål anger att människor är mer motiverade att läsa när de får möjlighet att interagera socialt med varandra kring den text de har läst 12). Läsfrämjande kan också ske digitalt och det är något som vuxenutbildningens bibliotek har för avsikt att utveckla.

Folkbildning, lärande och digital delaktighet

Tryckt kurslitteratur till reguljära kurser på grundläggande nivå finns i klassuppsättningar. På gymnasial nivå och

till yrkesutbildningar i egen regi finns ett begränsat antal (minst två) av respektive titel att låna i tryckt form. Bibliotekets personal uppmanar aktivt lärare att välja kurslitteratur som finns tillgänglig på flera olika sätt: tryckt, ljud och e-läromedel. I takt med att digitaliseringen fortskrider blir det dock allt vanligare att kurslitteratur finns tillgängliga endast i digitala versioner. Det är svårhanterligt om vuxenutbildningens bibliotek vill behålla dess policy att erbjuda eleverna på gymnasienivå att låna (enstaka exemplar av) kurslitteraturen. Detta är något som biblioteket behöver försöka hitta en lösning på. (Viss kurslitteratur finns hos Inläsningstjänst men då ofta bara som ljudbok, vilket inte fungerar när illustrationerna är betydelsefulla). I skrivande stund finns ingen känd lösning på problemet som inte innebär ökad administration eller ökade kostnader.

Utöver Egen nedladdning (berört i avsnittet Läslust... ovan) har vuxenutbildningen abonnemang på Inläsningstjänst. Där finns ett stort antal skönlitterära böcker, lättlästa böcker, kurslitteratur och annan facklitteratur tillgänglig i olika former som till exempel ljudböcker, talböcker samt text+ljud. Där finns även studiestöd på modersmål, med guider och filmer.

Vuxenutbildningen har tillgång till Nationalencyklopedin online, för användning inom eller utanför vuxenutbildningens nätverk. Genom att biblioteksdatasystemet delas med folkbiblioteken har våra elever boende i Luleå kommun även tillgång till andra digitala tjänster som Artikelsök, Arkiv digital, Global Grant, Landguiden, Mediearkivet och Pressreader.

I vuxenutbildningens läroplan hänvisas till EU:s åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande (den reviderade versionen Key competences for lifelong learning, 2019 är f n ej tillgänglig på svenska). “Globalisation, structural changes in the labour market and the rapid development of new technologies require us to develop and update skills throughout life. Critical thinking, media literacy and communication skills are some of the requirements to navigate our increasingly complex world. And digital skills, next to literacy, mathematics and science are the basis for lifelong learning. Innovation and entrepreneurship should be encouraged and promoted if we want Europe to compete in the global race” 13).

För elevernas behov, till exempel i samband med gymnasiearbeten eller andra uppgifter av projekttyp, skulle vetenskapligt grundad information kunna utgöra viktiga underlag. Även vad gäller kompetensutveckling för förvaltningens personal skulle vetenskapligt grundad information vara en betydelsefull tillgång. En stor del av den vetenskapliga publikationen är dock dold bakom dyra betalningsväggar. Det ligger utanför vuxenutbildningens biblioteks budget att kunna tillhandahålla dessa. Vuxenutbildningens bibliotek hoppas att regeringens mål att ”alla vetenskapliga publikationer och forskningsdata som är resultat av offentligt finansierad forskning så snart som möjligt men senast år 2026, ska vara öppet tillgängliga” 14) ska bli verklighet.

40 8) Wallin et al, Digitala böcker populära hos unga, s. 155
9) Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi, s 21
10) Ibid, s. 21

11) Svenskarna och internet, s. 123
12) Med läsning som mål, s. 26
13) Key competences for lifelong learning, s 3
14) Demokratins skattkammare, s 20

Regeringen har som mål att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. I den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet 15), anges fokusområden som ska vara uppfyllda 2022. Två av dessa fokusområden är Digital kompetens för alla i skolväsendet samt Likvärdig tillgång och användning. I strategin anges att ”elever ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker och för att kunna värdera information. Det handlar bland annat om att utveckla elevernas medie- och informationskunnighet, d v s kunskap och förmåga att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter” 16) .

Sverige är i internationell jämförelse ett av de främsta länderna när det gäller färdigheter i att läsa, räkna och lösa problem med internet. Det konstateras i den senaste tillgängliga PIAAC-undersökningen. PIAAC står för Programme for the international assessment of adult competencies och brukar kallas ”PISA för vuxna”. Men Sverige hör också till de länder som har störst skillnad mellan låg- och högpresterande. Några data och slutsatser: ”en av sju vuxna svenskar har otillräckliga färdigheter inom läsning och räkning [...] För problemlösningsförmåga med hjälp av dator och internet är det en av fem som har otillräckliga färdigheter [...] en stor andel av de som har svaga resultat i läsning har problem även med undersökningens två andra delar, räkning och problemlösning med dator.” 17). ”76%, av de personer som har otillräckliga färdigheter i läsning och räkning även har otillräckliga färdigheter i att lösa problem med hjälp av dator eller internet” 18). De som är födda utomlands är ”kraftigt överrepresenterade i den allra svagaste gruppen, d v s de som har stora problem i problem inom både läsning och räkning” 19).

Allt fler funktioner i samhället kräver att man ska klara av att hantera dator och internet. Resultaten från PIAAC indikerar att det finns personer i riskzonen som står utanför informationssamhället. Bland dem med otillräckliga färdigheter i både läsning och räkning är det runt 20% som aldrig använder dator och internet till att söka information och kunskap” 20).

”Bristfälliga grundläggande färdigheter kan medföra olika typer av problem och svårigheter i det vuxna livet. Det kan handla om problem i vardagen eller deltaganden i utbildning eller arbetsliv. Det kan också förknippas med lägre inkomst, sämre hälsa eller större risk för social exkludering” 21).

15) Nationell digitalisering för skolväsendet, s. 3

16) Ibid, s. 6

17) Vuxna med svaga färdigheter, s 10

18) Ibid, s. 19) 17. Ibid, s. 22.

20) Ibid, s. 8

21) Ibid, s 12

22) www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/befolkningens-utbildning/den-internationella-undersokningen-av-vuxnas-fardigheter/

(Även om data till denna undersökning samlades in 2011-2012 finns skäl att anta att det fortfarande finns en stor andel vuxna med otillräckliga eller låga färdigheter. En ny PIAAC kommer att genomföras 2021-2022. Sveriges resultat i den kommer att publiceras hösten 2023 22).

En senare undersökning 23) genomförd 2019, undersökte allmänhetens (18-79 år) inställning till och kunskap om sociala medier, integritet och säkerhet på internet. Det är bara på tre av nio kunskapsfrågor som mer än hälften av svenskarna svarar rätt. Enligt denna undersökning är män överlag mer kunniga om digitalisering och internet än vad kvinnor är, yngre vet mer än äldre och de välutbildade vet mer än de lågutbildade.

Kommunfullmäktige har fyra utvecklingsområden (2020-2022) 24). Ett av dem är Minskad klimatpåverkan. För att nå det vill arbetsmarknadsförvaltningen halvera klimatpåverkan från egna resor och transporter samt minska antalet flygresor. Genom att i större utsträckning delta i t ex möten, utbildning och konferenser digitalt kan vuxenutbildningens bibliotek bidra till att nå det målet. Detta gäller såväl lokala som regionala och nationella sammankomster.

Arbetsmarknadsförvaltningen har tre fokusområden och digitalisering är ett av dem 25). Att automatisera administrativa processer är en aktivitet för att öka digitaliseringen. Här är ett utvecklingsområde att se över möjligheten för kunderna att själva skaffa lånekort utan att fysiskt besöka biblioteket (kunderna behöver ett lånekort för att kunna använda de digitala tjänster som erbjuds). Eftersom biblioteksdatasystemet delas med alla kommuner i Norrbotten är detta dock en fråga på regional eller nationell nivå - i förslaget till den nationella biblioteksstrategin nämns ett nationellt lånekort 26) .

23) Bibliotek, internet och demokrati - en undersökning om svenskers digitala kunskaper

24) Luleå kommun. Strategisk plan och budget, 2020-2022, s. 5-6

25) Luleå kommun, AMF. Arbetsmaterial

26) Demokratins skattkammare, s.21

Digitaliseringen innebär många möjligheter. Men den ställer också krav på ett kritiskt perspektiv. Desinformation och propaganda är förvisso inte några nya företeelser men tekniken gör det möjligt att sprida dem enklare, snabbare, billigare och med större räckvidd. Det är dock inte bara innehållet som behöver granskas, det behövs även en större medvetenhet kring aktörers starka ställning, nätetik och algoritmer, för att bara nämna några exempel.

Det ovan nämnda innebär att vuxenutbildningen inklusive dess bibliotek har en stor och viktig uppgift i att utveckla elevernas medie- och informationskunnet, även kallad MIK 27) - liksom deras läsande, som en förutsättning för detta. Vuxenutbildningens bibliotek samarbetar med övrig personal om till exempel informationsökning och sökkritik för att utveckla elevernas MIK.

För att detta ska vara möjligt krävs en kontinuerlig kompetensutveckling för bibliotekspersonalen. Särskilt stort upplevs kompetensutvecklingsbehovet när det gäller läsfrämjande metoder som riktar sig till vuxna samt MIK inklusive upphovsrättsliga frågor. Nationella biblioteksstrategins förslag om ett fortbildningsinstitut för bibliotekarier 28) kan vara en väg framåt, särskilt för små bibliotek liknande det vid vuxenutbildningen, där det ofta beror på en personal hur biblioteksutvecklingen kommer att bli för ett stort antal biblioteksanvändare.

Biblioteket erbjuder handledning i hur dess analoga och digitala resurser kan användas. Tjänsten kallas ”Boka handledning”. Denna handledning kan ske på plats eller digitalt, enskilt eller i grupp och vara elevinitierad eller lärarinitierad. Biblioteket ska också bjuda in till öppna lärtillfällen. Dessa lärtillfällen kan ha ett speciellt tema, t ex Lär dig använda Inläsningstjänst.

Biblioteket ska fortsätta att utveckla sina digitala tillgängliga tjänster, t ex genom att vara synligt i skolans lärplattform.

Dock kan alla inte nå genom digital omställning. Vuxenutbildningen kommer sannolikt under en mycket lång tid framöver att ha elever med inga eller mycket begränsade digitala erfarenheter/kunskaper. Dessa elever behöver ibland fysiska medier men också initialt instruktioner och handledning på plats. Dessa behov behöver och ska vuxenutbildningens bibliotek möta även fortsättningsvis.

Biblioteket som mötesplats

Vuxenutbildningen finns i hyrda lokaler på Porsön, ca 5 km från Luleå centrum. Lokaltrafiken har en busshållplats i omedelbar anslutning till lokalerna. Länstrafiken har en hållplats ca 600 m bort.

Vuxenutbildningens bibliotek ska vara en plats där människor och tankar kan mötas för information, lärande, upplevelser, samarbete och utveckling. I biblioteket ska besökare kunna mötas men det ska också vara en bra lärmiljö, för enskilda eller grupper.

Alla besökare ska behandlas vänligt och respektfullt.

Det vore önskvärt att vuxenutbildningens bibliotek vore öppet under de dagar och tider som det pågår undervisning. Med nuvarande personalsituation är det inte möjligt att leva upp till det. När bibliotekets personal deltar i läsfrämjande verksamhet i klassrum, möten, kompetensutveckling, undervisning eller har lunch innebär det att biblioteket är stängt.

Biblioteket vill medverka i/genomföra minst ett arrangemang/år, med inriktning på läsfrämjande och/eller kunskapsförmedling.

Samverkan

Alla offentliga bibliotek samverkar för att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. Biblioteket vid Lärcentrum/vuxenutbildningen samverkar även med andra bibliotek inom regionen genom det gemensamma biblioteksdatasystemet Mikromarc och ningen (ett webbaserat socialt nätverk för bibliotekspersonal). Bibliotekarien vid vuxenutbildningen erbjuds att delta i viss länsgemensam fortbildning. Inom kommunen har vuxenutbildningens bibliotek samarbete med gymnasiebiblioteket i form av gemensamma inköpsmöten och informationsutbyte. Även via folkbiblioteken i Luleå får vuxenutbildningens bibliotek information om t ex biblioteksdatasystemet och avtal samt erbjudanden om deltagande i vissa fortbildningar.

Det finns dock områden där fördjupad samverkan kan leda till bättre resursutnyttjande och en bättre verksamhet. De kommunala biblioteken i Luleå har gemensamt tagit fram förslag på forum och former för samverkan, liksom frågor som skulle kunna vara aktuella för en sådan fördjupad samverkan (se skiss). Några exempel på sådana frågor är mångspråkslitteratur, författarbesök, digitala tjänster [avtal] och kompetensutveckling.

Luleås grundskolor

Trygga och goda uppväxtförhållanden är avgörande för barn och ungas hälsa och folkhälsan på sikt. En lyckad skolgång är en av de mest avgörande skyddsfaktorerna. Läsförståelse och skrivförmåga är avgörande för elevers utveckling och lärande liksom för framtida delaktighet i samhälls- och yrkesliv. De senaste två PISA-mätningarna visar på en positiv trend när det gäller svenska elevers läsförståelse. Från en sjunkande trend fram till 2012 har utvecklingen varit positiv. Vid senaste PISA-mätningen 2018 är det bara fyra OECD-länder som har bättre resultat än Sverige.

Grundskolan i Luleå kommun erbjuder en god kvalitet på verksamheten, elever i grundskolan når högre kunskapsresultat än genomsnittet för riket. Ett av de viktigaste målen för grundskolan är att erbjuda en likvärdig utbildning till alla elever oavsett social bakgrund och ekonomiska möjligheter. För barn och unga sker det strukturerade lärandet i skolan där böcker i både fysisk och digital form samt informationssökning är en viktig del. Grundskolan i Luleå främjar utvecklingen mot en mer likvärdig grundskola genom att exempelvis tillhandahålla gemensamma pedagogiska resurser till alla skolor. Det gäller exempelvis barn- och utbildningsförvaltningens satsningar på digitala verktyg, likvärdig tillgång på litteratur genom digitala biblioteksresurser och andra pedagogiska applikationer som elever i vissa fall även kan använda utanför skoltid.

Trenden i Luleå kommuns grundskolor är att tillgängligheten och användningen av litteratur har ökat i och med den digitala utvecklingen. Barn och unga liksom pedagoger i Luleås förskolor och grundskolor har mer likvärdig tillgång till litteratur via digitala bibliotekstjänster samt applikationer som främjar språk- och läsinläring. Denna utveckling ska ses som ett komplement till de fysiska skolbiblioteken och främja likvärdig tillgång till litteratur och pedagogiska läromedel i olika former.

Läroplanerna för samtliga skolformer har reviderats där kunskaper om användning av digitala verktyg och bland annat källkritik lyfts fram. Skolverket stödjer lärarna genom kompetensutvecklingsinsatser när det gäller användning av digitala verktyg i pedagogiskt syfte samt källkritik. Inom Luleå kommuns skolverksamheter är tillgången till digitala verktyg god. Inom Luleå kommuns grundskolor är tillgången till digitala verktyg relativt god och utvecklas löpande.

Det är även av stor vikt att barn och unga i skolan uppmärksammas på folkbibliotekens resurser och aktiviteter som ett led att främja och möjliggöra läsning även efter avslutad skolgång. Digitala resurser med olika utbud och funktioner möjliggör att möta individuella behov kring läsning inom skolans verksamhet och på fritiden. Folkbiblioteken har en utmaning i denna digitala

utveckling att möta barn och unga under skoltid för att medvetandegöra dem på folkbibliotekens utbud som ett led att främja läsning i vuxenålder.

Samverkan mellan barn- och utbildningsförvaltningen och kultur- och fritidsförvaltningen ska under perioden omhänderta resultatet av den statliga utredningen Stärkta skolbibliotek och läromedel (Dir. 2019:91), vilken redovisas i november 2020. Utredaren ska bland annat ”kartlägga hur samverkan mellan skolbibliotek, folkbibliotek och den regionala biblioteksverksamheten ser ut och vid behov lämna förslag på hur denna samverkan kan utvecklas och stärkas, i syfte att bidra till högre kvalitet och kostnadseffektivitet”.

Del 3

Handlingsplan

A man with dark hair, a beard, and glasses is wearing a white long-sleeved shirt. He is balancing two thick, old books on his head with both hands. He has a slight smile and is looking directly at the camera. The background is a solid, warm orange color.

Handlingsplan

Den här delen av planen utgår från de tidigare avsnitten och berättar vad biblioteken ska arbeta med fram till år 2025. Handlingsplanen är strukturerad i de framtagna fokusområdena och uppdelad på de olika kommunala biblioteken.

I tabellen under respektive fokusområde anges för varje område de styrdokument som är gällande. Därpå följer mål för området som är utarbetade av förvaltningens styrgrupp och härrör från styrdokumentet. När det i Vision Luleå 2050 finns uttalade arbetspunkter inom ett område står de under vad Luleå kommun ska arbeta för. Sedan följer vad biblioteket föresätter sig att genomföra samt hur ansvar, finansiering och uppföljning ska ske.

En av förutsättningarna för genomförandet av handlingsplanen är att ha kunnig och tillgänglig personal. God kompetens bland personalen är en framgångsfaktor när det gäller att erbjuda bra verksamhet. Det ska erbjudas möjlighet till kompetensutveckling både när det gäller bredd och spets. För biblioteksbesökaren är det viktigt att mötas av god service från personalen varför god tillgång till personal i rummet är en viktig del i ett tillgängligt bibliotek.

Fokusområde: Samhälle och demokrati

Samhälle och demokrati - Folkbiblioteken

Styrdokument	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekslag. (2013:801, se särskilt 2 §)• Vision 2050. (se särskilt program A och B)• Kulturplan för Norrbotten.• Medieriktlinjer för folkbiblioteken i Luleå kommun.
Mål	<ul style="list-style-type: none">• Biblioteket ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att idra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning, som främjar ett meningsfullt och socialt aktivt liv.
Luleå kommun ska arbeta för att	<ul style="list-style-type: none">• Utveckla arbetet med samhällsinformation, kommunal service och former för dialog med medborgarna i respektive stadsdel/samlande by.• Utveckla och stödja ett kulturliv och upplevelser som speglar mångkulturen och mångfalden i Luleå. Exempel på detta är Luleå Pride och det romska nationaldagsfirandet.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none">• Verka för kontakt mellan olika kulturer och en kulturell mångfald för en demokratisk samhällsutveckling.• Bidra till att stärka den demokratiska samhällsutvecklingen genom att erbjuda alla medborgares tillgång till information.• Aktivt stödja utvecklingen av medborgarnas medie- och informationskunnighet och digitala delaktighet.• Arbeta inkluderande med bemötande för hbtqi-personer och säkerställ att bibliotekets inre och yttre verksamhet genomsyras av ett hbtqi-perspektiv.• Arbeta inkluderande mot personer med funktionsnedsättning, personer med annat modersmål än svenska och personer som tillhör en nationell minoritet.
Ansvar och finansering	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekschef.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årlig verksamhetsuppföljning.

Samhälle och demokrati - Gymnasiebiblioteket

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none">• FNs konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen.• UNESCO:s Folkbiblioteksmanifest och dess Skolbiblioteksmanifest.• Bibliotekslag. (2013:801)• Skollag. (2010:800)• Läroplan Lgy 11.• Vision 2050.• Gymnasiebibliotekets verksamhetsmål.
Mål	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotek och IT-centrum ska arbeta för den demokratiska samhällsutvecklingen och medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none">• Aktivt främja grundläggande demokratiska värderingar i urval av litteratur, IT-resurser, utställningar och föreläsningar.• Aktivt främja likabehandling av individer och grupper.• Erbjudna tillgång till medier på olika språk och form samt i olika svårighetsgrader.
Ansvar och finansering	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekarie, utvecklingsledare.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Samhälle och demokrati - vuxenutbildningens bibliotek

Styrdokument	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekslag (2013:801).• Läroplan för vuxenutbildningen, reviderad 2017.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none">• Erbjudna tillgång till information i olika former, svårighetsgrader och på olika språk.• Genom olika kanaler (inkl skolans lärplattform) tillgängliggöra, aktivt marknadsföra och erbjuda handledning i bibliotekets analoga och digitala resurser.• Enskilt och i samarbete med vuxenutbildningens övriga personal genom handledning i till exempel informationssökning och sökkritik bidra till att stärka elevernas medie- och informationskunnighet.
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none">• Erbjudna tjänsten Boka handledning för enskild eller gruppvis handledning i MIK (på plats eller digitalt).• Erbjudna tjänsten Boka handledning för enskild eller gruppvis i handledning i referenshantering eller hur bibliotekets analoga och digitala resurser kan användas (på plats eller digitalt).• Erbjudna öppna lärtillfällen, som kan ha ett speciellt tema, t ex Lär dig använda Inläsningstjänst.
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekarie, Enhetschef.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Samhälle och demokrati - Grundskolan

Syftet med grundskolans utbildning och övriga skolformer inom skolväsendet är enligt skollagens 4 § "Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på." I grundskolans läroplan (Lgr 11) under grundläggande värden framgår att "Skolan har i uppdrag att förmedla och förankra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället. Skolan ska förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver."

Fokusområde: Läslust, litteratur och medieförsörjning

Läslust, litteratur och medieförsörjning - Folkbiblioteken

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekslag. (2013:801, se särskilt 2 § och 7 §)• FN:s konvention om barnets rättigheter - Barnkonventionen.• Kulturrådets handlingsprogram för läsfrämjande 2019.• Vision 2050.• Kulturplan för Norrbotten.• Regional biblioteksplan 2018-2021.• Regional läsfrämjandeplan 2020-2022.• Medieplan Luleå folkbibliotek 2021.• Läsfrämjandeplan Luleå folkbibliotek 2019-2022.
Mål	<ul style="list-style-type: none">• Folkbiblioteket ska erbjuda alla tillgång till litteratur och läslustaktiviteter.• Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.
Luleå kommun ska arbeta för att	¹⁹⁾
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none">• Erbjuder ett brett utbud och lustfyllda möten kring litteratur och läsning.• Betona och prioritera litteraturen och läslusten genom bibliotek med kompetent och tillgänglig personal.• Arbeta fram konkreta metoder och verktyg för att stimulera läsintresse.• Vidareutveckla samverkan med andra aktörer inom läsfrämjande arbete.• Avsätta medel för kompetensutveckling inom litteratur och läsfrämjande.• Arbeta aktivt med urval, inköp och gallring enligt gällande medieplan.• Följa biblioteksutvecklingen av nya former av medier och mediehantering samt digitala tjänster.• Skapa förutsättningar för alla att ta del av läsfrämjande aktiviteter och litteratur oavsett funktionsnedsättning och språkbakgrund.
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekschef.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årlig verksamhetsuppföljning.

Läslust, litteratur och medieförsörjning - Gymnasiebiblioteket

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none">• FNs konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen.• UNESCO:s Folkbiblioteksmanifest och dess Skolbiblioteksmanifest.• Bibliotekslag (2013:801).• Skollag (2010:800) 15 kap. 2 §• Läroplan. Lgy 11.• Gymnasiebyns mål och utvecklingsområden.• Gymnasiebibliotekets verksamhetsmål.• Gymnasiebibliotekets medieplan.
Mål	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotek oc IT-centrum ska stimulera till läsning av skönlitteratur för elevernas ökade läsförståelse och personliga utveckling.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none">• Vara delaktigt i skolans satsningar för att utveckla läsandet.• Genom samarbete med lärare stimulera eleverna till ökad läslust.• Alltid möta eleverna där de befinner sig i sin läsutveckling.<ul style="list-style-type: none">• Samarbeta med lärare och elever kring arrangemang med litteraturen i centrum.• Aktivt informera om vilka möjligheter Luleå gymnasiebyns bibliotek och IT-centrum har.• Att stödja skolans arbete för att utveckla läsintresset.• Följa utvecklingen av nya former av medier och mediehantering.• Föja medieplan vid urval, inköp och gallring.• Revidera medieplanen en gång per år.• Sträva efter att vara väl rustat i fråga om medier, digitala verktyg och resurser.• I större grad göra inköp av facklitteratur tillsammans med ämnesansvariga lärare.• Erbjuder medier på olika språk, svårighetsgrad och form.
Ansvar och finansering	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekarie, utvecklingsledare.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Läslust, litteratur och medieförsörjning - vuxenutbildningens bibliotek

Styrdokument	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekslag (2013:801), §2, 4-5. • Läroplan för vuxenutbildningen, reviderad 2017. • Arbetsmarknadsförvaltningens uppdrag.
Mål	<ul style="list-style-type: none"> • Vision 2050 program A, strategiområde Alla ungas väg till arbete.
Luleå kommun ska arbeta för att	<ul style="list-style-type: none"> • "Alla barn och unga i Luleå ska lyckas i skolan och kommunens verksamheter ska tillsammans ge förutsättningar för att alla når så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling, det vill säga når så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar" • "Kommunens verksamheter ska tillsammans ta ansvar för alla barns och ungas språk-, läs- och skrivutveckling /...) biblioteken är en tydlig aktör i detta arbete"
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none"> • Vara skolans medie- och informationscentral. • Erbjuder ett utbud av litteratur i olika former, svårighetsgrad och på olika språk, anpassat efter de primära målgruppernas behov och som speglar samhällets mångfald. • Att arbeta läsfrämjande. • Möta användarna där de befinner sig i sin läsutveckling. • Bidra till arbetsmarknadsförvaltningens uppdrag att förse arbetsgivare med kompetens och arbetskraft, särskilt i "flödena." • Erbjuder språkutbildning och språkträning i svenska för utrikesfödda. • Erbjuder service och aktiviteter som möjliggör studier eller arbete.
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> • Erbjuder läsecirklar för att genom läsning och samtal om litteratur främja läslusten och ytterligare stärka elevernas språkutveckling. • Läsfrämjande aktiviteter, exempelvis bokprat i elevgrupper eller digitalt. • Publika arrangemang (högläsning, författarbesök t ex).
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekarie, Enhetschef.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none"> • Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Läslust, litteratur och medieförsörjning - Grundskolan i Luleå

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none"> • Skollag (2010:800). • Läroplan för grundskolan, Lgr 11. • FNs konvention om barnets rättigheter - Barnkonventionen.
Mål	<ul style="list-style-type: none"> • Genom att kvalitativt arbeta med Läsa-skriva-räkna garantin i F-3 är målet att alla elevers förmåga och intresse för läsning ska främjas. • Det läsfrämjande arbetet sker inom alla skolans ämnen. • Undervisningen ska utveckla elevernas förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> • Lärare och rektorer planerar, genomför och följer upp arbetet utifrån läroplanen. • Förvaltningsövergripande gemensamma satsningar/aktiviteter kommer att planeras och genomföras för att stärka elevers läsning.
Ansvar	<ul style="list-style-type: none"> • Lärare och rektor samt verksamhetschefer i grundskolan.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none"> • I det systematiska kvalitetsarbetet årligen följa upp, analysera samt identifiera förbättringsområden.

Fokusområde: Folkbildning, lärande och digital delaktighet

Folkbildning, lärande och digital delaktighet - Folkbiblioteken

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekslag (2013:801 se särskilt 2 § och 7 §). • Vision 2050 (se särskilt program A och E). • Kulturplan för Norrbotten. • FNs konvention om barns rättigheter - Barnkonventionen. • Regional biblioteksplan 2018-2021. • Medieplan Luleå folkbibliotek 2021. • Läsrämjandeplan Luleå folkbibliotek 2019-2022.
Mål	<ul style="list-style-type: none"> • Folkbibliotekets ska främja litteraturens ställning och intresset för läsning, bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt i ett livslångt perspektiv. • Biblioteket ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.
Luleå kommun ska arbeta för att	<ul style="list-style-type: none"> • Alla barn och unga i Luleå ska lyckas i skolan och kommunens verksamheter ska tillsammans ge förutsättningar för att alla når så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling, det vill säga nå så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar. • Kommunens verksamheter ska tillsammans ta ansvar för alla barns och ungas språk- läs och skrivutveckling. Förutom förskola och skola är biblioteken en tydlig aktör i detta arbete. • Verka för att vuxna med kort tidigare utbildning utbildar sig. • Medborgare kan kommunicera på engelska i tal och skrift. • Ge alla barn och elever möjlighet att utveckla sitt modermål och att studera språk. • Utveckla digitala mötesplatser till exempel sociala medier, hemsida mm. • Luleå ska ligga i framkant när det gäller utveckling och användande av olika digitala verktyg för att främja möten och dialog mellan unga och vuxna. • Utveckla möjligheterna att fritt, oavsett ekonomiska förutsättningar, kunna använda internet och digitala mötesplatser i kommunala lokaler. • Införa nya former för att främja ungas delaktighet.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none"> • Ge stöd till lärande och kreativ utveckling. • Utveckla bibliotekets fysiska och digitala lärmiljöer. • Erbjuder ett utbud som stimulerar möten och kunskapsutveckling. • Erbjuder kontinuerlig kompetensutveckling i syfte att stärka digitala kunnig- och färdigheter. • Erbjuder resurser, metoder och aktiviteter för att öka den digitala delaktigheten hos medborgarna. • Sträva efter att nyttja digitala möjligheter i syfte att utveckla besöksaktiviteter. • Samverka med andra aktörer i syfte att erbjuda ett folkbildande utbud. • Främja det för demokratin viktiga källkritiska förhållningssättet. • Skapa förutsättningar för alla att öka sin digitala delaktighet och ta del av folkbildning oavsett funktionsnedsättning och språkbakgrund.
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekschef.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none"> • Årlig verksamhetsuppföljning.

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none"> • FNs konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen. • UNESCO:s Folkbiblioteksmanifest och dess Skolbiblioteksmanifest. • Bibliotekslag (2013:801). • Skollag (2010:800) 15 kap. 2 §. • Läroplan Lgy 11. • Program till Vision 2050. • Gymnasiebyns mål och utvecklingsområden. • Gymnasiebibliotekets verksamhetsplan. • Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsande (2017). • Barn- och utbildningsförvaltningens IT-strategi för skolan (2017-22).
Mål	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotek och IT-centrum ska bidra till att alla elever ges förutsättningar att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling med särskilt fokus på läs- och skrivkunskaper, informationskompetens och användning av digitala verktyg och resurser. • Bibliotek och IT-centrum ska vara en central del i skolans digitaliseringsarbete.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none"> • Hålla informationssökningskurser i bibliotekets lokaler. • Vara delaktig i elevernas lärandeprocess genom att samarbeta med både elever, lärare och skolläring. Exempelvis genom att samverka med förstelärare arbeta för att litteratur och digitala verktyg och resurser är relevanta för skolans kunskapsförmedling. • Uppmärksamma elever som är i behov av särskilt stöd. • Öka den digitala kompetensen hos gymnasiets personal genom utbildning och workshops. • Närvara på digitala mötesplatser som är aktuella och relevanta för elever och personal. • Undervisa elever i biblioteksmiljön med hjälp av digitala hjälpmedel.
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekarie, utvecklingsledare.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none"> • Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Folkbildning, lärande och digital delaktighet - vuxenutbildningens bibliotek

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekslag (2013:801), §2, 4-5. • Läroplan för vuxenutbildningen, reviderad 2017 • Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet. • Luleå kommun, kommunfullmäktige. Utvecklingsområde, minskad klimatpåverkan. • Arbetsmarknadens uppdrag. • Arbetsmarknadsförvaltningens fokusområde: digitalisering.
Mål	<ul style="list-style-type: none"> • Vision 2050 (särskilt program E, strategiområde Internationalisering).
Luleå kommun ska arbeta för att	<ul style="list-style-type: none"> • Verka för att vuxna med kort tidigare utbildning utbildar sig. • Ge alla barn och elever möjlighet att utveckla sitt modersmål och att studera språk. • Medborgare kan kommunicera på engelska i tal och skrift. • Alla barn och unga ska lyckas i skolan och kommunens verksamheter ska tillsammans ge förutsättningar för att alla når så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling, det vill säga når så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar. • Kommunens verksamheter ska tillsammans ta ansvar för att alla barns och ungas språk-, läs-, och skrivutveckling. • Skolan ska ge alla möjligheter att inhämta kunskaper och utveckla kompetenser av god kvalitet som krävs för att kunna leva och verka idag och i framtiden i ett tekniskt avancerat samhälle. • Skapa goda förutsättningar för livslångt lärande. • Ta tillvara och utveckla kompetensen och kunskapen hos nyanlända luleåbor • Utveckla digitala mötesplatser t ex sociala medier, hemsida m m. • Utveckla möjligheterna att fritt, oavsett ekonomiska förutsättningar, kunna använda internet och digitala mötesplatser i kommunala lokaler.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none"> • Enskilt och i samarbete med Vuxenutbildningens övriga personal genom handledning i till exempel informationssökning och sökkritik bidra till att stärka elevernas medie- och informationskunnighet. • Arbeta språkutvecklande • Samarbeta med övrig personal på vuxenutbildningen för att identifiera och hjälpa de elever som behöver stöd • Genom olika kanaler (inkl skolans lärplattform) tillgängliggöra, aktivt marknadsföra och erbjuda handledning i bibliotekets analoga och digitala resurser • Bidra till arbetsmarknadsförvaltningens uppdrag att förse arbetsgivare med kompetens och arbetskraft, särskilt i "flödena": <ul style="list-style-type: none"> - erbjuda språkutbildning och språkträning i svenska för utrikesfödda - erbjuda service och aktiviteter som möjliggör studier eller arbete
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> • Erbjud läsecirklar för att genom läsning och samtal om litteratur främja läslusten och ytterligare stärka elevernas språkutveckling. • Erbjud tjänsten Boka handledning för enskild eller gruppvis handledning i MIK (på plats eller digitalt). • Erbjud tjänsten Boka en bibliotekarie för enskild eller gruppvis i handledning i referenshantering eller hur bibliotekets analoga och digitala resurser kan användas (på plats eller digitalt). • Erbjud öppna lärtillfällen, som kan ha ett speciellt tema, t ex Lär dig använda Inläsningstjänst.
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekarie, enhetschef.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none"> • Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Folkbildning, lärande och digital delaktighet - Grundskolan i Luleå

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none">• Skollagen, 3 kap, 3 §.• Läroplan för grundskolan, Lgr 11.• Vision 2050 (se särskilt program A och E).
Mål	<ul style="list-style-type: none">• Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver för sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt.• Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden.• Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.• Luleå ska ligga i framkant när det gäller utveckling och användande av olika digitala verktyg.
Grundskolan ska	<ul style="list-style-type: none">• Ta ansvar för alla barns och ungas språk-, läs- och skrivutveckling. Förutom förskola och skola är biblioteken en tydlig aktör i detta arbete.• Införa en läsa-, skriva-, och räknagaranti i grundskolans tidiga år.• Ge alla barn och elever möjlighet att utveckla sitt modermål och att studera språk.• Arbeta för ökad läsförståelse genom att upprätta ett samverkansavtal som förtydligar det gemensamma ansvaret och uppdragen för skolbibliotek och folkbibliotek.• Öka den digitala kompetensen hos lärare, rektor och övrig personal i samverkan med folkbiblioteken och gymnasiebiblioteket.
Ansvar	<ul style="list-style-type: none">• Rektor, lärare, verksamhetschefer i grundskolan.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• I det systematiska kvalitetsarbetet årligen följa upp, analysera samt identifiera förbättringsområden.

Fokusområde: Barn och unga

Barn och unga - Folkbiblioteken

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekslag (2013:801, se särskilt 8 §).• FN:s konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen.• Kulturplan för Norrbotten.• Regional biblioteksplan 2018–2021.• Regional läsfrämjandeplan 2020–2022.• Vision 2050 (se särskilt program A och B).• Läsfrämjandeplan Luleå folkbibliotek 2019–2022.
Mål	<ul style="list-style-type: none">• Folkbiblioteket ska ägna särskilt uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja språkutveckling och stimulera läsning.• Folkbiblioteket ska ta hänsyn till barnets bästa och ta del av barns och ungdomars åsikter i frågor som berör dem i utformandet av verksamheten.
Luleå kommun ska arbeta för att	<ul style="list-style-type: none">• Öka andelen närvarande vuxna som finns tillgängliga där barn och unga befinner sig såväl under skoltid som under fritid.• Erbjud kostnadsfria och subventionerade kultur- och fritidsaktiviteter, där vuxna är närvarande och barn och unga är medskapande. Aktiviteterna ska ske både inom- och utomhus under alla årstider och rikta sig till barn och unga i skolåldern.• Kommunens verksamheter ska finnas i miljöer där barn och unga befinner sig och låta kunskaper om de livsvillkor som finns i stadsdelen/byn bli styrande för planering och innehåll.• Stärka utbudet av kulturaktiviteter för barn och unga genom kostnadsfria och subventionerade föreställningar.• Ungdomars kulturyttringar ska ha en naturlig plats i stadens offentliga rum, exempelvis biblioteken.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none">• Utveckla metoder och arbetssätt för att öka barn- och ungdomars intresse för läsning på sin fritid.• Bedriva verksamhet för, av och med barn och ungdomar.• Arbeta för att fler vuxna blir delaktiga i barns språk och läsutveckling.• Skapa förutsättningar för barn och ungdomar att ta del av verksamheten, oavsett funktionsnedsättning och språkbakgrund.
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekschef, årliga medel för investeringar i nya digitala verktyg, programanslag, söka projekt pengar.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årlig verksamhetsuppföljning.

Barn och unga - Övriga kommunala bibliotek

Gymnasiebiblioteket och grundskolan har barn och unga som sin målgrupp och därför är detta område inte relevant att beskriva. Barn och unga ingår för gymnasiebiblioteket och grundskolan i alla övriga fokusområden.

Vuxenutbildningens bibliotek har å andra sidan inte barn som sin målgrupp och därför formuleras inget inom det här området.

²⁰⁾ Enligt FN:s barnkonvention är man barn och ungdom mellan 0-18 år. Vision Luleå 2050 har dock satt åldersspannet mellan 0-20 år.

Fokusområde: Biblioteket som mötesplats

Biblioteket som mötesplats - Folkbiblioteken

Styrdokument	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekslag (2013:801, se särskilt 6 §).• Vision 2050 (se särskilt program A, B och C).• Kulturplan för Norrbotten.• FNs konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen.• Regional biblioteksplan 2018–2021.
Mål	<ul style="list-style-type: none">• Biblioteket är ett offentligt rum, både fysiskt och digitalt, som är öppet och tillgängligt för alla utan krav på prestation eller konsumtion.• Biblioteket är en trygg, interkulturell arena som inbjuder till intellektuell utveckling och sinnesavkoppling och bidrar till att öka attraktionskraften för kuststaden Luleå.• Biblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov.
Luleå kommun ska arbeta för att	<ul style="list-style-type: none">• Nyttja kommunala lokaler bättre genom att medborgarna kan använda dem under tider då de inte används.• Samverka med föreningar, organisationer och andra aktörer inom till exempel näringslivet för att främja ett brett utbud av kulturaktiviteter.• Stimulera lust till kulturutveckling genom att t ex utveckla arbetet med prova-på-aktiviteter.• Utveckla struktur och arbetsformer för att bättre skapa förutsättningar för stora och små arrangemang.• Samverka med olika aktörer för att förstärka arrangemang och evenemang genom till exempel ökade öppettider och teman.• Biblioteken ska särskilt prioriteras som öppna mötesplatser.• Satsa på biblioteken som en inspirerande plats för möten och lustfyllt lärande.• Skapa interkulturella mötesplatser.• Förstärka och utveckla mötesplatser och kreativa arenor i centrum, genom bland annat inbjudande miljöer, information och öppettider.• Alla mötesplatser i stadsdelscentra och på andra allmänna platser ska vara tillgängliga och öppna för alla.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none">• Verka för en likvärdig biblioteksservice till alla medborgare i kommunen• Ha bemannade och obemannade öppettider på meröppna bibliotek samt bokbussturer som är anpassade efter medborgarnas behov• Utveckla och använda olika metoder för att samla in kunskap om hur besökare använder biblioteket och vad de önskar för att förbättra biblioteket och dess verksamhet.• Verka för folkbiblioteken som öppna, trygga platser, tillgängliga för alla med en personal som ger gott bemötande till alla.• Synliggöra och utveckla en interkulturell, öppen mötesplats för informations- och åsiktsfrihet.• Verka för folkbiblioteken som ett kreativt rum med eget skapande och upplevelser i fokus• Synliggöra biblioteket som mötesplats och marknadsföra de tjänster och aktiviteter som biblioteket erbjuder.• Utveckla den mobila och uppsökande biblioteksverksamheten• Utveckla ett strategiskt arbetssätt för att förbättra tillgängligheten i det fysiska och digitala biblioteksrummet, särskilt för personer med funktionsnedsättning och annan språkbakgrund.
Ansvar och finansering	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekschef, Budget och externa medel.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årlig verksamhetsuppföljning.

Biblioteket som mötesplats - Gymnasiebiblioteket

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none"> • FNs konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen. • UNESCO:s Folkbiblioteksmanifest och dess Skolbiblioteksmanifest. • Skollag (2010:800 5 kap.). • Läroplan Lgy 11. • Bibliotekslag (2013:801). • Vision 2050. • Gymnasiebyns mål och utvecklingsområden. • Gymnasiebibliotekets verksamhetsmål.
Mål	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotek och IT-centrum ska vara en kreativ mötesplats för information, lärande, samarbete och utveckling. • Bibliotek och IT-centrum ska vara tillgängligt för alla och anpassat till användarnas behov.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none"> • Medverka till att kulturella aktiviteter på skolan som har koppling till litteratur, utställningar, författarbesök med mera görs i samarbete med gymnasiebiblioteket. • Skapa utrymme för skolans elever att uttrycka sig på. • Vara en mötesplats för alla kulturer, livsåskådningar och åsikter. • Skapa en biblioteksmiljö som är anpassad till digitalt lärande • Tillhandahålla digital mediautrustning. • Se till att bibliotekslokalen är utformad på ett sådant sätt att den är tillgänglig för alla oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. • Verka för att elever och personal som kontaktar biblioteket får god service.
Ansvar och finansering	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekarie, utvecklingsledare.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none"> • Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Biblioteket som mötesplats - vuxenutbildningens bibliotek

Styrdokument	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekslag (2013:801). • Läroplan för vuxenutbildningen reviderad 2017.
Luleå kommun ska arbeta för att	<ul style="list-style-type: none"> • Biblioteken ska särskilt prioriteras som öppna mötesplatser.
Biblioteket ska	<ul style="list-style-type: none"> • Vara en plats där människor och tankar kan mötas för information, lärande, samarbete och utveckling.
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> • Medverka i/genomföra minst ett arrangemang/år, med inriktning på läsfrämjande och/eller kunskapsförmedling .
Ansvar och finansiering	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotekarie, enhetschef.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none"> • Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Biblioteket som mötesplats - Grundskolan

I grundskolan är varje skola i sig en mötesplats där fokus är på elevernas lärande utifrån grundskolans läroplan. Skolbibliotek är en del av skolans verksamhet, det finns skolor med ett specifikt rum för ett skolbibliotek medan den i andra kan vara integrerad del av lokaler med flera funktioner.

Fokusområde: Samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet

Samverkan – de kommunala biblioteken i Luleå

Styrdokument och lokala planer	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotekslag (2013:801) §14-16.
Biblioteken ska	<ul style="list-style-type: none">• Delta i det nätverk för kommunala bibliotek som planeras. Målsättningen är en fördjupad samverkan mellan de ingående biblioteken som ska resultera i bättre resursanvändning och bättre verksamhet .
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none">• Starta upp och utveckla samverkansforum mellan biblioteken, både för planering och strategiska beslut på chefsnivå samt erfarenhetsutbyte för medarbetare inom de olika biblioteksformerna.• Starta upp en digital plattform för samverkan mellan de olika biblioteksformerna.
Ansvar och finansering	<ul style="list-style-type: none">• Ansvariga på resp. förvaltning.
Uppföljning	<ul style="list-style-type: none">• Årligen följa upp och utvärdera aktiviteterna samt revidera handlingsplanen.

Under samverkansparaplyet ryms sju områden där de kommunala biblioteken i Luleå kommun kan samverka. Syftet är att utbyta erfarenheter och stödja varandra i biblioteksutveckling samt planera och ta strategiska beslut vid behov. Samverkan kräver såväl fysiska möten som en plattform för kommunikation.

Projekt

Bättre förutsättningar att genomföra lyckade läsfrämjande insatser genom att förankra projekt på en högre organisatorisk nivå inom berörda förvaltningar med en gemensam ansökan om projektmedel.

Kompetensutveckling

Ett strukturerat samarbete och planering kring kompetensutveckling för bibliotekspersonal mellan biblioteksformerna tex kurser, föreläsare, föredrag, utbildningar, distansutbildningar, internfortbildning, workshops och lära av varandra.

E-böcker

Gör en översyn och följ utvecklingen av tillgång till e-böcker och e-bokstjänster hos de olika biblioteksformerna.

Databaser, webbresurser

Undersöka möjligheter till samverkansavtal kring databaser och andra webbresurser som är låsta bakom betalvägg eller omfattas av licenskostnader.

Livslångt läsfrämjande och lärande

Utveckla former för att mötas och samverka kring individens läsutveckling och lärande från 0 –100 år. De olika biblioteksformerna har olika roller, funktioner och ansvar i läsutveckling och lärande men en samverkan stärker möjligheterna för individen. Samverkan inom det här område kan tex vara författarbesök eller en föreläsare inom området.

Biblioteks- och informationskunskap

Samordna och definiera vilket stöd skolbiblioteken kan erbjuda barn och unga vid olika stadier under sin utbildning inom grundskola, gymnasium och vuxenutbildning när det gäller informationsökning, källkritik och värdering av information.

Medier

Undersöka möjligheter till samverkan kring mediebeståndet, särskilt gällande mångspråklitteraturen.

Källförteckning

Andersson, A. 2019. Gymnasieelevers syn på skolbibliotekens roll i deras lärande: Enkätundersökning hur elever upplever sig hjälpta av "Skolbibliotek i världsklass". Högskolan i Borås.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1344235/FULL-TEXT01.pdf>

Bibliotek, internet och demokrati – en undersökning om svenskars digitala kunskaper. Nedladdad från: <https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/02/novusrapport-bibliotek-internet-demokrati.pdf> [2020-07-03]

Bibliotekslag (2013:801) Nedladdad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801 [2020-07-03]

Demokratis skattkammare : förslag till en nationell biblioteksstrategi Nedladdad från <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/biblioteksutveckling/nationell-biblioteksstrategi.html> [2020-07-03]

DigiBy – digitala tjänster i byar. Tillgänglig: <http://www.digiby.se/> Hämtad 20-06-26

Digitaliseringsrådet. (2018). En lägesbild av digital kompetens. Tillgänglig: https://digitaliseringsradet.se/media/1213/lagesbild_digitalkompetens_slutversion_utanappendix.pdf Hämtad 2020-07-02

Fichtelius, E., Persson, C. & Enarsson, E. (2019). Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi. Stockholm: Kungliga biblioteket.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/contentassets/s/0b52fa83450445aebbf88827ec3eecb8/fns-konvention-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-ds-200823> hämtad 2020-07-30.

FN:s kvinnokonvention. Tillgänglig: <https://www.unwomen.se/wp-content/uploads/2016/03/Kvinnokonventionen.pdf>. Hämtad: 2020-07-30.

För det demokratiska samhällets utveckling : bibliotekslagen enligt lagstiftaren, Svensk biblioteksförning, 2019. Nedladdad från <https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2019/03/fr-det-demokratiska-sam-2019-webb.pdf> [2020-07-03]

Gärdén, C. 2017. Skolbibliotekets roll för elevers lärande - En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010-2015. Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi. Linköping: LTAB.

[https://ask.kb.se/F/83YI6C2QI9B1C8FSML8GCGHAFB12UL9EHJ2J2EYH3AETEJKS9-05439?func=service&doc_library=KBS01&doc_number=004307498&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA%22\);](https://ask.kb.se/F/83YI6C2QI9B1C8FSML8GCGHAFB12UL9EHJ2J2EYH3AETEJKS9-05439?func=service&doc_library=KBS01&doc_number=004307498&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA%22);)

Handlingsprogram för läsfrämjande. (2019). Statens kulturråd. Tillgänglig: <https://www.kulturradet.se/publikationer/handlingsprogram-lasframjande/> Hämtad: 2020-07-02

Hedemark, Å. (2011). Barn berättar - en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek. Stockholm: Svensk biblioteksförning.

Tillgänglig: <https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/01/barnrapport.pdf> Hämtad 2020-09-14

Hedemark, Å. (2018). Unga berättar - en studie av ungas syn på läsning och bibliotek. Stockholm: Svensk biblioteksförning. Tillgänglig: <https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2018/12/unga-berattar-2018-12-12-webb.pdf> Hämtad 2020-07-02

IFLA:s/UNESCO:s skolbiblioteksmanifest, 1999 Nedladdad från: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-sv.pdf> [2020-07-03]

Key competences for lifelong learning. Nedladdad från <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en> [2020-07-03]

Kulturplan för Norrbotten 2018-2021, Luleå: Region Norrbotten.

Kungliga biblioteket. 2016. Skolbibliotek – hur ser det ut? https://www.kb.se/Dokument/Samverkan/Rapporter/Skolbibliotek_hur%20ser%20det%20ut_2016.pdf

Lindström, K, Linde, P & Bourelius, L. (2020). Diskmaskinen: en självlärande informationsdiskbot som stöd i biblioteksarbetet. Tillgänglig: <https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/02/diskmaskinen-final-rapport-jan-2020.pdf>. Hämtad 2020-06-26

Luleå kommun (2014), Program till Vision Luleå 2050. Tillgänglig <https://www.lulea.se/download/18.507f45bf161703c67d93c5e1/1520928529024/Lule%C3%A5%202050%20och%20riktningar.pdf>. Hämtad 2020-07-30

Luleå kommun. Strategisk plan och budget 2020-2022. Tillgänglig (i intranätet): <https://intranat.lulea.se/download/18.72b8025516e640573aed4b2/1574166233518/Strategisk%20plan%20och%20budget%202020-2022.pdf> [Nedladdad 2020-08-14].

Luleå kommun. Vision 2050. Nedladdad från: <https://www.lulea.se/kommun--politik/hallbar-utveckling/vision-lulea-2050.html> [2020-07-03].

Läroplan för Vuxenutbildningen, reviderad 2017. Nedladdad från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2017/laoplan-for-vuxenutbildningen-reviderad-2017> [2020-07-03]

Med läsning som mål : om metoder och forskning på det läsfrämjande området. (Kulturrådets skriftserie 2015:3) Nedladdad från: <http://www.e-magin.se/paper/gj7pd79t/paper/1#/paper/gj7pd79t/26> [2020-07-03]

Myndigheten för tillgängliga medier. 2019. Årsredovisning 2019.

<https://www.mtm.se/contentassets/58501f38e0c240409877d1ba59b72143/mtm-arsredovisning-2019.pdf>

Myndigheten för tillgängliga medier. 2018. Att arbeta med läroböcker i skolan - handledning för skolbibliotek. <https://www.legimus.se/Gemensamt/Dokument/Dokument/e2d5aee1-d8b6-48dd-b088-c733509869d2.pdf>

Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet Nedladdad från <https://www.regeringen.se/4a9d9a/contentassets/00b3d9118b0144f6bb95302f3e08d11c/nationell-digitaliseringsstrategi-for-skolvaseendet.pdf> [2020.07-03]

Nationell strategi för samhällets informations- och cybersäkerhet. (2017). Stockholm: Justitiedepartementet. Skr 2016/17:213.

Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/49f22c/contentassets/3f89e3c77ad74163909c092b1beae15e/nationell-strategi-for-samhallets-informations--och-cybersakerhet-skr.-201617213> Hämtad 2020-07-02

Persson, K., Andersson, T., Sjöberg, A., Falk, A. & Clemens, A. (2020). Biblioteksbladet, nr 02.

Regional biblioteksplan 2018-2020. Luleå: Region Norrbotten.

Regeringskansliet PM. 2017. Stärkt digital kompetens i skolans styrdokument.

<https://www.regeringen.se/493c41/contentassets/ac-d9a3987a8e4619bd6ed95c26ada236/informationsmaterial-starkt-digital-kompetens-i-skolans-styrdokument.pdf>

Regeringen 2019. Kommittédirektiv; Stärkta skolbibliotek och läromedel. D.nr: 2019:91

<https://www.regeringen.se/4add96/contentassets/3cae1ec139e4400095944395e7922544/starkta-skolbibliotek-och-laromedel-dir.-201991>

Regeringens proposition 2009/10:165. Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet.

<https://www.regeringen.se/49b729/contentassets/c507a849c3fa4173b7d03df20bad2b59/den-nya-skollagen---for-kunskap-valfrihet-och-trygghet-hela-dokumentet-prop.-20092010165>

RFSL, Hbtqi-certifiering. Tillgänglig: <https://www.rfsl.se/certifiering-och-utbildning/hbtqi-certifiering/> Hämtad 2020-06-26

Schultz Nybacka P. 2019. Värdet av skolbibliotek – en verksamhet för hållbar utbildning och bildning. Kungliga biblioteket.

<http://sh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1303840&dswid=-9354>

SFS 2013:801 Bibliotekslagen. Stockholm: Kulturdepartementet.

SFS 2008:567 Diskrimineringslagen. Stockholm: Kulturdepartementet.

SFS 2009:724 Lag om Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Stockholm: Kulturdepartementet.

SFS 2014:958 Lagen om bristande tillgänglighet. Stockholm: Kulturdepartementet.

Skolinspektionen. 2018 a. Tematisk kvalitetsgranskning. Undervisning om källkritiskt förhållningssätt i svenska och samhällskunskap. dnr 400-2017:7326

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2018/kallkritik/undervisning-om-kallkritiskt-forhallningssatt.pdf>

Skolinspektionen 2018 b. Skolbiblioteket som pedagogisk resurs. Publikationsnummer: 400:216: 11433:

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2018/skolbibliotek/skolbiblioteket-som-pedagogisk-resurs-skolinspektionen-2018.pdf>

Skolverket. 2011 a. Läroplan för gymnasieskolan.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>

Skolverket 2011 b.

Skolverket. 2018. Skolbibliotekens roll behöver stärkas, Anette Holmqvist.

<https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2018-03-28-skolbibliotekens-roll-behoover-starkas>

Småungar och medier. (2019). Stockholm: Statens medieråd. Tillgänglig: <https://statensmedierad.se/download/18.126747f416d00e1ba9469044/1568041712057/Sm%C3%A5ungar%20och%20medier%202019%20tillganglighetsanpassad.pdf> Hämtad 2020-09-14

Sundin, O. 2018. Den pedagogiska bibliotekarien: från källkritik till källtillit. I: Hansson, J. & Wisselgren, P. (red.) (2018). Bibliotekarier i teori och praktik: utbildningsperspektiv på en unik profession. Lund: BTJ förlag

Svensk biblioteksörening och Svenska Unesco-rådet. (2014). Bibliotekens internationella manifest.

Svenskarna och internet 2019 Nedladdad från <https://internetstiftelsen.se/kunskap/rapporter-och-guider/svenskarna-och-internet-2019/> [2020-07-03].

Svenskarna och internet. Digitalt utanförskap 2020 Nedladdad från: <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/digitalt-utanfor-skap-2020/sammanfattning/> [2020-07-03]

Wallin et al, Digitala böcker populär hos unga. I: Regntunga skyar... Nedladdad från https://som.gu.se/digitalAssets/1773/1773910_145-158-wallin--pierce--g-lorentzen.pdf [2020-07-03]

Vuxna med svaga färdigheter. Temarapport 2015:2 Utbildning. Nedladdad från https://www.scb.se/contentassets/2488e2c7336a4668a17051de4d266238/uf0546_2011i12_br_a40br1502.pdf [2020-07-03]

Bilaga 1 (besöksenkät)

Tyck till om biblioteket!

Luleå kommuns biblioteksplan ska nu revideras inför 2021 och vi behöver din hjälp! Vi som arbetar på ditt bibliotek vill veta vad du tycker. Vad är bra med biblioteket? Vad ska vi satsa mer på? Vad saknar du helt? Vad kan vi bli bättre på? Vad ska vi fokusera på och vad önskar du mer av i vår verksamhet? Svara på frågorna nedan och dela med dig av dina tankar och önskemål kring ditt bibliotek, din röst är viktig och värdefull i vårt arbete med Luleås framtida bibliotek!

Vad tycker du att man ska kunna göra på biblioteket?

Ringa in ditt alternativ, du kan välja flera

- Hitta en bok, böcker i ett ämne, annan information
- Skriva ut, scanna, kopiera
- Låna och lämna böcker/medier
- Få hjälp med bibliotekets egna webbresurser t.ex. e-böcker och databaser
- Få digital handledning med e-tjänster, mobiler, surfplattor, datorer
- Delta i aktiviteter och program
- Använda biblioteket som en mötesplats/träffpunkt/öppen scen
- Grupparbeten
- Tyst läsning för mig själv
- Låsa och låna tidningar/tidskrifter
- Få samhällsvägledning
- Få boktips
- Annat:

2.Vad skulle göra att du kom oftare till biblioteket?

Ringa in ditt alternativ, du kan välja flera

- Mer aktiviteter med aktivt deltagande
- Mer böcker/ljudböcker
- Mer tidningar/tidskrifter
- Bättre och fler sittplatser
- Lugnare miljö
- Mer inspirerande miljö
- Utökade öppettider
- Mer digital hjälp/handledning
- Närmare till biblioteket
- Mer skapande aktiviteter
- Mer föredrag och föreläsningar
- Annat:

3.Beskriv ditt favoritbibliotek med 10 ord

.....

.....

4.Hur blir du inspirerad till läsning?

Ringa in ditt alternativ, du kan välja flera

- Via skyltade böcker i biblioteket
- När jag pratar med personalen på biblioteket
- När jag går bland hyllorna i biblioteket
- När jag kollar på Bibblo.se
- Från annat håll (facebook, instagram, tv, radio, tidningar, vänner och bekanta, tipslistor, poddar...)
- Annat:

5. Vad tycker du att biblioteket ska satsa på de närmaste fem åren?

T.ex. barnen, ungdomarna, läslusten, e-böcker, fler bibliotek, mer böcker och tidningar, bättre datorer, kunnigare personal, mer aktiviteter, mer skapande, mer hjälp och vägledning, bokcirklar, bättre öppettider, fler skolbibliotek, prova på aktiviteter, aktiviteter för äldre, digital vägledning...

Ange ditt svar:

.....
.....

6. Vilka av bibliotekets e-tjänster använder du?

Ringa in ditt alternativ, du kan välja flera

- Webbplatsen Bibblo.se
- Pressreader (tidningar, tidskrifter online)
- Biblioappen (e-böcker)
- Boka dator
- Boka introduktion i Skaparytan på Stadsbiblioteket
- Jag använder inte bibliotekets e-tjänster
- Annat:

7. Finns det någon e-tjänst som du saknar?

Något som du skulle vilja göra hemifrån som inte går att göra idag

Ange ditt svar:

.....

8. Vilket folkbibliotek besöker du oftast?

- Stadsbiblioteket/Kulturens hus
- Björkskatans bibliotek
- Hertsöns bibliotek
- Råneå bibliotek
- Gammelstads bibliotek
- Bergnäsets bibliotek
- Mjölkkuddens bibliotek
- Porsöns bibliotek
- Bokbussen
- Annat:

9. Vilket kön har du?

- Kvinna
- Man
- Annat alternativ
- Vill inte svara

10. Hur gammal är du?

- 0-17
- 18-30
- 31-45
- 46-60
- 61-75
- 76-

Vill du vara med i utlottning av presentkort?

Uppge då namn samt telefonnummer eller mejladress här:

.....

Vi behöver dina personuppgifter för att kunna komma i kontakt med dig om du blir en av de lyckliga vinnarna. Så snart utlottningen är avklarad raderas dina personuppgifter. När du lämnar dina personuppgifter samtycker du till att vi behandlar dem. Ansvarig för behandlingen är kultur- och fritidsnämnden. Du har rätt att få information om behandlingen, rätt till registerutdrag, rätt att få felaktiga uppgifter rättade, rätt till radering, rätt till begränsning och portabilitet.

*Du har även rätt att lämna klagomål till Datainspektionen om du anser att dina personuppgifter behandlats felaktigt. Klagomål lämnas till datainspektionen via deras hemsida. Om du har frågor/funderingar kring hur kommunen hanterar dina personuppgifter så kan du vända dig till kommunens dataskyddsombud: **dataskyddsombud@lulea.se**.*

Biblioteksverksamheten i Luleå kommun styrs av flera lagar och dokument, bland annat Nationell bibliotekslag, Unesco:s internationella folkbiblioteksmanifest och FN:s Barnkonvention. På lokal nivå styrs verksamheten av kulturplan Norrbotten, Regional biblioteksplan och biblioteksplan för Luleå Kommun 2016-2020.

**BIBLIOTEKEN
I NORRBOTTEN**
LULEÅ

LULEÅ KOMMUN